

WUC

novembre-deseembre 80

n.º 694

100 pts.

ELS VIUETES

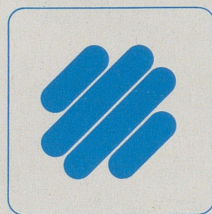

D'una mateixa arrel

Units per la Història.

Avui ens hem reunit en la confiança, l'amistat i el treball.
Per això, la nostra mútua comprensió ha estat immediata, total
i definitiva a partir de la nostra presència a les Illes;
i és perquè som un mateix poble que viu i treballa amb
les mateixes arrels i conviccions.

BANCA CATALANA
BANC INDUSTRIAL
DE CATALUNYA

A les Balears: PALMA · INCA · MANACOR · SA POBLA
CAMPOS · MAÓ · CIUTADELLA · FERRERIES

LLUC

NOVEMBRE-DESEMBRE 80
N.º 694

LLUC

Revista bimestral
Any LX

Direcció:

PP. Missioners dels Sagrats Cors
Monestir de la Real
Ciutat de Mallorca

Informació i correspondència:

Apartat de Correus n.º 619
Telèfon: 22 32 99
Palma

Director:

Bartomeu Suau Tugores

Conseller-Delegat:

Manuel Soler i Palà

Caps de Redacció:

Josep M. Llompart i

Pere Llabrés i Martorell

Subscripció: 480 ptes. anuals

Estranger: 525 ptes. anuals

Preu de l'exemplar: 100 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Imprimeix:

taller gràfic ramon

Balmes, 39 - Tel. 25 44 32

Palma

Dipòsit legal: P.M. 276-1958
ISSN 0211-092X

Fotografia de la portada de:
Leonard Muntaner

= Sumari =

Pàg.

- 2 **EDITORIAL: Els fonaments del nostre poble.** En celebrar enguany la diada del 31 de desembre, volem recordar els 750 aniversari del començament del nostre poble, al llarg de 1230: amb la publicació de la carta de franquesa del Rey En Jaume (1 de març), amb el repoblament que s'ençatà, la restauració de l'Església catòlica.
Aquest número és dedicat al problema xueta en els seus vessants històrics i de permanència a Mallorca.
- 3 Primerament Lleonard Muntaner presenta **la carta-encíclica del bisbe Sever de Menorca**, monument històric del segle V, testimoni de l'antijudaisme dins l'Església catòlica.
- 4 **Versió catalana de la carta-encíclica del bisbe Sever**, que per primera vegada del text crític ha fet el P. Josep Amengual i Batle.
- 10 Mateu Colom i Palmer. **Inquisició i competències jurisdiccionals: l'exemple menorquí del 1689.** Un cas, entre tants, de les perturbacions en matèria de jurisdicció que causà a les Illes el Tribunal del St. Ofici.
- 13 Antoni Contreras: **Un aspecte social dels metges jueus medievals a Mallorca.**
- 15 Josep Llinares: **Els xuetes i l'educació a Mallorca (1750-1800).**
- 17 Francesc Riera i Montserrat, el notable estudiós de **la qüestió xueta** a Mallorca, ens ofereix la postura del gran escriptor i polític **Gabriel Alomar.**
- 19 Llorenç Pérez ens presenta una sèrie de notícies i judicis **espigolant en l'epistolari de Ramon Picó i Campamar**, conservat a la Biblioteca March de Ciutat de Mallorca.
- 25 Josep Forteza-Rei ens ofereix un escrit ben testimonial: **Carta als meus germans xuetes.**
- 29 Gabriel Janer Manila, en la seva recerca de gloses populars, ens presenta una mostra de cançons populars sobre xuetes: **Les cançons de l'escarni.**
- 32 **L'ESGLÉSIA NOSTRA i els xuetes**, un article de P. Llabrés sobre les actituds vacil·lants de la comunitat dels cristians vells a Mallorca.
- 33 **Mallorca canta i balla:** un gran espectacle popular, organitzat per Culturàlia 1980, dins l'OBRA CULTURAL DE «LA CAIXA», amb una presentació de Sebastià Serra Busquets.
- 35 **Index de LLUC 1980.**

INFORMACIÓ ALS LECTORS

D'acord amb l'article 24 de la Llei de Premsa i d'Impremta, feim constar que la revista LLUC és editada per la Congregació de Missioners dels Sagrats Cors, des del Monestir de La Real (Palma de Mallorca).

Durant l'exercici de 1980 la situació econòmica s'ha mantingut equilibrada, gràcies a l'ajuda rebuda d'Obra Cultural Balear.

Els fonaments del nostre poble

L'any passat, celebràrem el 750 aniversari de la Conquesta de la ciutat de Mallorca pel rei En Jaume. Al llarg de tot el 1230 començà a brostar la història auctòctona d'un Regne, d'un poble nou que s'estava formant en l'illa de Mallorca amb una fesomia pròpia i que, amb els alts i baixos, resultat de forces polítiques, socials i econòmiques, configuraria la vida de la nostra illa, juntament amb les altres que jeuen, veïnes i germans, a la mar nostra, la vida cultural, espiritual, cívica de la qual som hereus i que hem de continuar amb empena i coratge.

Del 1230, que ara cloem amb la que ha de ser la nostra «Diada», el 31 de desembre —malgrat la desunió i poca calivridència dels partits polítics més dominants— recordem, abans de tot, el que dèiem: que fou aquest any, del qual celebrem ara el 750 aniversari, el primer en el redreçament del Regne conquerit per a la cultura Occidental, el primer en la construcció del poble que formam els mallorquins d'avui. Però d'una forma especial facem memòria de la Carta de Franquesa que el rei Conqueridor signà el 1 de març de 1230, fonament vertader del Regne de Mallorca.

També enguany, i precisament el 31 de desembre, l'Església de Mallorca vol celebrar el 750 aniversari de la seva restauració efectiva. Aquí fou restaurada la fe cristiana, florent des dels primers segles del cristianisme, de la mà d'una creuada, en el cim de la Cristiandat medieval. A les Corts de Barcelona de 1228, on es decidí la conquesta de les illes de Mallorca, recolzaren, pel braç eclesiàstic, l'empresa del rei jove l'ancià arquebisbe primat de Tarragona, Espàrec de la Barca, el bisbe de Barcelona, Berenguer de Palou, que seria el qui més activament participaria en la conquesta, i el bisbe de Girona, Guillem de Cabanelles. A la celebració de la Seu de dia 31 de desembre d'enguany són convidats els successors d'aquests tres bisbes catalans, juntament amb els dos bisbes de les illes germanes, Menorca —unida cinc segles a Mallorca en una mateixa diòcesi— i Eivissa. No serà certament un record ni molt menys una enyorança de Creuades, que per sempre més han —o haurien— d'haver passat. Però és el reconeixement de la germanor amb unes esglésies que aidaren a refer la nostra, que tenen una història entrunyellada per tants de fets i empreses comuns, que parlen la mateixa llengua, la que enaltí el fill major de l'Església mallorquina,

editoria

Ramon Llull, i que avui en dia mantenen vincles de comunió dinàmica.

Sens dubte, per qualsevol observador del nostre passat i del nostre present, l'Església a Mallorca ha tingut un pes social i cultural, a part del seu propi fi espiritual, molt fort. Sens dubte no tot han estat glòries i virtuts. Però, i aquí els qui es confessen membres d'aquesta Església hi tenen una part de responsabilitat enorme, la comunitat cristiana de Mallorca i les altres illes s'ha d'esforçar per encarnar-se de veres, tal vom és la seva missió, en el nostre poble, n'ha de valorar la història i els drets, n'ha de promoure la personalitat pròpia. Reconeixem que s'han fet grans passes els darrers anys, sobretot a Mallorca i a Menorca, després d'intents forçats de despersonalització. Augurem que aquí sia més **nostra** l'Església que formen els qui creuen en Jesucrist i que té 750 anys d'història, al costat del poble que formam avui els estadans d'aquestes illes.

Acabam amb un auguri per a l'any 1981: que, a la fi, els nostres polítics ens donin l'eina que necessitam per veure el ple reconeixement de la nostra nacionalitat. Que, deixant de banda qualsevol dèria partidista, s'afanyin per donar al nostre poble un Estatut que torni a configurar ara, amb fesomia recobrada i pròpia, la personalitat del poble de les Illes. Ja és ben hora: no es tracta de demanar presses, però sí de fer d'hora el que caldria que ja estàs fet, el que és inajornable, el que reclama —tal volta sense tenir-ne gran consciència, per desgràcia— la gent de Mallorca, Menorca i Eivissa-Formentera.

La carta-encíclica del bisbe Sever de Menorca

Aquests paràgrafs, a manera de presentació, tenen com a propòsit donar a conèixer a un públic heterogeni una font documental que consideram valuosa per la història de les Illes Balears: **la carta-encíclica del bisbe Sever de Menorca** (Ca. 417 dc) que transcriurem íntegra segons la versió de Josep Amengual i Batle, la primera que es fa directament del text original al català. La importància que te aquesta documentació del s. Vè, és la d'esser sobretot un testimoni històricament fiable, que per primera vegada no tan sols al·ludeix a l'existència d'una comunitat jueva ben arrelada a Menorca, sinó que d'una manera exhaustiva ja plantetja un prematur conflicte religiós (cristianisme-judaisme) materialitzat en la violenta conversió en massa dels jueus maonesos.

L'encíclica de Sever, per més que coneguda i utilitzada per historiadors i erudits des del S. XVI, en què el Cardenal Cesare Baronio (1538-1607) la descobrí al Vaticà, no ha vist contestada la seva autenticitat d'una manera seriosa fins ben entrat el nostre segle. La tesi exposada l'any 1937 sobre el particular per Gabriel Seguí i Vidal (1), s'ha vist últimament reforçada per un article gairebé definitiu de Josep Amengual i Batle (2). Segons aquest darrer autor l'epistola del bisbe Sever quedaria provada, no només amb les cartes de Consenci recentment descobertes, pel Dr. Johannes Divjak, sinó també i de forma complementària amb l'anàlisi comparativa dels textos bíblics que conté.

Deixant de banda referències generals com la del cronista Joan Dameto («**Historia General del Reino de Mallorca**»), un dels primers autors que posà en entredit la legitimitat d'aquesta font documental fou el Dr. Antonio Roig i Rexart (1787), al qui succeïren en aquesta tasca els erudits maonesos Ramis i el Dr. Joan («**Historia Civil y política de Menorca**»).

Amb posterioritat a les tesis de Seguí i Vidal, cap als anys 1950, l'historiador Bernhard Blumenkranz va aportar una versió inèdita i, per què no dir-ho? prou suggestiva de l'autenticitat de l'encíclica (3). Aquesta versió li concedeix un valor històric sempre i quan se la situï dins el context de la Hispània del s. VIII i no a l'illa de Menorca durant el s. Vè. Entre altres raons Blumenkranz adduïa essencialment el caràcter precoç de la conversió en massa dels jueus maonesos. Les argumentacions d'aquest autor, així com algunes de les noves aportacions de M. C. Diaz y Diaz (4), avui per avui han quedat contradites pel treball ja esmentat d'Amengual i Batle. No obstant això, la qüestió resta sobre la taula a l'espera de noves troballes que a la vista del material existent difícilment poden resultar sorprenents.

A nivells personals i malgrat les múltiples limitacions sobre la matèria, no podem deixar d'afirmar que les raons de tipus històric donades per Blumenkranz, no ens convenen senzillament perquè no entenem fins a quin punt s'ha de considerar prematura aquesta conversió en massa, sobretot quan amb anterioritat al s. Vè, l'antisemitisme religiós (conversions forçades, incendis de sinagogues, etc.) no només constituï una pràctica habitual de l'església a altres indrets, sinó que dins el nostre propi context, el de les esglésies del Nord d'Àfrica, un Sant Pare com Sant Agustí, tan relacionat amb les Balears segons demostren les cartes de Consenci, a inicis del segle Vè i referint-se als jueus ja havia fet seu el passatge evangèlic de «**obligau-los a entrar**» (Lluc, 14, 23). Efectivament, alguns textos de Sant Agustí referits essencialment al Deïcidi dels jueus, s'anirien convertint paulatinament en el bessó dels habituals sermons de Pasqua, que redundaven en els coneguts vilipen-

dis contra els jueus. Les persecucions com a principi de l'Església s'establiria aleshores a partir de textos agustinians com aquest: «**Els jueus són espargits arreu de totes les nacions com a testimonis de llur propia iniquitat i de la nostre veritat**». Si bé és cert com cita Amengual i Batle que S. Agustí al «**Contra mendacium**» no aprovava combatre el priscilianisme amb certs mitjans (5), també és verídic que aquest gran patriarca del cristianisme, sobretot a partir de l'any 408 dC, ja havia canviat de parer respecte al judaisme: «**En altre època jo pensava que ningú havia d'esser obligat a unir-se a Crist. Que hauriem d'esgrimir la paraula i lluitar amb arguments. Però jo, ja no som d'aquesta opinió**».

Es en aquest sentit, el del conflicte religiós, quan la carta-encíclica de Sever cobra tot el valor de què parlàvem al principi d'aquesta presentació. El valor d'esser un testimoni històric imprescindible per entendre els possibles orígens de l'antisemitisme a les Illes Balears.

LLEONARD MUNTANER

(1) **La carta-encíclica del obispo Severo. Estudio crítico de su autenticidad e integridad con un bosquejo histórico del cristianismo balear anterior al siglo VIII.** Tesis doctoral. Palma de Mallorca 1937, 206 ps.

(2) **Noves fonts per a la història de les Balears dins el Baix Imperi.** B.S.A.L. T. XXXVII n° 830-831, Palma de Mallorca 1979, ps. 99-111.

(3) **Les auteurs chrétiens latins du moyen âge sur les juifs et le judaïsme.** Paris-La Haye 1963, n. 105, ps. 106-110.

Juifs et chrétiens dans le monde occidental (43-1096). Paris-La Haye, 1960 ps. 7 i 282-284.

(4) **De Patristica española.** Revista española de Teología. 17 (1957) 11-12.

(5) Op. cit. nota 2, pp. 105.

Versió catalana de la carta-encíclica del bisbe Sever (s. V)

per Josep Amengual i Batle, M. SS. CC.

SEVER, BISBE, NECESSITAT DE LA MISERICORDIA DE DEU, I EL DARRER DE TOTS,

ALS SANTÍSSIMS I BEATÍSSIMS SENYORS BISBES, PREVERES, DIAQUES I A LA UNIVERSAL FRATERNITAT DE TOT L'ORBE DE LA TERRA, SALUT ETERNA EN CRIST, REDEMPTOR NOSTRE.

I.—JUSTIFICACIÓ DE LA CIRCULAR I DESCRIPCIÓ DE LA SITUACIÓ GEOGRÀFICO-RELIGIOSA DE MENORCA

1.—Com sia que l'arcàngel Rafel ens adverteix que és «cosa digna descobrir i proclamar les obres de Déu» (Tb.12,7), és per tant, perillós callar i amagar els miracles de Crist, els quals cobren major atractiu si es comuniquen amb un llenguatge corrent i senzill. En efecte, la brillant formosor de la virtut s'enterboleix si se la maquilla i teixeix amb llenguatge exhuberant. És per aquest motiu que jo començaré a contar a la vostra beatitud les meravelles que Crist ha obrat entre nosaltres amb estil no recercat sinó veridic.

2.—L'illa de Menorca és una de les Balears, el nom de les quals ha estat divulgat entre tots els pobles pels escrits dels autors profans. Jueu a mitjan lloc del braç de mar que hi ha entre la Mauritània Cessariense i la Hispània. Es troba tancada per unes dimensions força estretes, és a dir, té una llargària de trenta mil passes per una amplària de quasi deu mil. He advertit tot això, perquè es pugui reconèixer de part de tots que el Senyor no solament elegeix el que es menyspreable del món (Cf. 1 Cor.1, 27-28) pel que es refereix solament als homes, sinó també pel que respecta als llocs. A aquesta illa, que és la darrera de totes per la seva petitesa, magror i esquerp —tal com el noms imposats ho donen a entendre—, els cartaginesos hi fundaren dues ciutats, una a cada extrem: Iamona a ponent i Magona a llevant. Fa poc que a mi, el darrer dels mortals, m'han imposat el pes de l'ofici episcopal per aquests llocs.

3.—Ara bé, «Iamona encara conserva l'antic do de Déu, que en ella no hi puguin habitar els jueus. Molts ho han pretès temeràriament; però, com diuen els antics, o els ha expulsat una malaltia imprevista, o els ha fet desaparèixer una mort repentina o fins i tot els ha xapat un llamp, de tal manera que la notòria fama d'aquests fets

ha fet tal por als jueus que no tornen intentar-ho.

No trobam que això no es pugui creure, essent així que no s'hi troben ni raboses, ni llops, ni cap casta d'animals nocius, mentre que s'hi troba una gran abundància d'aquelles bèsties bones per a menjar. Això encara és més admirable, si es té present que hi ha força abundància de serps i escorpins, els quals, però, han perdut tot poder danyós.

Doncs, mentre a Iamona, encara que sia de paç, no s'hi atreueix a habitar-hi cap jueu —que per la seva feresa i malícia amb raó hom els compara amb els llops i raboses—, al contrari, Magona estava tan infestada de tants de jueus —que són com a serps i escorpins— que diàriament l'església de Crist era mortificada per ells. Ara bé, aquell privilegi corporal se'ns ha convertit en espiritual, de manera que com està escrit: aquella cria d'escurçons, ferida de sobte per una força divina ha vomitat aquell verí de la incredulitat.

II.—INICI DE LA CONFRONTACIÓ AMB ELS JUEUS

4.—Efectivament, quasi pels mateixos dies en què jo he assolit l'episcopat, un prevere que excel·leix per la seva santedat, venint de Jerusalem (1) romangué no gaire temps a Magona. Ell, al no poder traslladar-se a les Hispànies, com era el seu desig, resolgué navegar de bell nou cap a Africa. Ell, que havia projectat portar a les Hispànies les relíquies del benaurat màrtir Esteve, descobertes recentment, les deposità a l'església de l'esmentada ciutat, el qual, sens dubte, fou per inspiració del màrtir. Immediatament s'encengué amb el seu amor aquell foc que el Senyor vengué a calar a la terra i que volgué que cremàs amb força (cf. Lc.12, 49). A l'instant la nostra tebor es transformà en fervor, i el nostre cor s'encengué pel camí, com està escrit (cf. Lc.24, 32). Llavors ens abrasava el zel de fe i ens excitava l'esperança de salvar aquella multitud.

5.—El que començà a Magona, s'espargí i tingué repercussions a Iamona. Perquè, si bé Teodor amb la seva autoritat aconseguí apaivagar una mica l'acalorament de la discussió, aquesta reprengué amb major

(1) El prevere Orosi, en efecte, fou el portador de les relíquies de St. Esteve des de Jerusalem a l'Occident.

violència, de manera que la flamarada de la fe encengué la ciutat veïna.

Finalment, de seguida deixàrem de saludar-los, i no sols rompérem el tracte familiar, sinó més encara: el dany de l'antiga aparença de caritat s'ha convertit en un odi temporal, però per amor de l'eterna salvació. A totes les places hi havia begues contra els jueus sobre la llei i a totes les cases es mantenien disputes sobre la fe.

6.—El poble jueu es recolzava sobretot en l'autoritat i destresa d'un tal Teodor, el qual era l'home més important d'aquella ciutat, no just entre els jueus, sinó també entre els cristians, per la seva fortuna i pels càrrecs civils. Es que entre ells fou doctor de la llei i, per emprar un terme seu fou «pare dels pares». Dins la ciutat havia exercit tots els càrrecs municipals, havia estat ja «defensor», i encara avui es «patró» del municipi.

Per altra part els cristians, com a més humils d'esperit i de forces que eren, però superiors per la força de la veritat, demanaven l'ajut del seu «patró» Esteve, fins que els dos exèrcits, havent ja concertat el dia de la disputa, es retiraren per una treva.

7.—Els jueus estaven ansiosos esperant que Teodor tornàs de l'illa de Mallorca, a la qual casualment s'havia encaminat per a visitar les seves propietats. En les seves forces descansava confiada tota la sinagoga. Ell, perquè li havien enviat uns emissaris, retornà de seguida, i amb la seva autoritat n'espantà molts, però no va extingir, sinó solament moderà l'incendi de la disputa. A causa d'això, cobrant més força, la flamarada de la fe abrasà la ciutat veïna.

8.—I perquè es complís el proverbi de Salomó: «el germà que ajuda el germà serà exalçat com una ciutat ferma i elevada» (Prov. 18, 19), molts de servents de Crist, sens plànyer-se per la fatiga del camí, decidiren consagrar totes les seves forces a aquesta lluita.

El memorial adjunt a aquesta carta demostra amb quines armes ens preparàvem mentre s'esperava la batalla. No us el donam a conèixer per a donar lliçons a ningú, perquè més tost les necessitam, i les esperam de la vostra beatitud, sinó que ho hem fet perquè hom pugui adonar-se de la gran preocupació que hem tengut, segons la mesura de les nostres possibilitats, per la confrontació que havíem assumit.

Però Crist, el regne del qual no es fonamenta en les paraules, sinó en la fortalesa, (cf. 1 Cor 4,20), sens que nosaltres pronuncïassin una sola paraula, ho dugué a terme tot i, sense cap suor per la confrontació, concedí al seu exèrcit aquesta victòria que ningú podia desitjar ni esperar.

Els jueus, inspirant-se en els exemples del temps de Macabeu, (cf. 2 Mac 7), estaven disposats a morir per a defensar el seu patrimoni (religiós). Així, no solament començaren a repassar els llibres, sinó que també carregaren cap a la sinagoga garrots, pedres, dardells i tota casta de projectils per a repel·lir amb les forces corporals, si la situació ho requerís, l'host dels cristians, equipada amb la força de l'Esperit Sant.

III.—ELS SOMNIS

9.—Mentre es fan aquests preparatius, i per una i altra banda s'ordeix la guerra propera amb gran esment, ambdós exèrcits foren advertits per somnis totalment independents.

Si no fes cap esment d'aquest somnis, em semblaria que hauria amagat no poca part de la glòria divina. D'aquesta manera, així com Lluc dins la sagrada història hi va incloure el somni del sant Apòstol Pau, dient que l'home de Macedònia si li féu present en una visió durant la nit, suplicant-li que li ajudàs, i, advertit per aquesta visió, l'apòstol va canviar el destí del seu viatge, adreçant-se cap a Macedònia, (cf. Act 16,9 - 10), ¿com no serà de major glòria de nostre Senyor Jesucrist, el qual s'ha dignat revelar a aquests menuts i indignes servents allò que fou descobert al benaurat apòstol Pau, i l'escriptura no ho volgué encobrir?

Per això en raó de la brevetat, no sia que entri cansament a la vostra beatitud, inclouré solament dos somnis.

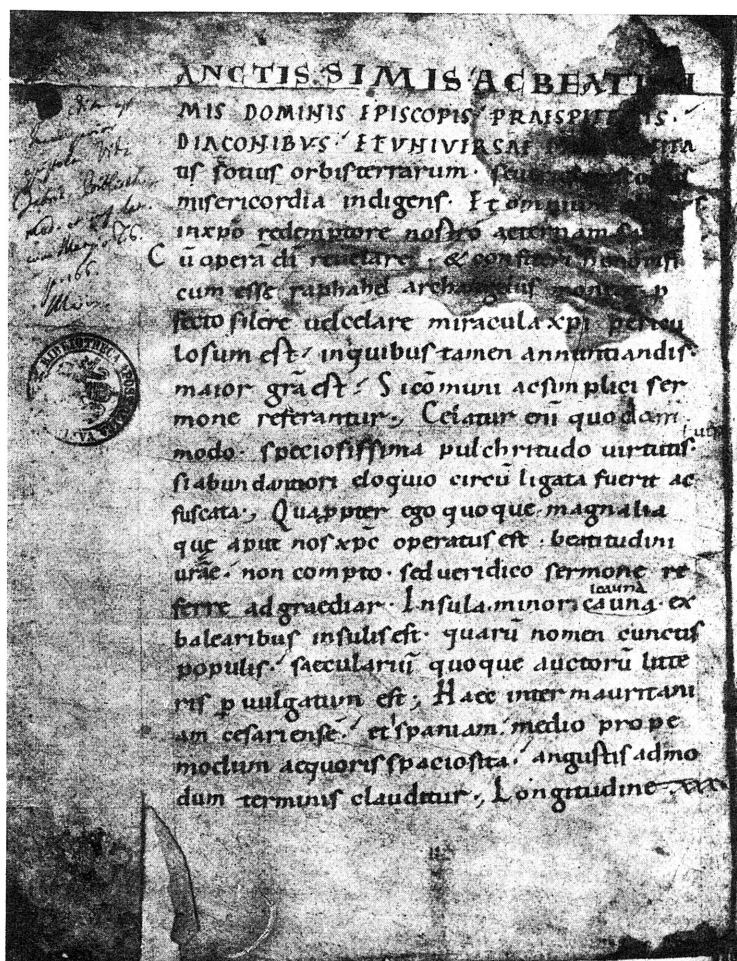
10.—Entre nosaltres hi ha una dona devota, i religiosíssima, que nom Teodora, la qual per la virginitat del seu cos, la puresa dels seus desigis i també pel significat des seu nom, mereix ser presa com a tipus de l'església. A una visió nocturna, veié que una viuda nobilíssima a mi, que no pels meus mèrits, sinó per do de la bondat divina, exercesc l'episcopat, em feia arribar unes súplices, mitjançant una carta, amb les quals m'oferia tots els seus camps demenant-me que els sembràs.

Amb un somni semblant Crist s'ha dignat advertir-me —a mi que som el darrer dels pecadors— perquè m'afanyàs a sembrar: una altra viuda nobilíssima, de la qual no hi ha cap dubte que tenia la fesomia de la sinagoga, em suplicava que amb diligència conràs els seus camps fets un ermàs, puix el temps de la sembra era avançat.

¿Qui és aquesta altra viuda nobilíssima, sinó aquella que, condemnant impiament Crist, amb gran crueltat es féu viuda a si mateixa?

El sentit d'aquest doble somni és un, i és prou sabut que nosaltres els contàrem als nostres germans devers trenta dies abans que es complissin i nosaltres ho véssim, tot i que en desconèixiem la interpretació.

Còdex Palati de la carta de Sever (Biblioteca Vaticana)

11.—Entre els jueus, i per admirable pla de la providència divina, en un sol home s'hi donava la conjunció del nom de Teodor amb l'exercici del meu ofici. Teodor, que era el summe sacerdot del poble incrèdul, va contar el somni que havia tengut, no solament als jueus, sinó també a una parenta, matrona principal de la ciutat, i també a molts de cristians molt de temps abans que es complís.

Deia: «Anant jo cap a la sinagoga, dotze homes m'aturaren amb les mans, i em digueren: «¿On vas?. Allà hi ha un lleó». Quan vaig sentir el nom de lleó em vaig posar a tremolar. Mentre cercava un lloc per fugir, vaig trobar on aficar-me, i hi vaig veure uns monjos que cantaven amb suavitat admirable. Amb això, el meu terror fou més gran, de forma que si no hagués entrat a la casa d'un jueu anomenat Rubén, i d'allà no hagués partit de pressa cap a la matrona-parenta, de cap manera m'hagués alliberat de l'ansia d'aquell terror mortal. A mi, extenuat, ella em va reanimar en el seu si i em va alliberar del perill i també de la por».

Aquest somni seu és prou clar, i no necessita d'interpretació. ¿Què és el lleó, sinó aquell lleó de la tribu de Judà, l'arrel de David (cf Ap 5, 5-Gn 40, 9; Is 11, 10)? ¿Qui és la parenta, sinó aquella de la qual està escrit: «Una és la meua parenta» (Cant 6, 8)?

Només quedava obscur el fet que s'havia amagat a casa de Rubén jueu, quan se sentia perseguit pel lleó, el que ens fou aclarit de manera evident pel mateix lleó que va retgirar per a salvar, cosa que ja explicarem al seu lloc.

IV.—LA CONFRONTACIÓ A MAGONA

12.—Ara, per seguir el fil de la narració diré que es va congregar una tal multitud de servents de Déu de la ciutat de Iamona, preparada per a partir, que pareixia que comprenia tota la ciutat. La gentada empengué la difícil caminada amb tant d'entusiasme, que feren les trenta mil passes amb tal agilitat, com si es tractàs d'anar a fer una berenada a un paratge deliciós de les afores.

13.—Així arribarem a Magona; immediatament vaig enviar uns clergues per anunciar la meua arribada als jueus preguntant-los que es dignassin venir a l'església. Ells em feren arribar un sorprenent avís amb què ens assabentaren que aquell dia no els convenia entrar a l'església, —pens que era per a no contaminar-se—, essent que era un dissabte, festivitat tal que si l'haguessin violada d'alguna manera, haguessin incorregut en el màxim dels crims.

Pel meu compte vaig replicar que, si així ho preferien, em podrien esperar a la sina-

goga. Si ells trobaven que entrar a l'església era una màcula, nosaltres no volíem que es tenguessin obligats a fer un treball servil en dissabte.

Havia de tenir lloc una senzillíssima disputa sobre la llei; no es tractava de provocar bregues i, sobretot, no s'hi havien de mesclar xafarderies; i, si no era per ganes d'evitar amb astúcia la concertació, que ens donassin una simple excusa, mostrant en quin precepte es prohibeix que en dia de festa es dugui a la conversa tota aquesta qüestió. A la meua proposta respongueren amb grandíssima oposició; però, finalment, intimidats per aquell lleó, comparegueren a la casa on m'hostatjava. Llavors els digui: «Per què, germans, com si fóssim lladres, heu acumulat quantitats de pedres i tota mena d'armes, tot i trobant-nos a una ciutat regida per les lleis romanes?. Nosaltres volem salvar-vos, i en canvi vosaltres ens voleu destruir. Nosaltres hem duit els llibres per a ensenyar; vosaltres espases i garrots per a matar. No trob gens raonable que cada un treballi per una batalla tan diferent. Veig que vosaltres teniu set de la nostra sang; nosaltres, en canvi, volem la vostra salvació. Esglaiats per aquestes paraules, negaven els fets, i a les nostres afirmacions responien negant-ho amb juraments. Llavors, jo, per a desfer el nus de la disputa que s'havia encetat, vaig dir: quan una cosa es pot provar amb els ulls, ¿quina necessitat tenim de juraments?. Anem, doncs, a la sinagoga i vegem si la vostra afirmació es fonamenta en el perjuri o en la veritat, el que es comprovarà i en sereu vosaltres mateixos testimonis.

14.—Ens encaminàrem cap a la sinagoga, i, de l'alegria que sortia de la multitud, cantàrem per la plaça un himne a Crist. El salm que amb goig admirable també cantaven els jueus fou aquest: «*La seva memòria s'enfonsa estrepitosament; en canvi el Senyor resta per sempre*» (Ps. 9, 7-8). Però abans que arribàssim a la sinagoga, algunes dones jueves, crec que per voluntat de Déu, feren exhibició de gran valentia, per tal d'excitar la nostra mansuetud, des d'una altura començaren a tirar damunt nosaltres pedres esfereïdores. I, cosa admirable, caient com una calabuixada sobre una gernació ben apiñada, no feriren, i ni tan sols no en tocaren cap.

Amb això, aquell lleó terrible, llevà una mica la mansuetud als seus anyells.

Tots començaren a agafar pedres, encara que ens hi oposàssim, i tots impulsats per un sol mòbil, el zel de Crist, més que per l'ira, cregueren que havien d'atacar llops amb banyam; i, que això esdevingué per voluntat d'aquell que és l'únic i bon Pastor, no hi ha cap dubte.

Finalment, no fos cosa que semblàs que havia concedit una victòria cruenta al seu ramat, cap dels jueus fou atès (per cap pedra) i ni tan sols cap d'ells maliciosament gosà fingir-ho, com solen fer. De tota manera, com que hem d'evitar del tot la mentida, he d'assenyalar que solament un dels cristians fou trobat que volgué semblar-se a aquell Acam que, estant sota les ordres de Jesús Nave (cf. Js 7, 10-26) havia cobdiciat les despulles destinades a l'extermini.

Efectivament, un esclau d'un cristià havia vingut atret pel botí, i no per l'amor de Crist, com el mateix es veié obligat a reconèixer. Solament ell, mentre volgué robar algun objecte de la sinagoga, s'atragué la pedra d'ensopec (cf. 1 Pe 2, 8): un dels nostres tirà un mac, com si es tractàs (de ferir) un jueu, que havent ferit el cap d'aquell, fou l'avis que se'n recordàs de qui és el seu Cap, o sia, de Crist. I encara que la nafra no fou perillosa, no obstant l'obligà a descobrir el seu desig de furtar, i amb aquest càstig tots es tengueren per advertits per tal de no tacar-se de manera semblant. Havent-se retirat els jueus, prenguérem la sinagoga i ningú no tan sols no agafà res, sinó que ni els passà per l'enteniment. Tots els seus objectes, exceptuats els llibres i la plata (sagrada) feren flàmada amb la mateixa sinagoga. Per tal que no fossin maltractats pels jueus, nosaltres prenguérem els llibres sants, en canvi els tornàrem la plata per tal de no fer-los cap dany ni donar-los motiu de queixa pel nostre lladrocini.

Abrasada la sinagoga, amb espant dels jueus, ens dirigírem a l'església entonant himnes; i, mentre donàvem gràcies a l'autor de la nostra victòria, i amb plors suplícavem que el Senyor assolàs les coves de la incredulitat, i que la infidelitat d'aquells cors tenebrosos fos vençuda per la llum. I no hi hagué cap dilació en el resultat.

V.—LA INTIMIDACIÓ: LA CONVERSIÓ DELS PRIMOGENITS

15.—a) Al dia següent, i perquè en tot es mantingués la conformitat amb els noms, un cert jueu anomenat Rubén, fou elegit pel Senyor perquè fos el primogenit de tots. Ell, pegant un crit beneït, que alegrà el cor de tots, demanava que fos deslliurat de la creença jueva. Immediatament, constituït primogenit de Jacob (cf. Gn 49, 3), rebé el signe de la salvació. Des d'aleshores em fa costat i, tot col·laborant amb nosaltres, increpa l'obstinada duresa de tots.

b) Si no m'err, havien passat tres dies, durant els quals els nostres havien perseverat en la pregària, i els jueus en la incredulitat. Després d'aquest temps, rodejat de la seva tropa, Teodor comparegué al lloc on solament quedaven les parets de la sinagoga (que més tard esbucaren els jueus que havien cregut). Al mateix lloc, amb mi es congregà la multitud dels cristians. Allà, com que Teodor començà a disputar sobre la llei amb gran audàcia, i se'n reia dels arguments que se li oposaven i els desfeia per complet, el poble cristià, veient que no el podien vèncer amb paraules humanes, implorava l'auxili del cel. Tots, cridant a cor, amb la major cridada digueren a l'uníson: «Teodor, creu en Crist!». (1) Per l'admirable misericòrdia del liberalíssim Senyor, encara que li demanàssim coses petites, ell ens en concedia de majors. Així no és estrany el miracle de l'omnipotent, el qual dins l'oida dels jueus canvià la força del nostre clamor. El qui féu que quatre leprosos ocupassin el campament del rei de Síria que assetjava Samaria (cf. 2 R 7, 3-7), i el qui, per mitjà de Gedeó desbaratà les hosts dels madianites,

donant als seus tres-cents homes una victòria sense treball, fent que l'estol dels enemics es destruïssin amb les seves pròpies envestides, (cf. Jtg 7, 6-23) així ara aquest crit fou entès pels jueus que ens envoltaven de manera ben diversa de com era proferit pels nostres. Tots ells pensaren que s'havia cridat: «Teodor ha cregut en Crist!». D'aquesta manera, pensant que el cabdill de la seva incredulitat s'havia convertit a la fe de Crist, tots començaren a tremolar, quan no hi havia cap motiu per fer-se por. Les seves dones, escambuijant-se els cabells, corrien amb crits ferotges, acusant i repetint el nom de Teodor dient: «Teodor, que has fet!». Els homes, uns pels camps fugiren cap a les muntanyes i enclotxes; altres, pels carrerons de la mateixa ciutat, cercaven un racó on amagar-se.

El mateix Teodor, ferit per l'espant, cregué que queia sobre el seu poble la sentència divina: «*Fuig l'impíu, sense que ningú el persegueixi*» (Prov. 28, 1). Però no era que ningú perseguís. Els encalçava certament aquell lleó terrible, que des de dins la sinagoga per mitjà dels monjos havia proferit aquell bramull, que havia emparrat els enemics que es resistien, com havia estat revelat a Teodor. Teodor es trobava pràcticament al mateix lloc on abans, segons el somni, li havia entrat la por del lleó. I cercant la causa d'aquell espant, sentí solament el nom del nostre Lleó, i no experimentant, com ell temia, cap por, veia solament els monjos que entonaven salms. Desassistit de tots els seus, preparava la fuga, i ja ho donava a les cames. Veient-lo posseït per la por, i amb els colors perduts i sense veu, el piadosíssim Rubén se li acostà amb diligència, i adreçant-se-li amb expressions suaus l'exhortava a la fe de Crist, i per confortar-lo en el seu temor li proposava l'exemple de la pròpia conversió; la porta de la casa de la seva fe semblava que començava a obrir-se.

Però, per tal que nosaltres ho contem tot amb fidelitat, i vosaltres que no cercau l'afectació de les paraules, sinó la veritat, la sentigueu amb més gust, transcriuré les paraules del mateix Rubén, sense restar-los res de llur senzillesa: Li deia: «¿De què tens por, senyor Teodor?. Si vols seriósment trobar-te segur, i desitges sentir-te respectat i ric, creu en Crist, així com jo hi he cregut. Tu ara estàs dret; jo, en canvi, m'assec entre els bisbes. Si tu creguessis,

(1) El text llatí és «Theodore, credas in Christum», que podríem també traduir per «Teodor, creguis en Crist», per a llevar l'homofonia, que, com observà repetidament BLUMENKRANZ, resulta impossible en llatí amb l'altra frase, que reproduceix, el que haurien entès els jueus: «Theodorus in Christum credit» que traduíem: «Teodor, ha cregut en Crist». Te raó el citat autor quan diu que en una llengua romànica incipient l'homofonia és més possible que en llatí. Però sens entrar en la discussió amb BLUMENKRANZ, es pot dir que si l'homofonia fos tan clara, no hi hauria lloc per parlar de prodigi, cosa que precisament vol remarcar Sever.

tu t'hi assegures, i jo estaria dret davant tu». Sentint aquestes reconvençions amb profunda atenció, Teodor ens digué: «Faré el que vosaltres voleu; rebeu aquesta promesa; però permeteu-me que primer em dirigeixi al meu poble, per tal que tregui major profit de la meva conversió amb la dels altres. Aquesta promesa fou rebuda amb incomparable gaubança de part de tots. Uns tirant-se cap a ell el besaven a la seva boca; uns altres l'abraçaven suauement; altres li estrenyien la mà dreta amb la seva o s'omplien de goig de poder parlar amb ell. Teodor partí cap a ca seva gojós de la nostra incomparable acollida; però se n'anà lliure d'una profunda intranquil·litat, perquè, per més que havia vingut ja a la casa de Rubén mitjançant la seva promesa, l'entrada encara era trepidant, perquè no havia arribat a ca la parenta, que, al cap de tres dies el rebé en el seu si maternal i l'alliberà de qualsevol motiu de preocupació. Per la nostra banda, segons costum, ens encaminàrem a l'església, cantant i entonant l'himne: *«Beneï sigui el Déu i Pare de les misericòrdies, i Déu de tot consol (2 Cor 1, 3) que ha donat aigua al nostre cap i als nostres ulls una font de llàgrimes perquè ploràssim les ferides del nostre poble»* (Jr 8, 23-V 9, 1).

c) Acabades les celebracions, veïrem que ens sortien a l'encontre una gran multitud de jueus. Tots unànimement demanaven rebre de mi, indigne pastor, el signe de Crist. Retornats, per tant, a l'església i donant gràcies de tot cor al Senyor misericordiós, a l'instant signàrem els seus fronts amb el senyal de la salvació.

VI.—ELS PRODIGIS

16.—¿Quina llengua podrà explicar tot el que per la força de Crist esdevingué amb aquells que fugiren a les muntanyes o a les coves, sobretot tenint present que cada un té la particular història de la seva conversió? I així com és impossible dir-ho tot, igualment és entutjós ometre-ho tot.

a) Per tant, ajudat per les vostres oracions, vos contaré un miracle de Crist tal com nosaltres l'hem conegut mitjançant dos homes del tot fiables i segurs. Dos jueus principals, o sia Meleci, germà de Teodor, i Innocenci —el qual recentment havia vingut a aquesta illa amb els seus servents, fugint de la desfeta de les Hispànies—, com ells mateixos afirmen, després d'haver fet la sagrada acció del jurament, s'havien refugiat a una cova, o més ben dit, a una caverna, unint-se a dos jueus nascuts en aquell lloc humil, que els dos prohoms havien elegit per a la seva fuga comú. Així, havent romàs un poc al paratge d'aquells i ansiosos, enviaren a la ciutat aquells dos, que eren d'edat més robusta i més animosos, amb la missió d'explorar el que passava, i d'aquesta manera quedaren totsols.

Llavors el primer, Meleci, digué: «¿Com és germà, que no puc llevar del meu cor aquella paraula que, segons la nostra religió, és blasfèmia?. Des que el poble dels cristians cridà que el meu germà s'havia convertit, no em ve al cor més que aquesta expressió, que fins avui m'era ignorada per complet: «Crist, en el teu nom!». Com

més la vull apartar, tant més vivament s'hi afixa». Al que respongué Innocenci: «Aquesta expressió que, com és ben notori mai abans estigué a ton cor, ni tampoc la pronunciaris, no en va ha penetrat tan fortament a la teva ment, si és com tu dius. Pensa que això ve de Déu. Però treballa per fer desaparèixer aquestes faules, i desvia el teu pensament de tal manera que et vegis lliure d'aquestes idees molestes». De seguida Meleci començà a fer uns murmurs i a produir uns renous confusos, de tal forma que Innocenci s'adonà que lluitava amb la seva ment, no solament a través de les convulsions del rostre, sinó també a través dels moviments de tot el cos. Llavors veié que tot allò li aprofitava molt poc. Hi afegí més: començà a dir paraules vulgars i malsonants, arrufant el nas començà a fer renous descomposts, i a burlar-se amb rialles repugnants. Però aquests desequilibris no pogueren esborrar del seu cor el nom de Crist, perquè el foc de la salvació li havia penetrat fins al més íntim de les seves entranyes.

I digué: «¿Què he de fer, Innocenci?. Aquests remeis produeixen l'efecte contrari. No em puc esborrar el nom de Crist, ni amb paraules grosseres, ni amb renous repugnants i blasfems. Creu-me, sent una altra cosa amb les orelles del meu cor, que debades vull silenciari: el nom de Crist no deixa de penetrar-me amb un clamor incessant». A aquestes paraules de Meleci, Innocenci respongué d'aquesta forma: «El poble cristià ha testimoniat, com ho he sentit amb les meves orelles, que el teu germà Teodor, que et guanya en ciència, consideració i edat, s'ha convertit a la fe de Crist. ¿Serà possible que tu, empès per l'exemple fraternal, no abandonis la religió jueva?. ¿Per què restam encara en aquesta terrible solitud?. ¿Durant quin temps podrem resistir amb l'escassetat de queviures, sobre tot quan aquells dos joves que hem enviat es torben a retornar, i els nostres esclaus desconeixen per complet el lloc on hem arribat?. ¿Amb quin profit ens infligim la pena d'una mort tan entutjosa?. ¿Quina raó hi ha perquè ens consumiguem per la fam, ens abrasem per la set, i ens enravem amb la gelada?. ¿I per què, al final, hem de suportar el silenci horrible d'aquesta immensa solitud que ja ens cau damunt?. ¿Per ventura fugim de les cadenes dels lladres, o de les espases dels bàrbars?. ¿Es possible que un poble tan compassiu, que l'hem vist plorar per nosaltres, desitgi la nostra sang?. Facem memòria, per favor, per veure quants n'han ferit, quants de nosaltres han injuriat, i tornem cap a aquells que en res hem experimentat com enemics, i serà el que Déu voldrà».

A tot això Meleci replicà: «Innocenci, tu que no solament ets entès en el llatí, sinó també ho ets en el grec, i que medites assíduament la llei, veig que t'has oblidat d'allò que diu el profeta Ezequièl: *«L'ànima que pequi, serà la que morirà»* (Ez 18, 20). Si, certament has llegit això, ¿per què penses que l'exemple del meu germà Teodor em pugui atreure a la fe de Crist?. Ell té la seva ànima, i així també el seu pecat, pecat que no em farà cap mal, si jo no deix el Déu dels meus pares. Pos per testimoni

Aquell que tragué els nostres pares de la terra d'Egipte, que jo, si no em trobàs impedit per les inclemències de l'hivern, prenent un vaixell qualsevol emigraria a qualsevol indret. No em deté l'apreci a les meves propietats, ni l'amor familiar, la pèrdua dels quals em resultaria lleugera, solament per no veure'm empès a negar el Déu dels meus pares. Per això trob una solució vana que pensis que hem de retornar a la ciutat; m'admira que un home prudentísim com tu no hagi arribat a preveure quina seria la nostra sort, si Teodor, tot i ser la columna de la nostra sinagoga, damunt el qual recolzava tota la nostra seguretat, ha estat obligat a apostatar. Trob molt més raonable que anem a la meua finca, i de cap manera ens fiquem dins la mirada dels cristians. Allà podrem estar amagats entretant arribi el temps oportú per emigrar a terres estranyes, com sia que a aquesta illa l'odi per la nostra religió ha crescut de tal manera que, qui no deixa la seva pàtria, no pot seguir en la fe dels seus pares. ¿Per què no ens exiliam voluntàriament, ja que, tal com van les coses, encara que no ho volguéssim, ens hi empenyerien».

Confirmada aquesta decisió amb l'assentiment d'ambdós, emprengueren la tasca del camí que havien elegit. Però mentre anaven per un caminó estretíssim, ofuscats els seus ulls amb les tenebres dels seus pensaments, perderen el senderol que seguien d'esma, anaren a parar entre espinolers i sense sortida, perquè o pegava a un precipici, o la impedièn les roques. Després d'haver-se espenyat el cos amb grans nafes, els agafà primer una tal angúnia, i després una tan gran desesperació i por, que es veteren obligats a reconèixer que allò els succeïa per just judici de Déu, a causa de la seva incredulitat. En aquestes circumstàncies, tenint les cames llastimades, invocant el nom de Crist, que abans els venia sense voler i l'havien rebutjat, prengueren el camí que contra cor i sense pretendre-ho els conduí a la ciutat. Arribats a ella amb neguit i emporognits, amb curiositat inquireixen totes les coses, i escolten que Teodor encara ara és jueu, i que no havia sofert cap violència de part del poble cristià, com ells havien cregut. Astorats, i no podent creure el que a ells mateixos havia ocorregut, encaminaren llurs passes cap a la casa de Teodor, on els rebé quan tot just acabaven de dinar, i els preguntà tot d'una per quin motiu s'havien separat d'ell i havien deixat la ciutat, i pogué assabentar-se de tota la trama de tots els esdeveniments, amb rialles i admiració.

b) L'endemà, al moment en què Teodor es disposava a exhortar el seu poble, i a incitar-los a la fe i reconeixement de Crist, sense fer-ne comptes hagué d'aguantar un aldarull dels jueus que s'havien reunit. Perquè no n'hi havia quasi cap que no manifestàs públicament que havia experimentat la força de Crist. Doncs bé, dins la seva assemblea un jovençà, cosí del mateix Teodor, anomenat Galileu —perquè, com hem dit repetidament, s'ha de mantenir fins al final la correspondència entre el misteri dels esdeveniments i els noms—, amb gran neguit començà a cridar el se-

güent: «A tots us pos per testimoni, que jo no puc continuar essent jueu, perquè dins la nostra heretat hi tenc parents cristians, amb els odis dels quals periria, si volgués romandre dins el judaisme. Per tant, adonant-me del perill que corre la meua vida, ja des d'ara m'en vaig cap a l'església, per tal d'evitar la mort que se'm va preparant».

Pensant Galileu que d'aquesta manera s'aferrava al temps, quan explicava les causes de la seva conversió, inconscientment proclamava la veritat respecte a la mort eterna, encara que no hi pensàs gens.

Aferrant-se (1) a aquestes raons, un home honest, i de preminència reconeguda, no solament entre els jueus, sinó també dins tota la ciutat, i que acabava de ser elegit "defensor de la ciutat", Cecília, reconegué que Galileu parlava segons veritat, i que ell mateix tenia les mateixes causes per tèmper cosa semblant. Amb aquestes paraules afegí tanta confiança a l'esmentat jove que a la vista de tots, amb una correguda rapidíssima volà cap al refugi del nostre Galileu, com si volgués guanyar la joia de la fe, i demanà a la meua humil persona que l'allistàssim amb el seu nom. En canvi Cecília, essent «pare» dels jueus, després d'una consulta més reposada amb el seu germà Florià, igualment «pare» dels jueus, adreçant-se a la sinagoga començà d'aquesta manera: «Jo, que després de Teodor, som el primer en consideració dins la sinagoga, altrament de com ho ha fet el jove Galileu, no decidesc i manifest amb trepidació, sinó que exhort i recoman a tots i proclam que, deixat l'error del nostre mal camí, si és possible, tots plegats ens incorporem a la fe eclesiàstica. Per tant, així com a vosaltres que no us sentiu atrets a Crist amb tanta força, i encara que rebutgeu tan gran salvació no us podem fer cap violència, de manera semblant jo i el meu germà Florià amb tota la nostra família, deixant les pràctiques d'aquesta religió nostra que no podem mantenir més, ens adherirem als cristians, els quals, encara que fos amb innumbrables argumentacions de l'escriptura no solament no et convencerien a tu, Teodor, que ets el més expert, sinó que tampoc en convencerien cap, si no seguissin la veritat que mai pot ser vençuda. Amb aquest to, segons sabem, va parlar Cecília al seu poble, i nosaltres rebérem amb exultació indescriptible molts de jueus que amb ell el mateix dia s'acostaren a la fe de Crist.

17.—Els prodigis del cel que esdevingueren, així com reconec que no els sabré contar dignament, tampoc vull silenciar-los.

Prop de l'hora setena, començarem a celebrar solemnement la missa del Senyor. Perquè entre que exhortàvem i registràvem els noms dels jueus que venien a la fe de Crist, el poble (cristià) alimentat espiritualment per tals aliments, no se'n recordava del menjar corporal, i així ens pas-

sava la major part del dia. Mentre amb mi tot el poble començava la missa a l'església, que està situada un poc a les afores de la ciutat, i en la qual hi reposen les reliquies de St. Esteve recentment trobades, dos monjos que reposaven damunt l'herba del camp de davant l'església, foren elegits pel Senyor com a testimoni dels seus miracles. Un home respectable, anomenat Juli, acompanyat amb un altre anava des de la ciutat cap a l'església, i quan passava davant ells, ho assegura un dels monjos, veié el senyal del miracle i quedà fora de si proferint un clamor estrany; tomat en si, allargant la mà mostrava el que havia vist, puix no ho podia explicar de paraula. Era un globus tot resplendent, d'una envergadura poc més o menys igual a l'estatura d'un home, semblant a uns vasos que anomenam alfàbies. Era tanta la seva claretat i resplendor, que, el germà que en fou el primer testimoni, com ell mateix ha contat, li semblà que queia el sol. Això, tal com fou vist per ells, descendia lentament darrera la basílica, dins la qual amb mi estava reunit tot el poble. Ells cregueren que estava tan prop que el mateix germà, excitat per l'esglai començava a córrer, pensant que el globus havia caigut darrera la basílica. Però detingut per l'altre germà, s'aturà. Aquell, que també ho havia vist, assegurava que havia tingut lloc, més lluny, per més que no n'estava del tot segur. Unes dones jueves, entre les quals hi havia la muller d'aquell Meleci, del qual hem parlat, afirmaren haver vist allò mateix, com si caigués sobre la basílica, mentre elles guaitaven des de l'estança superior de ca seva. Però respecte al que es veié, encara no s'ha aclarit si fou un àngel, o el mateix St. Esteve.

18.—El mateix dia, devers l'hora quarta, o sia poc abans que aquest senyal es manifestàs, féu un calabruix petitíssim, que els nadius d'aquesta illa, en llengua vernaclea, anomenen «*abbigistinum*»: en caigué amb una quantitat fins ara desconeguda. Com que començà a desprendre una aroma de mel, molts dels qui l'havien emparat pel carrer, el tastaren, i el trobaren més dolç que la mel.

a) Molts de «savis», veient que el mateix dia els fills d'Israel havien sortit de l'Egipte de la seva incredulitat i de la seva esclavitud, comparaven aquest esdeveniment amb els signes que llegim a l'Èxode, i cregueren que, a favor d'aquest poble, que mereixé el nom de vertader Israel perquè mirà Déu amb cor creient, s'ha renovat el prodigi del manà (cf. Ex 16,31-35); igualment la columna de foc que anava al capdavant dels pares del desert (cf. Nm 14,14), molts pensaren que havia aparegut com en la sortida del «*vertader forn de ferro que és Egipte*» (Dt. 4, 20) com està escrit; i, per aquells que en sortiren, fou la capdavantera en el camí que du a la vida, i, com ho testifica la lectura de l'Èxode la semblança dels signes no discrepa gens: en efecte, allò que cregueren que era neu, era tan semblant a llavor de coriandre, el sabor de la qual era com a mel (cf. Ex 16,14), i allò que aparegué, és ben clar que tenia la forma de la columna de foc, (cf. Ex 16,31 - Nm 11,7).

Sabem que ambdós signes foren manifestats als germans que quedaren a Iamona. Perquè, la pluja de mel, la tastaren molts als quals fou donat l'enteniment per a cercar i el paladar per a tastar, i la columna d'aquella llum blanquíssima penetrà per la mirada de molts que Déu en considerà dignes.

Per la qual cosa, es donà a entendre que els jueus seran visitats per la llum de la fe pertot arreu del món. Perquè a nosaltres que vivim en aquesta illa, o, per dir-ho de qualque manera, habitam en aquest microcosmos, ens ha il·luminat per un resplendor tan gran de la gràcia del cel, que la visió d'aquells signes arribà al cap de la nostra terra.

b) Al dia següent, l'expectació era una advertència a Teodor perquè donàs compliment a la seva promesa. Ell, amb al·legacions que considerava justes, anava diferint-ne la realització, perquè deia que abans volia dur aquí la seva esposa, que havia deixat a l'illa de Mallorca, no fos cosa que, si ella, s'adonàs que el seu marit s'havia convertit sense el seu consentiment, no se separàs tant matrimonialment, com religiosament, persuadida i pertorbada pels raonaments de la seva mare que encara vivia, com sol succeir dins l'obstinació d'aquesta infidelitat (1). Teodor feia aquests raonaments als cristians, que s'anaven convenent; però davant un avalot enverinat dels jueus que s'havien convertit, eliminat tot pretext dilatori, tal com ho havia vist en els somnis, amb prestesa, es reuní amb la mare-parenta. I darrera ell, havent desaparegut tot obstacle, tota la sinagoga entrà dins l'església. Qui ho podia sospitar! Aquells experts doctors de la llei, cregueren sense cap disputa ni cap discussió sobre les escriptures.

c) Bastava demanar si volien rebre la fe de Crist, i a l'instant manifestaven que volien creure en Crist, i fer-se cristians. Un home, que segons diuen, tenia cent-dos anys, i que els havia passat en la seva incredulitat, tot i trobar-se en tal edat, digué que, al final dels seus dies, volia retornar a la infància espiritual per la fe de Crist, i ens instava que els seus membres consumits per la vellesa, com més aviat millor fossin regenerats pel baptisme.

d) Hi havia uns jueus que es trobaven en trànsit, havent desembarcat allà, que observaven l'estat del temps i la direcció dels vents, els quals, tot i tenir l'avinentsa de fer-se a la mar, preferiren creure.

e) Crist, per a manifestar encara més la seva glòria, permeté que, per algun temps, tres dones jueves, nobilíssimes, restassin en la duresa de la seva incredulitat: Artemíssia, filla de Lictori, (que regí no fa gaire aquesta província, i segons sembla araés «comes»), sorpresa per la conversió del seu

(1) Terme amb què es designa el judaisme. Més freqüentment designa aquesta religió amb el terme «perfidia», que no té sentit moral pejoratiu encara, sinó que conserva el seu significat purament religiós, i que equival també a incredulitat, en aquest cas respecte al cristianisme.

(1) Aquí, per via d'excepció, i en favor del sentit, preferesc la lectura del Còdex Palati, «praeripiens», en lloc de la del text de *SEGUI* lín. 497, que diu «praeritiens».

marit Meleci, havent deixat la casa del seu espòs, amb una amiga, dida seva, i algunes esclaves, transcurant la seva feblesa femenina, es fugà a una cova que, encara que es troba a una vinya, no obstant això està situada a un indret relativament apartat. Hi havia allà una premsa petita i nova, i un cup acabat de fer, que semblava ser d'alguna manera figura del poble creient. Perquè els jueus, no com a odres vells, sinó nous havien de rebre el most del Nou Testament (cf. Mc 2,27 - Mt 9,17) com ho pensam i veim. Durant dos dies aquella matrona, inflexible, hi romangué, separada del seu marit; quan, a l'abada del tercer dia, com era costum, envià una esclava a cercar aigua del cup, que s'hi havia recollit abans durant la pluja, per a rentar-se la cara. La qual, quan començà a tèmers-se'n que feia l'olor i tenia el sabor dolç de la mel, començà per enfadar-se i amb indignació preguntava a la serventa per quin motiu havia posat mel dins la gerra. Després per a convèncer la criada que ho negava, l'acompanyà al cup del qual prengué, amb les mans, una mica d'aigua, de la que havia emprat els dos dies abans, i s'adonà que s'havia convertit en mel de dolçíssim sabor. De seguida cridà les altres dones que eren amb ella, i els demanà que també tastassin (l'aigua), no fos cosa que solament un gust viciós del seu paladar aparentàs aquella dolçor. Totes la tastaren, i els vengué un tal plaer que jutjaren que no es tractava d'aigua untada amb mel, sinó de mel puríssima, que només tenia les aparences d'aigua. Excitades per l'estupefacció rebuda, mentre es disposaven per a tornar a la ciutat, mogudes per la curiositat, tastaren també la rosada que havia caigut demunt les herbes, i tengué un gust semblant. Arribada a la ciutat, aquella matrona ho contà tot al seu marit, i per mitjà d'ell a tothom, i de seguida, sense cap resistència, acceptà la fe de Crist.

Precisament el mateix dia en què l'esposa de Meleci fou obligada a expulsar l'aspror de la incredulitat per la força de la mel, precisament aquell mateix dia en què l'esmentada filla d'Israel, duita al desert, experimentà com el llac de Marà (cf. Ex. 15, 23-24) s'havia endolcit quan se li aficà la creu, de la mateixa guisa tota l'església exhalà un meravellós i realment celestial perfum, de tal manera que, si ja abans, alguns en qualque mesura havien experimentat la presència de l'Esperit Sant, ara en gaudí tota la fraternitat.

f) I també causà l'admiració de tots que per aquells mateixos dies, tot i estar el cel constantment estirat, caigueren ones ruixades, intensíssimes, que precedien els jueus que espaiadament s'acostaven a la fe de Crist, de tal forma que nosaltres ens adonàrem d'aquesta circumstància, i entre nosaltres i humorísticament deïem: «Ja plou, estau segurs que alguns jueus vendran a la fe de Crist», i, cosa admirable, quasi sempre, mentre encara deïem aquelles coses, alguns jueus tocaven a la porta, cosa gens d'estranyar, puix no en va esta escrit que «el Senyor farà caure una pluja espontània al seu poble» (Ps. 68(67), 10), les agradables ruixades que queien anunciaven que el poble havia de creure.

VII.—LA PREGÀRIA COM A DARRER RECURS PER A LA CONVERSIÓ

19.—Hi havia encara dues dones que es resistien a córrer darrere el perfum de Crist (cf. Ct 1, 3). Eren l'esposa d'Innocenci, del qual hem parlat més amunt, i la seva venerable germana, viuda, segons és ben notori, la qual tot d'una que s'adonà que el marit de la seva germana, Innocenci, s'havia convertit, davallà a un vaixell, decisió que no solament vàrem permetre, sinó que més tost vàrem suggerir, puix no es doblegava cap a la fe de Crist ni per les paraules ni pels miracles.

a) L'esposa d'Innocenci durant quasi quatre dies rebia la paraula de salvació amb l'oïda ben sorda. Rebutjant tota medicina, es trobava aclaparada per la incurable malaltia de la incredulitat. No podent fer-la canviar, ni les comminacions ni les súplices del seu espòs Innocenci, no commovent-se tampoc per les seves llàgrimes, demanant-ho el mateix Innocenci, tota la multitud de la fraternitat es reuní a la casa on habitava, perquè tenia un gran dol pel fet que la resistència d'una sola muller frustràs una alegria tan complida —es pensava que la seva germana ja s'havia fet a la mar.

Com que aficant soles paraules dins les orelles sordes, res aconseguirem, ens dirigírem al reconegut refugi de la pregària; així les súplices que rebutjava la impietat humana, les transpassàrem a la misericòrdia celestial. D'aquesta faisó l'exèrcit del nostre cabdill Jesús s'abraonà amb les conteses del cant d'himnes i de pregàries contra Amalec (cf. Ex. 17, 9-13) l'enemic, fins que s'havia fet prop l'hora tercera. Arribat aquest moment, hem de confessar que, plens de desesperació, ens disposàvem per a retirar-nos; però traient de bell nou totes les forces, reemprengüem la pregària i, prostrats en terra ploràrem llargament, i quan a la conclusió de l'oració tot el poble respongué amb l'Amén, ella afegí que volia creure i fer-se cristiana. Una volta que aquella havia quedat alliberada dels llaços del diable, nosaltres, plens de goig, ens retiràrem als nostres estages.

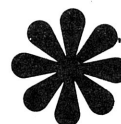
b) Al dia següent, o sia el vuitè des que érem venguts, decidírem regressar a Iamona emportant-nos els abundosos trofeus de tan insigne victòria. Però tot just ens havíem equipat pel camí, i ja deixàvem la ciutat, el Senyor afegí al seu poble l'únic goig que li mancava, com a proveïment per a la caminada. En efecte, aquella viuda familiar d'Innocenci, havia reembarcat de la mar. Ella tot d'una s'aferrà als meus genolls, i amb llàgrimes demanava l'ajut de la nostra fe. Jo li vaig fer: «¿Com, dona, volgues deixar els teus germans amb tanta lleugeresa?». Ella em respongué: «També Jonàs profeta volgué fugir de davant Déu, i tammateix, encara que a contracor, hagué de complir la voluntat de Déu (cf. Jon. 1-3). Per tant rep-me, i no solament a mi, sinó també rep aquestes dues òrfenes, i alimenta-les amb Crist». I, suplicant-ho misericordiosament, m'entregava amb llàgrimes les seves tendres filles. ¿Qui no havia de plorar de goig? ¿A qui no arrabassaria llàgrimes la grandesa de l'alegria? Vaig rebre l'ovella, l'única que sa-

biem que s'havia esgarriat de tota la multitud (cf. Mt. 18, 12), amb la doble prole, i la vaig conduir a la guarda de Crist.

VIII.—CONCLUSIÓ: LA CONVERSIÓ DELS JUEUS MAGONTANS: PRELUDI DE LA CONVERSIÓ DEL POBLE JUEU

20.—Certament, durant aquests vuit dies en què totes aquestes coses han succeït, nosaltres gairebé hem celebrat la festivitat de la Pasqua. Tenim constància que foren agregades a l'església quasi cinc-centes ànimes. No trob va ni superflu afegir al final, tot i que he omès molts de detalls per la seva infinita quantitat, que cap de la munió de Iamona, que vuit dies abans vingué, havent hagut de córrer trenta mil passes, posà de banda aquesta empresa fos per les feines domèstiques, o per raó de procurar-se aliments, o per enyorança.

I encara hom s'ha de congratular més per quant el poble jueu, que tant de temps havia romàs terra ferma, ara, una volta arrencades les espines de la incredulitat, i rebuda la llavor de la paraula, contemplant el néixer d'un multiplicat fruit de justícia, de manera que ens alegrem amb l'esperança de tantes messes. Així que hem arrabassat la frondosa selva de la incredulitat, i al seu lloc hi han brostat esponeroses obres de fe: (Els jueus) primerament esbucaren els fonaments de la sinagoga, i a continuació, per a edificar una nova basilica, no solament hi aporten el capital, sinó que carreguen les pedres damunt les seves espatlles. Sàpia la vostra beatitud que tots aquests esdeveniments començaren per la força del Senyor Nostre Jesucrist el dia quart abans de les nones de febrer, i arribaren al seu termini al cap de vuit dies, després de l'onzè consolat del senyor Honorí i del segon de Constanci «*vir clarissimus*». Pel que, si escoltau amb comprensió la paraula d'aquest pecador, revestiu-vos del zel de Crist contra els jueus, no per a la seva condemnnació eterna, sinó per a llur salvació. Tal volta arriba el temps ja anunciat per l'Apòstol, que havent-se convertit la totalitat dels gentils «*tot Israel se salvarà*» (Rm. 11, 25-26). I tal volta el Senyor volgué encendre aquesta espira des d'aquest extrem de la terra (cf. Lc. 12, 49), perquè tot l'orbe de la terra s'abrandi amb l'incendi de la caritat, per a consumir la selva de la infidelitat.

Inquisició i competències jurisdiccionals: l'exemple menorquí de 1689

per Mateu Colom i Palmer

No hi ha cap dubte que la Inquisició i el seu desenrotllament constitueixen uns dels elements primordials per a conèixer realment la història de l'estat espanyol en els seus darrers cinc segles. Prova d'aquesta necessària coneixença és la immensa bibliografia que sobre el tema s'ha anat escrivint, desde la clara apologia pro-inquisitorial que representa el llibre de Alfonso de Espina titulat *Fortalitium Fidei*, Ludguni 1525, fins a la clara condemna del tribunal feta per la bibliografia del segle XIX com és l'obra *La Inquisición sin máscara. disertación en que se prueban hasta la evidencia los vicios de este tribunal y la necesidad de que se suprima*, Madrid 1820, escrita per A. Puigblanch fins a arribar als moderns estudis caracteritzats per un major esperit científic. Il·luny de l'apassionament i del subjectivisme passat com són les obres de H. Kamen, R. García Carcel o H.R. Lea. (1)

Quant als estudis del tribunal inquisitorial a Mallorca, ens trobam que el tema també té una importància cabdal dins la història però els actes de fe dels conversos i la qüestió xueta predominen en la bibliografia deixant de banda altres aspectes tan interessants com pot ser l'estudi de l'economia del tribunal (2) (què s'en feia dels doblers de les confiscacions, a qui beneficiaven?), de la condició social dels seus membres (qui componia la complicada estructura del tribunal?), dels enfrontaments jurídics amb altres tribunals (competències amb la Reial Audiència, estament eclesiàstic, Gran i General Consell, ...). El nostre treball estudia una de les moltes competències que enfrontaren el Sant Ofici i l'estament eclesiàstic.

EL PROBLEMA DE LES COMPETÈNCIES

Apareix la qüestió de les competències quan en una illa com Mallorca, coexisteixen més d'una dotzena de jurisdiccions distintes, amb tribunal i procediments diferents i des del moment en què el tribunal de la Inquisició, d'àmbit estatal i amb una forta càrrega castellanista, deixa de respectar les franquises i privilegis dels diferents òrgans judicials intentant adquirir una hegemonia sobre la resta.

Uns dels enfrontaments entre l'estament eclesiàstic i el Sant Ofici es pro-

dueix en tractar de la competència sobre els clergues en processos que no fossen tocants a la fe. En un intent d'acabar amb aquest dubte el Capítol obté del papa Urbà VIII uns Breus firmats el 29 de Març de 1642 i l'altre de 24 de Setembre del mateix any en els quals es reconeix que el Sant Ofici només té jurisdicció sobre el clergat en qüestions de fe, i els facultats per poder procedir amb penes canòniques contra els inquisidors que no respectassen dits Breus.

Malgrat el Breu pontifici la qüestió no es resolgué puix que a una carta del 3 de Juliol de 1643 Francesc Llompart i Miquel Vilanova denunciaren l'inquisidor per haver intentat empresonar el prevere Ramon Serra per causa d'una brega que sostingué amb el seu germà Baltasar, familiar del Sant Ofici, per qüestions personals i no tocants a la fe. (4) La cosa però no acabà aquí. L'any 1671 l'inquisidor procedeix contra certs canonges i davant la seva negativa de passar el procés al tribunal eclesiàstic, el tresorer de la Seu excomunica l'inquisidor Baltasar de Prado, el promotor fiscal i el secretari. Les excomunions s'intercanvien a un lloc i altre fins que, el 4 d'Octubre, la Seu rep una carta de la Congregació General de la Santa i Romana Inquisició que invalida les excomunions fetes per l'inquisidor i ratifica els procediments del Capítol, cosa que també féu la reina, Mariana d'Àustria, el 25 de Gener de 1672.

UN ENFRONTAMENT A MENORCA (1689)

Amb aquests precedents arribam a l'any 1689. El Sant Ofici i l'estament eclesiàstic de bell nou es tornen enfrontar per les raons abans esmentades en ocasió d'una disputa que tengueren a Ciutadella el comissari de la Inquisició d'aquella ciutat amb el capellà Joan Bruells (5). Els documents de l'època ens expliquen el motiu de la disputa:

El doctor Rafael Pons, prevere comissari del Sant Ofici de Menorca y beneficiat en la parroquia de Ciutadella de la mateixa isla provoca i anava provocant en diferents ocasions al reverend Juan Bruells, prevere de la dita isla y beneficiat de la mateixa parroquia, dihently que pagas certa quantitat a dita comunitat que dit reverend Bruells prevere pretenia deura causantly molestia amb

tanta repetida insistencia y succei que trobantse dit reverend Doctor Pons oidor de comptes de dita comunitat i dit reverend Bruells assistent de aquella u succei que trobantse junts a oir comptes al reverend Francesc Pons prevere beneficiat de la mateixa comunitat y procurador de aquella en casa del dit reverend doctor, Rafel Pons comissari del Sant Ofici tornar repetir a dit reverend Bruells lo de pagar dites partides a lo qual arriba a inquietarse dit reverend Bruells dihent que no devia tal cosa ab paraules de sentiment pero el sosega e aquieta dit reverend Francesc Pons prevere i es partiren de casa del dit comissari... (6)

Després d'aquest enfrontament, anant el dit Joan Bruells pel carrer fou pres i maltractat pels alguatzirs del tribu-

(1) Kamen, H. *Historia de la Inquisición*. Madrid 1973; García Carcel, R. *Orígenes de la Inquisición española. El Tribunal de Valencia, 1478-1530*. Barcelona 1976 i *Heregia y sociedad en el siglo XVI. La Inquisición en Valencia 1530-1609*. Barcelona 1980; Lea, H.Ch. *The Inquisition of the Spain*. New York 1906-1907.

(2) Actualment treballa aquest aspecte Ll. Muntaner Mariano pel que fa el Tribunal de Mallorca i J. Martínez Millán en un estudi de tots els tribunals de l'estat espanyol.

(3) Les competències apareixen paral·lelament a l'entronització del nou tribunal, ja que amb data de 2 d'octubre de 1490 (recordem que els primers inquisidors arriben a l'illa l'any 1488) el Gran i General Consell adreça una ambaixada al rei els greuges ocasionats en el regne pel nou tribunal i un any després tenim el primer enfrontament entre la Inquisició i el Capítol de la Seu per motius de protocol

(4) A.C.M. calaix 46 núm. 2

(5) La documentació emprada procedeix dels arxius capitular (A.C.M.) i del Regne de Mallorca (A.R.M.) en la secció d'expedients de la Reial Audiència. Abans d'aquesta competència l'arxiu Capitular es testimoni a través de nombrosos documents de moltes altres topades entre la Inquisició i els eclesiàstics malgrat que diferents canonges aconseguissin el càrreg d'inquisidors, com és el cas d'Andreu Albertí a València a 1530. Joan Salvador Abriñes que actuà com a tal entre 1580 i 1594. Joan Baptista Desbach entre 1675-1682 a Mallorca i Marc Antoni Cotoner que començà com a inquisidor de Palerm a 1653.

(6) A.C.M. calaix 47 núm. 3

nal per ordres del comisari, malgrat la resistència del prevere adduint que ell no coneixia més superior que el Vicari General i que el Sant Ofici no podia actuar contra els eclesiàstics, sinó en causes de fe. Arribà la notícia dels fets al Vicari General i demanà a Rafel Pons que tragrés de la presó el capellà i l'enviàs a l'eclesiàstica per a jutjar-lo per les seves paraules.

La negativa del comissari és rotunda ja que, segons una acta de la junta eclesiàstica, reunida a Ciutat per a tractar del tema el 25 de juliol del mateix any en diferents ocasions se jactava (el comissari) que tenia jurisdicció contra els eclesiàstics e que faria passar la mar a mes de quatre y els faria venir davant los inquisidors de esta isla i en la dita ocasio despres de haver executat la captura contra el dit Bruells se gloriava de haverlo posat en execucio y que heuria volgut que la ocasio hagues succehit ab lo Paborde de esta isla e no ab lo dit Bruells qui era un eclesiastic ordinari (7). Aquesta negativa fa que el Vicari General emparant-se en el Breu d'Urbà VIII excomuniqüi el dit Rafel Pons i fa traslladar a la seva presó el prevere Joan Bruells.

Arribades aquestes notícies a Mallorca, es reuneix la Junta Eclesiàstica que determina **unanime consensu et nemine discrepante** cercar uns elets de l'estat eclesiàstic per a dur endavant la competència i viatjar fins a Madrid. Són elegits Maties Muntaner, rector de Sant Jaume, Maties Ferrer, rector de Muro, Miquel Baptista Amorós, beneficiat de Santa Creu i Antoni Cardell, beneficiat de Lluçmajor. Com a fruit de les seves gestions davant la Cort s'aconsegueix una carta del rei de 19 de Gener de 1690 dirigida al marquès de la Casta, virrei a Mallorca en què se li comunica que empari la jurisdicció eclesiàstica en la competència amb el Sant Ofici.

La qüestió pareix resolta amb aquesta carta, però es torna quedar com abans quan Carles II declara el contrari del que havia dit en la carta primera i mana al Virrei que reculli els Breus d'Urbà VIII i ajudi a la Inquisició en cas de noves ocasions d'enfrontaments per semblants causes (8). Fruit de la nova situació creada per la darrera carta real la Inquisició reclama la presència del menorquí Joan Bruells a Ciutat, qui embarca en un bergantí el 15 d'Agost del mateix any.

Davant el canvi d'actitud del rei, Maties Ferrer s'en torna a Madrid per a discutir la nova resposta donada. En un memorial que li presenta li diu: **Siendo Señor este el contenido de la real carta y orden, se conoce desde luego, quan siniestros son los informes que la han motivado** i queixant-se que la inquisició de Mallorca no tenia concedits Breus ni privilegis alguns en què se la faculti per a jutjar eclesiàstics en causes que no siguin de fe com és en aquest cas la disputa per uns deutes, acabant aquest primer memorial dient: **Y son dignos de alta i real atencion de vuesa magestad, para el debido reparo, los que se pue-**

den suscitar en gran disminucion del culto divino, perjuicio de las iglesias de aquel Reyno y en su dessassosiego de todo el estado eclesiastico, de introducirse y mantenerse esta novedad jamas practicada de que los inquisidores conozcan semejantes causas civiles y criminales, respecto que en dicho Reyno, assi en la Iglesia Catedral, como en casi todas las comunidades eclesiasticas de las parroquias concurren muchos beneficiados que son oficiales y ministros del Santo Oficio, y si por el riesgo de deslizarse, los que no lo son, con alguna palabra contra ellos que son ministros, han de estar expuestos y sugetos a que los juezes puedan proceder contra ellos, es exponerles a que

Escut del Sant Ofici
(Impremta Guasp)

no concurren a sus iglesias ni a las juntas que se precisan muchas veces tener para el buen gobierno, dexandolas despobladas, en gran disminucion del culto divino y perjuicio de ellas, para evitar las ocasiones de disension, que entre los hombres son frequentes y mas en comunidades por el concurso de la variedad de genios, y no experimentar el verse presos y castigados por los inquisidores en grave nota de su honor y fama prenda de su estimacion, como se origina de semejantes prisiones y castigos por leves que sean (9).

El 21 de Maig de 1692 el rei torna escriure una altra carta en què reafirma la seva decisió, i **porque tengo entendido que os habeis excusado de executar el despacho preincerto con pretextos frivolos y afectados y no ay duda que esta a favor del Santo Oficio la jurisdic-**

cion de este caso (como lo declaro) he resuelto bolveros a encargar lo executeys precisamente y despues de todo cumplimiento a esto se os concedera el tiempo que haveys pedido por medio del Doctor Mathias Ferrer, sindico del Estado Eclesiastico secular de este Reyno en esta Corte, para que presentey en defensa de vuestros derechos los papeles, provanças e instrumentos que tuvieris por necesarios para la vuestra justicia (10).

A Ciutat el 13 d'Agost d'aquell any la Reial Audiència comunicà a l'inquisidor que ella no té jurisdicció sobre Menorca sinó és en causes d'apel·lació pel que no pot garantir el suport que manava el rei per part de la Real Audiència a no ser que una posterior carta faci especial menció de l'illa de Menorca, cosa que no fa ni en la primera (Març de 1691) ni en la segona (Maig de 1692).

La resposta de la Inquisició no es fa esperar. Al dia següent Martí Seguí, familiar i escrivà major de la Cúria Civil, es presenta a la Reial Audiència amb la resposta de l'inquisidor. En ella s'acusa el Virrei i l'Audiència que **las ordenes de su Magestat no se ha cumplido solo porque son en favor del Santo Oficio i del poco esfuerzo y tibieça con que se obra en el cumplimiento de las ordenes de su Magestat** (11), queixant-se agraument que l'Audiència pogues manar el Governador de Menorca deixàs d'assistir al tribunal quan la primera carta reial així ho ordenava i que, ara, davant el canvi d'actitud del rei Carles III, no pogués fer complir les seves ordres...

Entre tant el Bisbe amb resolució presa amb el Capítol el 20 d'Agost de 1692 determinà no entregar els Breus concedits puix que **siendo indispensable obligacion de mi observancia de los sagrados canones y bulas pontificias, espero del cristiano zelo de su Magestat, que Dios le guarde, no querra que falte a ell**.

Arribats al moment més interessant del problema, la documentació s'interromp sense deixar entreveure el resultat. (12)

CONSIDERACIONS FINALS

Malgrat aquesta manca d'informació de l'etapa final, aquesta ens serveix per a fer unes observacions. En primer lloc es pot veure l'enorme influència que tenia la Inquisició sobre la corona durant els segles XVI i XVII, influència que anirà desapareixent al llarg del segle XVIII per a convertir-se en un instru-

(7) A.C.M. calaix 47 núm. 3

(8) Les dues cartes reials mencionades queden transcrites a l'apèndix documental.

(9) A.C.M. calaix 47 núm. 3.

(10) A.C.M. Actes Capitulars 1692 fol. 288v

(11) A.R.M. Expedients Audiència lligall 66 núm. 6

(12) Caldrà revisar la documentació que hi ha a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i a l'Històric Nacional per a descobrir el desenllaç d'aquest enfrontament.

ment dels interessos de l'estat borbó; del gran poder judicial que havia assolit en els seus dos-cents anys d'existència, fent que aquell organisme creat i nascut per a la vigilància i repressió de l'heretgia, amb el pas del temps estengués les seves influències i la seva presència arreu de tots els camps de la vida espanyola, adquirint un caràcter hegemònic per damunt de la resta de jurisdiccions. Els seus familiars i ministres tenien uns privilegis i excepcions dels quals no gaudia cap funcionari d'altre tribunal, per tant els seus càrregos estaven ocupats per gent, aristòcrates i mercaders molts d'ells, que veien en la Inquisició un determinant de mobilitat social o un lloc adequat per a augmentar els seus privilegis en una carrera d'honor i de fama que caracteritza la vida de les classes privilegiades de l'antic règim. La resposta al perquè de tantes evidències sens dubte ajudarà a aconseguir un major coneixement de la nostra inquisició, tan estudiada però a vegades tan desconeguda.

Ciutat de Mallorca, Setembre de 1980.

MATEU COLOM

APENDIX DOCUMENTAL

1690 Gener 19. Madrid

Primera carta del rei Carles II declarant que els inquisidors no tenen jurisdicció sobre els eclesiàstics a no ser en causes de fe.

A.C.M. calaix 23 n° 2.

El Rey

Ilustre Marques de la Casta primo mi lugarteniente y Capitan General. El doctor Antoni Ripoll presbitero y canonigo de la Cathedral de essa Ciudad como Sindico y Procurador del Arçobispo Obispo de ese Cavildo y de todo el estado y clero secular y eclesiastico de esa Diocesis me ha presentado que la santidad del papa Urbano 8 por su Breve de 1 de Março de 1.642 declaro que los Inquisidores de esse Reyno no podian ni pueden proceder contra los canonigos de essa Iglesia en causas civiles ni criminales sino es que fuesen de fee y dependientes de ella y cometio execucion al Obispo, Dean y Thesorero de esa Iglesia y que haviendose dudado si esos juezes, comissarios o delegados podrian proceder contra los Inquisidores por censuras en caso de contravenir a lo mandado en dicho Breve, por otro de 8 de Abril del año 1.643 se declaro tener dichos delegados y comisarios apostolicos con facultat de ussar de censuras para su execucion y observancia. Y a pedimiento del clero de esa Isla y la de Menorca se consiguio otro Breve del mismo Pontifice, su data

de 24 de satembre de 1.642 para que no procediessen en causas civiles ni criminales no siendo de fe o dependientes de ella. Y haviencion procedido los inquisidores en dos ocasiones, una contra el Obispo de esa Ciudad con censuras y otra el Thesorero de la Inglesia y diversos canonigos se ocurrio a la Congregación General de la Universal Inquisicion que en ambos casos declaro insistentes las censuras promulgadas contra el Obispo, Thesorero y Canonigos de que se expidio decreto en 14 de Octubre 1.671 que se intimo y notifico al Inquisidor Don Baltassar de Prado y la reina mi Señora y mi Madre encargó al Cavildo por carta de 25 de Enero de (1.6)72 la attencion a su execucion. Y que el año pasado el Doctor Rafael Pons, beneficiado en la parrochial de Ciudadela de Menorca y comissario del Santo Oficio, con solo el motivo de haver tenido unas palabras con Juan Bruells, beneficiado en la misma parrochial, le prendio publicamente en la plaça a las 5 de la tarde poniendole encerrado en la carcel del Santo Oficio con cadena y grillos con cuya noticia ha procedido el Vicario General de Menorca (con orden especial que ha tenido del Obispo subdelegandole la jurisdiccion concedida por dicho Breve) contra el comissario sacando de la prision a Bruells pero dexandole en parage seguro para darle castigo si lo mereciere el disgusto que tuvo con el comisario. Y porque el clero recela de que esta contienda tomase cuerpo con los Inquisidores sino se areglan a lo executado por el Vicario General en virtud de la subdelegacion que le hizo el Obispo y que es muy contingente succedan semejantes cassos en que se necesite de poner en practica y execucion los breves referidos y hallarse juezes y comisarios dellegados y apostolicos precisados de valerse del auxilio secular me suplica tenga bien de mandaros que empareis y patrocineis la execucion de los dichos breves en las occurencias y casos necesarios y haviendose visto todo lo que me representa el Canonigo Ripoll y papel que ha presentado he resuelto encargar y mandaros (como lo hago) que si llegare el caso de que la iurisdiccion eclesiastica implorase el auxilio secular en virtud de lo dispuesto en el Breve de Urbano VIII comuniquays con la Real Audiencia si se halla en él de poder empararlo. Y pareciendo que lo executeis dareis las ordenes que con vengan para su cumplimiento atendiendo mucho que no se exceda de lo que previene el referido Breve que asi es mi voluntad. Datta en Madrid a 19 de Enero 1.690.

Yo el Rey

1691 Març 30. Madrid

Segona carta de Carles II en què ordena al Virrei i Reial Audiència tot el contrari del que havia fet en la seva primera carta.

A.C.M. calaix 17 n° 3

Al muy Reverendo en Christo Padre Archobispo Obispo de Mallorca de mi Consejo.

El Rey

Muy Reverendo en Christo Padre Archobispo Obispo de Mallorca de mi Consejo. Para evitar los embarassos que se ofrecen entre vos, los Canonigos y clero de esse Reyno y el Tribunal de la Santa Inquisicion y conocimiento de una causa que esta pendiente contra el Licenciado Brueh por haver injuriado al Doctor Rafel Torres, Comisario del Santo Oficio de Menorca y los recursos que por parte del Cavildo y clero se han echo a Roma en perjuicio de mi regalia y jurisdiccion del Santo Oficio, he resuelto ordenar al Virrey y Ministros de esse Reyno procuren aprehender qualesquiera breves y declaraciones que se hubieran trahido de Roma por esta causa como por otras qualesquiera y que haviendoles aprehendidos los remitan a mis manos y que en las ocasiones que en adelante se ofrecieren asistan al Inquisidor o Inquisidores que para esse Reyno estuviesen nombrados por el Inquisidor General y sus Comisarios y Ministros y oficiales sin permitir que por vos ni los Canonigos y clero se impida al Santo Oficio el conocimiento de las Causas Civiles y criminales ni se les embaraje el goze de las exempciones que les conceden los privilegios del Santo Oficio y que alceis las censuras que tuviereis impuestas al comissario de Menorca en que quedare servido. Datta en Madrid a 30 de Março 1.691.

Yo el Rey

Un aspecte social dels metges jueus medievals a Mallorca

per Antoni Contreras

Aquestes línies pretenen iniciar una aproximació als medis jueus de Mallorca, durant la baixa Edat Mitjana, des d'una perspectiva purament sociològica, inscrivint-ne l'actuació dins l'entorn històric general, a la llum de les noves que són al nostre abast ara.

Per això ens atindrem, com a pautes, al prestigi i acceptació d'aquests professionals, entre la societat de llur època, i a l'antisemitisme d'ella que, curiosament i paradoxalment, convertia aquests èxits socio-mèdics en font d'acusació contra aquests terapeutes singulars i famosos.

Durant la baixa Edat Mitjana a Mallorca, com a la resta d'Europa, coexistia junt a les altres tendències de la medicina empírico-credencial, segons l'ús d'Occident, una altra medicina, la jueva, la significació i importància de la qual, dins la història de la medicina a Mallorca, justifica la dedicació d'aquest comentari.

El moment històric, en què Mallorca és conquistada pel rei En Jaume, a començament del segle XIII, punt d'arrencada d'aquestes notes, veu aparèixer en el camp científic-mèdic, una modificació important: la medicina es tecnifica. Entenent per això darrer, la reglamentació del seu exercici, de la seva titulació i la regulació del seu ensenyament.

La medicina jueva, que considerarem seguidament, reunirà una sèrie de característiques, que la diferenciaven de les restants medicines cristianes que eren exercides i dirigides per l'estament dominant.

En primer lloc, cal tenir present que era exercida, en principi, per i per a un grup ètnico-religiós perfectament definit. En el nostre cas, la comunitat jueva mallorquina. Nogensmenys, com veurem a continuació, els jueus veien sollicitats els seus serveis amb certa freqüència per malalts que no pertanyien al seu grup; la qual cosa, en el cas dels cristians, induïa un problema de competència professional, en què la tècnica mèdica es veia mesclada amb aspectes religiosos i de costums.

La històrica dedicació dels jueus a la ciència, i a la medicina, en el nostre cas, ve, en part, determinada per la limitació que se'ls imposava en alguns treballs. Concretament, a Mallorca, a principis del 1288 el Rei Alfons prohibia que «jueu o jueva pogués tenir ofici de senyor en la Ciutat i illa de Mallorca» i el 4 de març del mateix any ordenava que «no poguessin adquirir-se per part de

jueus honors, possessions o censals, perquè no tinguessin servitud alguna de cristians». Per això, i per altres causes menys decisives, com són el domini dels idiomes científics medievals: llatí, grec, àrab i hebreu, que els permetien un accés fàcil a les obres gregues de filosofia i medicina, clàssics de la ciència mèdica d'aleshores, i un do natural de gran observació i enginy a què hom ha al·ludit sovint.

Roger Bacon (s. XIII) al·ludit a la ignorància del metges cristians quant als idiomes en què era escrita la medicina, mantenia que, si no coneixien aquestes llengües, ningú no la podia entendre ni practicar.

A Espanya, en la Corona d'Aragó, la medicina va estar dotada d'una sèrie de notes decisives que farien que la seva evolució, en els segles XIII i XIV, obeís a motivacions i factors clarament distints als de la resta del món occidental.

Beaujoan, en la seva anàlisi de la ciència de la baixa Edat Mitjana espanyola, no dubta a assenyalar quatre factors condicionants en la seva constitució: la presència musulmana, una maduresa precoç de les llengües peninsulars, la flaqueza de les Universitats i, el més important, pel que ens ateny a nosaltres, el paper excepcional que hi interpretaren els jueus.

Considerem, en primer lloc, que en aqueixa època el saber mèdic d'avantguarda s'escribia, com ja hem assenyalat, en àrab al nostre país, i tenia com a centre les comunitats musulmanes i les minories jueves, coneixedores perfectament de la dita llengua.

Tal volta aquesta és una de les raons que explicaria l'esmentada escassetat d'Universitats i la precarietat de les existents, en contra de la vitalitat dels centres judeo-àrabs de Toledo o l'aljama de Sevilla, Guadalajara, Saragossa, Barcelona i Mallorca. Aquestes tres darreres, probablement les de

més prestigi en la tradició científica de les entitats jueves de les esmentades ciutats.

L'acceptació especial dels metges jueus, enfront de la resta de guardadors laics de la baixa Edat Mitjana, i quasi tots ho eren aleshores, ho demostra el fet que molts prínceps de l'Església i de l'Estat hi recorrien. Adhuc les comunitats religioses, si hem de judicar per les protestes contra aquest fet darrer, que surten en una ocasió de la ploma d'Arnau de Vilanova, i això, malgrat els obstacles legals i socials que s'oposaven a llur exercici. Recordem que ja l'any 692 s'havia prohibit als cristians recórrer a l'assistència de metges jueus o àrabs. Aquesta intolerància religiosa aparent quedava suavitzada per l'exclusió de casos urgents, en els quals no es trobava un metge cristià competent.

En aquesta coordinada antisemítica, hi podem situar la prohibició de regir apotecaries i subministrar drogues als jueus, que l'any 1320 obtingué el bisbe de Mallorca.

Aiximateix podem considerar l'obligatorietat per part dels aspirants jueus a exercir la medicina, de realitzar un examen d'aptitud davant dos metges jueus i un de cristià. O bé, si mancaven els primers, davant dos cristians, com especifica el decret de 31 de juliol de 1398, sobre regulació de l'exercici mèdic.

Una limitació més definitiva és la del 1413, en què es decreta la prohibició que els metges jueus visitin malalts cristians, així com que els prescrivissin cap tractament.

ANTISEMITISME

Aquesta rigidesa paulatina que s'aprecia en les lleis, pot constituir un exponent del progressiu antisemitisme que anava congriant-se al llarg de tota l'Edat Mitjana.

Malgrat això, és ben palesa la gran acceptació social dels metges jueus a Mallorca. L'avalen diversos casos, entre els quals sobresurt el fet que exercissin llur art al servei de la casa reial.

Entre aquests darrers el del metge Mayr Ben Isaac, de Mallorca, qui el 18 de febrer de 1332 és perdonat de l'aforament a pagar, gràcies als serveis prestats al rei. La mateixa gràcia rebia el 4 de març del mateix any, el metge Ferrer Cresques.

A un altre metge Cresques, Helies, el 1347, se li concedeix permis per treure de la forca uns correigionaris ajusticiats, segons pareix, gràcies a la influència de la casa reial.

El 1349 és datat el cas del metge Jonatàs Marcos, qui per mor dels serveis prestats al rei, en perill de la vida d'aquest, en rebia protecció i l'exempció de portar vestits propis dels hebreus per a ell i la seva família.

D'entre aquests físics jueus al servei reial, de qui coneixem més detalls, tant respecte a la seva vida com a la seva ciència, és de Judà Mosconi, àlia Lleo Grech, nomenat metge del Rei En Pere

el Cerimoniós, el 1354. La troballa del testament i inventari dels béns d'aquest metge per E.K. Aguiló i el seu posterior estudi per Stensheider, Levi i Keyserling constitueixen indubtablement una font documental prou interessant per a l'estudi de la medicina jueva medieval a Mallorca.

L'abundor de mobles i atuells de la casa inventariats només és superada per la riquesa de la biblioteca. En aquesta, els llibres de ciència identificats, entre els quals hi ha un nombre important i significatiu de dedicats a la medicina, ocupen un lloc rellevant.

No ens acuparem aquí de l'anàlisi d'aquesta singular documentació, àmpliament tractada a l'obra del Dr. Rodríguez Tejerina, **La Medicina Medieval en Mallorca** (1962), a la qual ens remetem.

El prestigi social dels guaridors jueus, el podem veure també reflexat en el decret del 1318, ratificat els 1324 i 1326, en el qual es vetava com a secretaris de l'aljaba mallorquina els corredors de comerç i els metges, la influència social dels quals era ben notòria.

La gran freqüència amb què els cristians sol·licitaven els serveis dels professionals jueus de la medicina, també es beslluma a través de les reclamacions nombroses d'aquests demanant els seus estipendis.

En aqueix cas es trobaven els 1341 i 1343 els metges Bonjueu d'Alcúdia i el Mestre Vidal de Sineu i el Mestre Vidal de Narbona.

En situació consemblant trobam en Salomó Bofill, el 1352, que visitava de franc els pobres i admetia dels rics, com a honoraris, allò que li donaven voluntàriament. Però com que molts d'ells no li donaven res, es trobava en una situació econòmica tan penosa que el rei recolzava plenament la seva súplica.

Però de vegades el deutor era el mateix procurador reial, com és ara en el cas de Jucef Salomó Rapapa, a qui li devien el 1347 deu lliures per haver assistit els escuders i familiars del Rei Sanç de Mallorca.

Recorrien també al governador, per a cobrar els serveis prestats, els metges Mossèn Ben Juha, Arous Abdalha i Isaac Abdalha el 1347. Cresques Ferreçel, «metge de faycha», vesí de Sineu, el 1354 reclamava deutes aiximateix. Salomó de Peralapta o Peralada, el 1356, i els esmentats Ferrer Cresques i el seu fill, del mateix nom, el 1359, també reclamaven.

A aquesta llarga llista de metges jueus que, en un moment o altre de la seva vida, exerciren a Mallorca, hi podem afegir els noms de Jucef Salomó Bofill, fill de l'esmentat Salomó Bofill, Salomó Cohen Crespí, Samuel Isaac i Mosse Alphaquim, les noves del qual ens han arribat a través de distints documents sobre llurs activitats legals.

Aquest reconeixement i èxit social del guaridor jueu, junt amb les característiques de l'època, feien d'ell objecte preferent de les més diverses acusacions, representants d'un dels caires més significatius de l'antisemitisme que, amb

relativa freqüència, iniciaven grans onades d'odi contra la raça.

LA PESTA NEGRA

Un dels factors individuals que probablement influi més en l'augment de l'antisemitisme fou la pesta negra. Aquesta epidèmia que afectà Europa devers 1348, fou atribuïda a diverses causes externes i internes. Entre les primeres, devora etiologies tan corrents a l'època, com els sers sobrenaturals, els animals verinosos, l'aire corromput o les conjuncions dels astres de signe nefast, hi trobam l'atribució del seu origen a grups d'enverinadors, constituïts per minories socials i racials, entre les quals, junt als leprosos i pelegrins, hom compta els jueus.

A França, on el 1321 ja se'ls havia acusat del mateix, aquesta creença popular s'evidencia a través dels versos que citam a continuació:

**Judée la honnie,
la malvaise, la desloyal
que bien net et aime tout mal
qui tant donne d'or et d'argent
que puis rivières et fontaines
qui estoient claires et saines
en plusiers lieux empoisonnerent.**

Aquesta convicció general, juntament amb la neurosi anguniosa provocada per l'epidèmia, foren el detonant psicològic que féu esclatar l'agressivitat extrema que, posteriorment, reflexarien els assalts als **Calls** dels jueus.

Curiosament a Mallorca, de l'únic metge que sabem -fins al moment- que morís a la pesta negra era un jueu, presumiblement perquè atenia apestats. Era Mestre Vidal de Sineu. La seva viuda sol·licitava el 1348 que hom li donàs els honoraris, que es devien al seu marit difunt.

Mostres d'aquest antisemitisme són les agressions, de paraula i d'obra, sofertes el 1355 per alguns jueus mallorquins, per part dels vesins del **Call**, entre els quals trobam el metge Bonanat, «Mestre de formes», i el «Caixaler» Bartomeu, i la seva esposa Benvinguda, que són amonestats per la cúria de governació per aquesta causa.

Un altre cas típic, encara que no ocorregué a Mallorca, és l'ajusticiament el 1430 del metge i poeta Mosse Remos, mallorquí, afincat a Palermo de Sicília, acusat d'haver ocasionat la mort intencionadament a un cristià, mitjançant un tractament inadequat. Condemnat a mort, li oferiren la commutació de la pena si es convertia al cristianisme, la qual cosa refusà. Un poema seu, la seva pròpia elegia, escrit poc abans de ser ajusticiat, ens conta aquests detalls.

Molt més tardà (de 1488) és el document que ens conta un procés contra el metge jueu Samuel Isaac, per requisitòria de diferents teòlegs. Entre altres acusacions d'indole religiosa i social, se'l critica pel menyspreu que fa de la medicina institucional del moment. Es

recorden casos diversos, com l'abans esmentat, d'enverinament per part de metges jueus a cristians. Sembla que com a resultat d'això, en principi, fou inhabilitat per a l'exercici de la seva professió, però el document, interromput que continua pareix que indica que, posteriorment, se li concedí permís per exercir novament.

Un dels teòlegs instigadors del procés era Bartomeu Caldentey, parent de Guillem Caldentey, metge mallorquí, de prestigi en aquells moments.

Aquest darrer, autor d'una obra sobre els errors d'Hug de Siena en comentar les obres de Galè, apareix als nostres ulls com un galenista rigid, aferrat als paradigmes de la doctrina vigent, factor que, possiblement, no seria aliè a les crítiques i procés contra el Mestre Isaac.

BIBLIOGRAFIA

Com a bibliografia del que hem dit anteriorment, cal indicar que el principal contingent de notícies, eqs l'ha proporcionat l'obra de Mn. Antoni Pons, **Los judios del Reino de Mallorca durante los s. XIII y XIV** (1958). Notícies diverses sobre els Cresques provenen de l'opuscle **Los Cresques, médicos judios mallorquines del s. XIV**, publicat el 1929 per l'historiador mèdic balear Enrique Fajarnés i Tur, així com de l'article de S. Kottek: **Los Cresques judios médicos medievales** (1976).

La notícia sobre la defunció del Mestre Vidal es troba a l'estudi sobre aquesta epidèmia d'Alvaro Santamaria Arández **La Peste Negra en Mallorca** (1968). L'obra d'Eduard Feliu i Malnes, i Jaume Riera i Sans, **Poemes hebraics de jueus catalans** (1976) ha proporcionat la informació sobre Mosse Remos. La legislació antijueva i de reglamentació per a l'exercici mèdic prové del **Codex de N'Abelló** de l'arxiu del Regne de Mallorca. Les obres de Luis García Ballester: **Historia social de la Medicina en la España de los s. XIII al XVI** (1976), Sussman Muntner: **La Medicina hebrea medieval** i de N. Schipperges: **La Medicina de la Edad Latina**. Aquestes dues darreres obres són part del volum III de la **Historia Universal de la Medicina** (1976) han estat utilitzades, junt amb altres menys significatives, com a coordenades per tal de situar en l'entorn general el tema que ens ha ocupat.

Hi ha literatura abundant sobre epidemiologia medieval loimològica que esmenta l'acusació d'enverinadors contra els jueus durant la pesta negra. Philip Ziegler en **The Black Death** (1970) publica els versos que hem reproduït.

Diverses obres de caràcter general sobre Història de la Medicina, entre les quals esmentem, com a més significatives, les de Paul Dieppen (1932), Arturo Castiglioni (1941), Sánchez Granjel (1962), Lain Entralgo (1978) al·ludeixen de forma sistemàtica i encomiasta al paper dels galens jueus a l'Edat Mitjana.

Els xuetes i l'educació a Mallorca

(1750-1800)

per Josep Llinares

PRESENTACIÓ

D'entrada hem de tenir en compte que el valor de l'educació des d'un punt de vista social i econòmic és relativament recent, pràcticament fins a l'arribada de la metodologia interdisciplinària.

Una precisió que crec necessària, dins una època en què el concepte d'educació passa fortes transformacions, és la perspectiva d'enfocament d'aquest concepte, que es mouria des de l'educació institucionalitzada fins a l'educació informal passant per l'educació familiar i l'aprenentatge dins dels gremis.

NOTES PRELIMINARS

Dins l'època esmentada la problemàtica xueta traspasa el marc insular i s'inserta dins el programa de reformes socials que afectaren individualment i col·lectivament els espanyols de la Il·lustració.

Hem de tenir en compte que el caràcter mallorquí és tancat i «ultramontano» responent a les estructures de l'antic règim. (1) Darrera la polèmica referida a Carles III i les pragmàtiques en favor dels xuetes es posà de manifest i d'una forma clara el caràcter racista de la Reial Audiència, la Universitat i el Capítol. (2)

Dins aquesta època es pot comprovar, des d'un punt de vista diacrònic, que els canvis a l'estructura del poder governamental impliquen fortes transformacions dins el camp de l'educació, el cas dels xuetes tal volta sigui el més representatiu: la Il·lustració, amb la consegüent caiguda de l'antic règim, implica el pas que va des de les execucions públiques a les distincions públiques. Tot aquest camí serà regat amb la sang d'innocents, únicament pel fet d'esser xuetes. Som tremendament conscient que el factor econòmic dins aquesta evolució és essencial, ja que de fet el nou règim necessita la mobilitat de capital, i els xuetes i la seva pràctica de la usura són un important exponent del mateix. (3)

Ara bé, malgrat la influència dels factors econòmics s'ha de veure tots els factors dins el canvi de mentalitat que du l'arribada de la Il·lustració: transformació de la mentalitat econòmica, la importància de l'aprofitament del treball, la necessitat d'estendre l'educació al màxim nombre de persones, etc. (4)

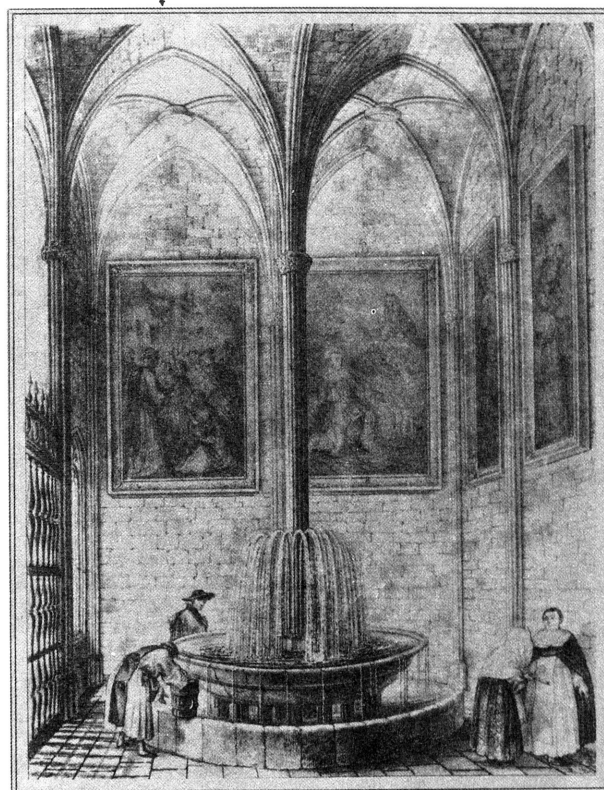
Creç que ha passat el temps suficient per a tractar el tema amb objectivitat. Em donaria per satisfet si quedàssim convençuts que l'educació es mou dins les coordenades ideològiques, interessos econòmics, i que el problema xueta obeeix a aquestes característiques

LES EXECUCIONS PÚBLIQUES DEL SEGLE XVII I LA INCIDÈNCIA DE LES GRAMALLETES

Dins un marc allà on l'educació no està prou institucionalitzada les execucions públiques s'han de tenir en compte com elements educatius. Per veure l'impacte que podien causar aquelles execucions basta veure el testimoni del pare Garau:

«Serien entre les quatre i les cinc de la tarda quan es va arribar al braser. Es veien juntes passades les trenta mil ànimes, havent concorregut molts de la pagesia, a l'estranyesa de l'acte». (5)

Un altre element a tenir en compte són les gramalletes lligades als executats, es guardaven al claustre de Sant Domingo, solien anar a veure-les molts de mallorquins.

Porteria del convent de Sant Domingo de Ciutat

«Aquests sambenets de les darreres víctimes estigueren penjats tots sols, des de 1693 al 1820 (en què es va abolir el tribunal), al claustre de l'església de Sant Domingo. Diuen que sobretot els diumenges decapvespres, aquell claustre s'omplia de gent i no faltaven els bons pares que repetien als seus fills: «Veis, fills meus, això son els xuets que enclavaren el bon Jesus». (6)

IMPORTÀNCIA DE L'EDUCACIÓ FAMILIAR EN EL MARC DE LA COMUNITAT XUETA

Existeix un element que determina molt la importància d'aquesta educació: el fet de la reclusió. Els xuetes no tenen un cos de coneixements sistematitzat, sinó més bé una

(1) RIERA, J. **Carlos III y los xuetas mallorquines**. Cuadernos Simancas de investigaciones históricas. Valladolid, 1975.

(2) **Respuesta a la petición de los de la calle**. 15-II-1778. Biblioteca B. March Servera

(3) LLEONARD MUNTANER. **Un model de ciutat preindustrial, la Ciutat de Mallorca al segle XVIII**. Rev. trabajos de geografía, nº 34, pag. 5-53.

(4) SUREDA B. i ALTRES: **L'educació a Mallorca, aproximació històrica**. Ed. Moll, Ciutat, 1977, pàgs. 12 i sigs.

(5) GARAU, F. **La fe triunfante, auto de 1 de Mayo de 1691**.

(6) FORTEZA, M. **Els descendents dels jueus conversos a Mallorca**. Ed. Moll, Ciutat, 1972, pàgs. 67-71.

sèrie de pràctiques concretes a desenvolupar. Tota l'ensenyança està impregnada de l'esperit religiós que marca tota la formació de l'individu. (7)

Les relacions dins el marc familiar vénen determinades per la Llei de Moisès:

«El dicho Francisco respondió, Miguel Cortés de Francisco tiene un libro de la ley de Moysen, i no queria decir nada a nadie, y este dicho, ¿quién se lo ha dado? y dicho Francisco respondió, yo creo que Raphael Valls jabonero que vive junto al Santo Oficio y va a viajes fuera de Mallorca». (8)

Hem de tenir en compte també el fet que se senten superiors als altres: «no compraven confitura perquè estava feta per la canalla». La Llei de Moisès es el vertader camí de la salvació.

MARGINACIÓ DINS ELS GREMIS

L'estudi dels gremis ens serveix per comprovar l'alt caràcter racista del món laboral mallorquí del segle XVIII. Els estatuts de neteja de sang es mantenen durant el transcurs històric dels gremis. L'entrada d'algun llinatge infeel dins el gremi posava en menyspreu la dignitat de l'ofici. Si observem l'evolució dels gremis ens donam compte que el caràcter antixueta es un procés lent que es va formant durant els segles XVI, XVII, XVIII en què culminen.

Els actes de fe contribueixen molt a formar aquest caràcter antixueta:

«Aquells actes de fe marquen una fita desastrosa, perquè foren el toc d'alarma que mobilitza tota la societat mallorquina, contra aquella minoria de descendents conversos, els quals havien d'esser castigats amb aïllament total i amb l'animadversió col·lectiva...» (9)

Durant aquest període abunden una gran quantitat de plets contra els xuetes que pretenien accedir als exàmens per aconseguir el lloc de mestre dins dels gremis. Els membres del carrer aconseguiren una sèrie de gremis exclusius:

marxandos, argenters, velluters...

LA MARGINACIÓ DAVANT ELS ESTUDIS ECLESIASTICS

En principi hem de tenir en compte el pes que juga el clergat dins de la societat mallorquina.

L'església com aparell ideològic de l'Estat havia de vetlar per la puresa d'idees i d'actes dels membres de la comunitat. (10) de fet la majoria d'ordes tenien l'accés vetat als xuetes mitjançant els seus estatuts de neteja de sang.

Qualsevol xueta que volgués ser frare, ho havia de fer fora de Mallorca, i si es volia ordenar de capellà havia de fer-ho a una altre diòcesi on trobàs un bisbe que el volgués ordenar.

Dins aquest caràcter obertament racista de la classe

eclesiàstica mallorquina els que realment avantatjaven els altres eren els canonges de la Seu.

El fet de tenir un fill capellà atorgava a la família un gran prestigi, el qual s'accentuava si la família era xueta, ja que li servia d'atenuant per les acusacions que rebien degut als seus avantpassats. El cert és que l'església i l'Estat divertien el poble amb la «barbàrie» mentre s'omplien les butxaques.

ELS XUETES I LA SOCIETAT ECONÒMICA D'AMICS DEL PAÍS

La política reformista d'en Carles III va acompanyada d'un nou concepte i funció de l'educació. L'educació és necessària pel desenvolupament del país, esdevé ràpidament una crítica a l'ensenyament escolàstic, que s'ha d'entendre com a un element més del caràcter secularitzador del nou règim, enfront de la gran influència de l'església.

Per als xuetes l'arribada de les societats econòmiques d'amics del país representa una girada de 180°: De les execucions es passarà a les distincions públiques.

Una de les realitzacions de la S.E.A.P. és l'Acadèmia de Nobles Arts; els xuetes hi són admesos sense cap tipus de discriminació, es posa de manifest el caràcter liberal dels il·lustrats. (11)

De l'anàlisi dels següents documents es desprèn i comprova la participació dels xuetes dins les diverses reparticions de premis:

Exàmen público y repartimiento de premios a los alumnos de las escuelas de matemáticas y dibujo establecidos por la muy ilustre sociedad económica de amigos del país del Reyno de Mallorca. Ignacio Serra impresor. Ciutat, 4-Juliol-1779.

(Llibres d'actes tom II, A.H.M., sec. S.E.A.P., caixa 112-A, pàgs. 78 i 278).

El camí de cap a l'igualtat estava obert, encara que durant el segle existeixen brots de racisme principalment a la part forana, més impermeable que Ciutat.

Josep Llinares Martorell

(7) BOFILLS, i M. MIRO, I. **L'ensenyança jueva als països catalans.** III Jornades d'història de l'educació als països catalans.

(8) SELKE, A. **Los xuetes y la Inquisición, (vida y muerte en el gueto de Mallorca).** TAURUS, Madrid, 1972, pàgs. 271-280.

(9) RIERA MONTSERRAT, **Lluites antixuetes en el segle XVIII.** pàg. 40. Moll, Ciutat, 1973.

(10) ALTHUSSER, L. **Escritos.** Laia, Barcelona, 1975, pàg. 114.

(11) MULET TROBAT, B. **L'ensenyament utilitarista a Mallorca durant la Il·lustració.** II Jornades d'història de l'educació als països catalans. Del mateix autor vegeu: **Els xuetes i l'acadèmia de nobles arts a la segona mitat del segle XVIII.** Rey. Lluç, n° 685, pàgs. 28-30.

4 Gats
Galeria d'Art

c/. sant sebastià, 2 i 3
tel. 22 64 93
ciutat de mallorca

Horacio Sapere

gener-febrer 1981

Francesc Riera i Montserrat

Gabriel Alomar i la qüestió xueta

L'any 1936 foren publicats en anglès dos llibres que parlaven dels xuetes de Mallorca i de la seva història. Un d'ells es titulava **The Jews of Majorca** i estava escrit per un tal A. Lionel Isaacs; el títol de l'altre era **The Chuetas of Majorca** i el seu autor era un americà anomenat Baruch Braustein. Hem de fer remarcar que ambdós escriptors eren jueus. El llibre de Braustein va esser traduït al català el 1976.

No cal, ara, fer un estudi dels dos llibres perquè són prou coneguts per tots els qui s'interessen pel tema xueta mallorquí i a més ja en va parlar prou extensament don Miquel Forteza en la seva obra «Els descendents dels jueus conversos a Mallorca». L'anàlisi que en fa el senyor Forteza, si llevam el to polèmic propi de l'autor, em sembla entenedimentada. Dels dos llibres el que més ens interessa pel nostre treball és el d'A. Lionel Isaacs, si bé hem de confessar que és el més fluix, ja que pràcticament el jueu anglès no va fer feina d'arxiu, sinó que més aviat féu un resum de coses ja publicades i pensant sempre en el lector d'Anglaterra.

La ben guanyada fama de mentalitat liberal que Alomar tenia arreu el feia una persona òptima perquè Isaacs cercàs de posar-s'hi en contacte per tal d'aconseguir la seva ajuda. El 1932 Alomar havia escrit el pròleg a la traducció que va fer don Pere Estelrich de **Un invierno en Mallorca** de George Sand on a la pàgina XX de l'esmentat pròleg es refereix a «**a esos chuetas, clase aislada por una forzosa selección a la inversa, verdadera curiosidad antropológica semejante a la que ofrecen los parias de la India o los cagols de la Gascuña**». Encara que l'afirmació sigui un xic exagerada no hi ha dubte que Alomar traspua simpatia per la causa dels xuetes. El 1933 J.M. Estrugo publicava un llibret de 131 pàgines titulat **El retorno a Sefard. Cien años después de la Inquisición** també amb un pròleg de Gabriel Alomar en què després de ressenyar una conversa tinguda amb Estrugo sobre els problemes racials acaba dient: **Allá, frente a nosotros quedaba una ciudad (Palma) en la cual perduran las viejas deshonras de sangre, y el nombre de judío es todavía un estigma que ocultan los mismos que debieron convertirlo en arma de honor para exigir el desagravio... Y el solar donde se levantaron los quemaderos, espera el monumento expiatorio que glorifique «en esta-tua» a los mártires heroicos...** Com el lector pot veure Alomar era decidit partidari dels xuetes i ja n'és un indicati ben eloqüent que Estrugo, que era un jueu sefardista, l'escollís com a prologuista del seu llibre.

Encara que jo desconegui la bibliografia d'Alomar crec que tingué moltes altres ocasions per manifestar el seu punt de vista ja fos per escrit ja oralment. Entre els papers del meu arxiu particular guard un manuscrit d'Alomar que és un original d'un article que no sé si va arribar a publicar. De totes maneres em pens que és pràcticament desconegut perquè nungú dels que han escrit sobre els xuetes de Mallorca, siguin estrangers o nacionals, en fa la més petita referència, senyal clar que no el coneixien. El copii íntegrament: «Els que coneixen la meua Mallorca —ara de poc tant graciosament tarasconitzada (1) pel caríssim Rus-sinyol— recorden aquella frescal costa de ponent de la badia palmesana, qui envia a la ciutat l'aroma del bosc de Bellver i colora del verd clar, per un reflecte dels pins, l'aigua serena de l'avantport.

Per aqueix braç de terra passejava jo l'altre dia, assaborint la prèvia amargor del meu pròxim forçós exil (supòs

que es refereix a la seva ambaixada a Itàlia) quan vaig veure sortir sobre la costa, en la meua fantasia, un estrany monument expiatori.

Expiació de què? Es que damunt aquells paratges hi vaga alguna ombra històrica no aplacada per les penitències posteriors?

Tots haurem sentit parlar segurament de la qüestió dels xuets o xuetes de Mallorca, descendents dels jueus, casta maleïda encara per una resta de barbàrie en els costums socials de l'illa.

D'aquests xuetes a fins des segle XVII (1691) la Inquisició mallorquina va fer-ne uns exemplars actes de fe, unes cremadisses de carn hebrea, celebrades, és la paraula, al peu mateix d'aquixa pacífica i somrient muntanyola (?) de Bellver.

Un jesuïta infecte, el P. Garau, ha narrat l'horrible escena, en un fulletó que s'intitula **La Fee Triunfante**, ara de bell nou editat pel benemèrit Nakens en la seva utilíssima **Biblioteca de la Inquisición**. Recomano als lectors que llegeixin aquest llibret; per a mostrar-vos la seva increïble desvergonya de crueltat hauria de copiar-lo íntegrament.

Ja sé que de tal manera la servitud social rebaixa i envileix la condició de les castes perseguides, que el que proposaré en honra a les víctimes de la ferocitat eclesiàstica serà reprovat per llurs mateixos descendents d'avui. Remoure la qüestió dels xuetes a Mallorca, encara que sia vindicant-los, els sembla afegir un oprobí al vell oprobí. Es conta que els propis xuetes varen fer desaparèixer edicions senceres de l'escrit infamant del P. Garau, perquè cregue-

ren que venia a continuar la ignominia de llurs noms proscriu, exposats un dia a la vergonya pública en els claustres de Sant Domingo.

Però no crec que pugui haver-hi en tot el món motiu més fort per a alçar una gran pedra d'expiació a les cruenes i injustícies. L'Església que va causar aquelles víctimes és viva i poderosa a Mallorca; i l'odi social que va ésser-ne causa i conseqüència persisteix encara amb tota força.

Mallorca vol aixecar un monument al rei Jaume I, un monument triomfal...

¿No està també en el cas de alçar-ne un als xuetes de 1691 alguns dels quals tingueren la glòria tan poc judaica, de la noble persistència en la seva fe, i moriren cremats vius, mentre els conversos eren agarrotats i cremats després de la mort? Edificar una pedra de rescat en el lloc de l'execució és un cas idèntic al que va moure els parisencs a alçar l'estàtua del Cavaller... la Barre davant el Sagrat Cor de Montmartre o els romans la de Giordano Bruno al Campo dei Fiori.

Aqueix monument seria coronat per tres figures: les de Rafael Valls, saboner, de 51 anys, Rafael Benet Tarongi, negociant de 21 anys i la seva germana Caterina Tarongi de 45 anys. Els tres foren cremats vius. El nom del primer encara és popular en to de burla en el lèxic familiar de Mallorca.

Se diu que el condemnat, ja dins la foguera, excitava un fill seu, infant, a persistir en la fe mosaica: «Rafael no et donis», li cridava. I des de llavors aqueixa exclamació és sinònima de les sumes obstinacions.

Llegiu per mostra de les brutalitats extremes on pot arribar l'home, el fragment en què el jesuïta relata la mort dels tres màrtirs.

A la base humil del monument, com una violeta... bé hi cabria el record per a la pobra Isabel Aguiló de 28 anys, qui va ésser el contrast femení amb l'heroica masculinitat de Caterina.

D'aquella festa macabra va fer-se'n naturalment còdols, romanços i estrofes de burla, on eren retrats com una resta de sambenets els noms dels condemnats. Encara record de nou haver sentit en boques del poble algun d'aquests versos infamants:

**En Valls duia sa bandera
i en Tarongi es penó
i els xuetes darrera
que feien sa processó...**

«Podrà un dia convertir-se en ignominia la descarada glòria d'aquells botxins; i en irredimat martiri la deshonra de les víctimes? Podran un dia els descendents dels cremats alçar ja com una glòria la dissimulada ascendència i no un oblit i un perdó?

El cel de Mallorca, clàssic i lluminós, empararà un dia sobre la ribera del sacrifici el monument venjador?

Gabriel Alomar»

Retòrica a part, l'article (que no sé si és inèdit o no) diu ben clar quina era l'actitud d'Alomar davant el problema xueta molt en consonància amb la seva trajectòria liberal cent per cent. Naturalment que tot això devia ésser ben sabut i no és gens estrany que arribàs a les orelles d'Issacs que a Mallorca estava recollint dades pel seu llibre projectat **The Jews of Majorca**. Un cop que Lionel Isaacs hagué aplegat tot el que necessitava, degué pensar que seria adient aconsellar-se amb qualcú abans d'entregar el manuscrit a la impremta i pensà que ningú més adequat que Gabriel Alomar, per això, des de Barcelona estant, li adreçà la carta següent: (2)

**Provenza 378
Barcelona
2 VIII 1935
Al Sr. D. Gabriel Alomar
Palma de Mallorca
Monsieur: Je vous pris de m'excuser d'écrire en fran-**

çais car j'écris et je parle très mal l'espagnol, pourtant je le lis avec facilité.

Je viens de terminer d'écrire en anglais, étant anglais, l'histoire des Juifs à Majorque et celle de leurs descendants, écrite pour, la première fois. Au cours de mes travaux de recherches, j'ai eu l'occasion de lire quelques articles écrits pour vous et que j'ai cités assez longuement dans un des chapitres. Les sentiments exprimés et votre sympathie évidente, ont créé un désir de ma part de faire votre connaissance avant de terminer définitivement mon livre. En conséquence, je vous sollicite, Monsieur, l'honneur et le plaisir d'un «interview» quand, peut-être, vos réflexions peuvent m'être utiles avant d'envoyer le manuscrit à l'imprimeur. En tout cas, cela pourrait vous intéresser. Si vous pouvez fixer le jour et l'heure je me rendrai à Palma et j'apporterai une traduction en français de mon manuscrit, au moins si vous préférez le voir en anglais.

En attendant le plaisir de recevoir votre favorable accueil à ma demande, veuillez recevoir, Monsieur, l'expression de mes sentiments distingués.

A. Lionel Isaacs

De resultes d'aquesta carta Lionel Isaacs vingué a Mallorca per entrevistar-se amb Alomar i veure quines serien les observacions que li faria el nostre erudit illenc. Una volta tornat a Barcelona el jueu anglès escrigué de bell nou a Alomar per regradar-lo per la seva amabilitat. La carta és datada a Barcelona el 20 d'agost del 1935 i diu així:

Cher Don Gabriel: Comme vous m'avez assuré que Majorque n'avait pas envoyé des représentants à l'assemblée de Caspe, j'ai cherché mes notes, car il m'a paru impossible d'avoir fait une fausse déclaration. Les noms des envoyés sont: Berenguer de Tagamanent, Arnaldo de Mur et Jaime Alberti et vous trouverez le compte rendu dans l'Hist. gen. de Mallorca, vol. III, pp. 356-358.

A cause de vos réflexions critiques, je relis mon manuscrit en anglais. J'ai terminé la première partie, mais je n'ai trouvé que peu de choses à changer. Peut-être la deuxième partie il y en a davantage.

Je désire vous dire que je garde un bon souvenir de nos conversations à El Terreno, et j'espère renouveler notre connaissance quand vous verrez à Barcelona.

Veuillez accepter, Don Gabriel, mes sentiments les plus amicaux.

A. Lionel Isaacs

Creç que totes les notícies transcrites fins aquí demostren que Alomar es preocupà de bon de veres pel problema xueta i que batallà per desarrellar de l'ànima dels mallorquins els nostres més profunds prejudicis. No sabem exactament quins foren els consells que donà a Isaacs ni si la correspondència continuà o no, però es de notar que malgrat la intervenció d'Alomar a donar la darrera pinzellada al llibre, Isaacs no el cita ni una sola vegada cosa que fa suposar que el jueu anglès, després de l'entrevista amb Alomar, degué refer el capítol on el citava i per raons totalment desconegudes fingí d'ignorar-lo. Què succeí? Trenca-rem la seva comunicació? És difícil d'endivinar-ho, però el silenci d'Isaacs és significatiu. De totes maneres l'esperit liberal d'Alomar s'havia de sublevar contra la intolerància mallorquina que condemnava a l'ostracisme una minoria de gent que no tenia altra culpa que la d'haver nascut jueus.

Francesc Riera i Montserrat

(1) Es una al·lusió a llibre de Russinyol «L'illa de la calma» on es dedica un capítol a la gent del Carrer. En el pròleg que escriví Alomar per la traducció d'Estelrich **D'un invierno en Mallorca** a una nota a peu de pàgina recorda que a Tarazon es coservava un barri anomenat **Juateria** habitat per jueus. Vat ací per què Alomar inventa la paraula «tarasconitzar».

(2) Les dues cartes que segueixen també pertanyen a l'arxiu de l'autor.

Espigolant dins l'epistolari de Ramon Picó i Campamar*

Judici sobre la causa xueta de Tomàs i Jeroni Forteza i de Josep Tarongí

per L. Pérez

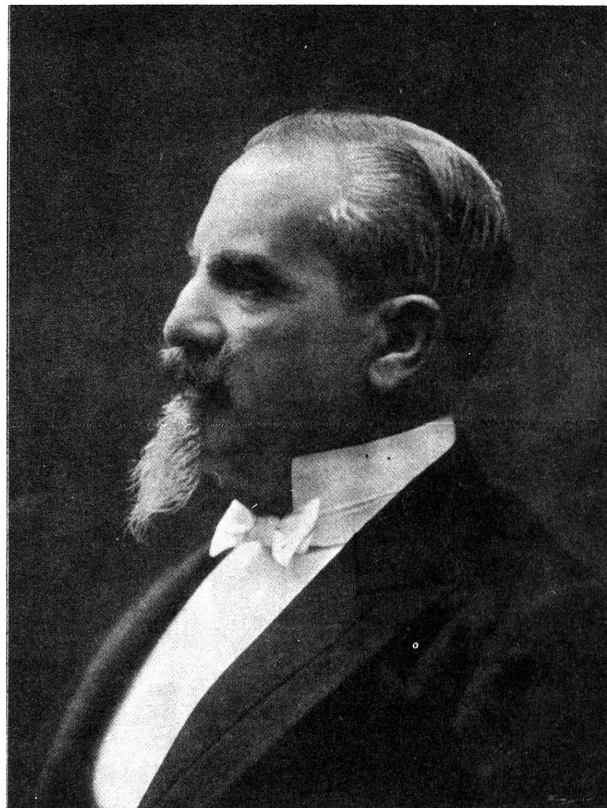
Una gran part de la secció catalana de la Biblioteca «Bartomeu March» procedeix per compra de la Biblioteca que posseïa el bibliòfil català Lluís Plan-diura, gendre del poeta mallorquí Ramon Picó i Campamar. Així es comprèn que es trobin en aquesta Biblioteca una gran part de les cartes que aquest rebé durant la seva vida.

Pollencí resident a Barcelona

Ramon Picó i Campamar nasqué a Pollença el 1848, sis anys abans del seu coterrani i gran amic Miquel Costa i Llobera. De família molt pobra, als onze anys passà a viure a Barcelona i allà hi restà pràcticament fins a la seva mort (1916). Per a Picó, Barcelona era «ma volguda ciutat, la pàtria de mon cor per ara i sempre». Això no vol dir que s'oblidàs de Mallorca i de la seva Pollença. Al contrari amb els anys augmentà el seu amor per la pàtria. Se demostra per la seva nombrosa correspondència amb escriptors de Mallorca, que ara comença a ser estudiada, i per l'enyorança que senti sempre per la seva terra natal, sentiment que es dedueix palesament de les cartes.

Jà cap al tard de la seva vida, la fortuna començà somriure-li. Molts d'estius els passà a Pollença on comprà una gran casa, on pensava retirar-se.

En el mes d'agost de 1869 —Picó tenia aleshores 20 anys— sense treball i el cor ple de tristesa, tornà a Pollença on passà alguns anys. Encara es trobava allà en el mes d'abril de 1872 quan Pollença s'encenia en propaganda electoral. En una carta datada el 16 d'aquest mes escrita a Tomàs (1838-98) i Jeroni Forteza (1864-1923) diu que trobà la «vila girada damunt davall...Pollença era un infern; tothom cercava vots, tothom feia discursos; no hi havia ningú ni pobre ni ric, ni gran ni menut, que no parlàs del Rei i del Govern, dels diputats i de la República i de cent mil altres coses per l'estil. En matèria de votacions a Pollença s'hi encalenteixen fort; l'aigordent va en **grande** tots los dies...» Jove i agosarat, Picó va caure també dins aquella febre electoral. Al casino del Progrés del qual era soci, el feren pujar a la tribuna un diumenge davant mes de sis-centes persones. «Una vegada allà dalt havia de nadar per força, tant si en saps com si no en saps o si no t'ofegues. Vaig pendre la

Ramon Picó i Campamar

paraula i ni me vaig recordar de governs ni de política ni de radicalismes ni manco de llibertat.— Ja que m'heu fet pendre la paraula, vaig dir-me a mi mateix, jo us asseguro que sabreu de què suau! — i dit i fet, el pare Garau i els seus sectaris pagaren la festa».

El discurs polèmic del 1869

Picó recordà a aquell auditori que l'any 1823 els realistes capitanejats per dos freres dominics, un dels quals encara era viu, «investiren, saquejaren i robaren les cases de tots els marxandos de Pollença i fins i tot tiraren un pobre vell **del carrer** dins un foch que feren enmig de plaça per cremar la pedra de la constitució». Molts de marxandos (tots ells xuetes) fugiren i la justícia va fer el sord a les reclamacions, si és que se'n feren. Alguns amos s'enriquieren amb el que robaren als pobres marxan-

dos: «encara aviu dia, com van els diumenges a l'ofici, duen la capa negra, feta del "pañó" que robaren als marxandos».

Picó «sense esser frare i amb tot i esser xueta» anava volat. Digué la mala pesta del frare, que encara vivia, «pitjor que el pare Garau» i de tots aquells que tant de mal feren als seus: «Jo no he dit

* No he volgut fer un treball d'investigació. Qui desitgi aprofundir més dins la qüestió pot acudir a la bibliografia següent: PERE BOHIGAS, **L'epistolari de Ramón Picó i Campamar adreçat a Tomàs Forteza**, «Randa», 10 (1980) 107-116; MIQUEL FORTEZA, **Els descendents dels jueus conversos de Mallorca**, Mallorca 1966; FRANCESC RIERA, **Una carta inédita de Mossen Tarongí**, «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», 37 (1979) 367-377; MAR-GALIDA TOMAS, **Ramon Picó i Campamar**, «Randa», 9 (1979) 159-170.

mai al poble avalotat: Cremau, robau i matau; jo no duc capa ni jec de "panyo" robat als marxandos, com n'hi ha molts per Pollença que devots i beatos s'en van a l'església vestits de roba robada; beatos i devots que tothom coneix, hipòcrites que se'n van a l'església vestits d'allò que no és seu i a qui Déu, per empegueit que n'està, no els escup a la cara per treure'ls de la santa casa!

El terratrèmol que Picó mogué va esser ferest. Encara no havia acabat la filipica i l'avisaren que a la porta l'esperaven alguns carlistes que el volien matar. Gens de por li causà l'anunci, puix ell i alguns amics i fervents seguidors diposts estaven a rompre el cap al primer que es llançàs a posar-li la mà damunt. «Aqueixes coses no m'agraden gens, puix avorresc les bregues i la sang, però quan un se veu acomès, natural és el defensar-se; si m'envesteixen n'allargaré algun; i lo que més greu me sap és que més de vint amics meus s'han aplegats per vetllar per mi i fer estelles de tots aquells que em diguen res. Veurem com acabarà: jo per ma part gens d'ira els guard, ni poca ni molta ràbia els tenc, a tots los estimo com a germans i faria qualsevol favor a quiscun d'ells; però si m'envesteixan no recularé».

A Tomàs Forteza

Es veu ben clar que Picó aleshores no coneixia bé el caràcter de Tomàs Forteza a qui conta totes aquestes trifolques locals, que encara l'any 1872

amargaven la vida de molts de pollencins. Forteza era deu anys més vell que Picó. Nebot de Marià Aguiló, el patriarca de la Renaixença, de família benestant i de costums molt religiosos. Picó començà a escriure-li des del 1871. La coneixença amb ell vingué per mediació de n'Aguiló. Les cartes que es conserven a la Biblioteca «Bartomeu March» de Forteza Picó són nombroses i van des del 1871 al 1894.

Tomàs Forteza contestà a la carta de Picó el 30 d'abril. La cita és molt llarga, però estic segur que el lector em quedarà agraït perquè no té desperdici:

«Totes les vostres lletres han sigut a son temps rebudes, també en Geroni me mostrà una llarga ben escrita i carinyosa carta que a tots dos anava dirigida. Que us diré? Vos estimo més: teniu un cor gran, una ànima generosa i privilegiada; més per açò us compatesc més. També un temps pensava, més ben dit sentia axí com vós, també m'hauria crusat per una guerra com la que vós meditau i haveu emprès, més vos dic també he volgut fer i fet qualque cosa per la nostra raça, però...L'exèrcit enemic té la posició, té les armes, té les municions, té la força moral, ho té tot i té ademés son **salvatgisme**, la més terrible de les seues armes, i el vostre exèrcit? No en teniu, no cregueu tenir-ne encara que us ho juren, sou tot sol (lo que em dol el dir-vos-ho!), sou tot sol i casi desarmat. No cregueu en los qui sens esser **nostres** sembla que poden o volen afavorir-nos; a lo millor vos

deixaran. No cregueu en los **nostres**! La nostra terra és bona (ho vull creure axí, perquè repugna a mon cor lo contrari) però està tan descuidada, tan plena d'espines, tan falta de rec que cap planta hermosa hi arrela, cap bona sement hi grana. Los qui voldrien afavorir, regenerar i dignificar seran los primers en no agrair-vos-ho, en pendre-vos-ho mal, en injuriar-vos i escarnir-vos. Vos vaig a dir una veritat que em costa molts d'anys i molts de desenganys i que por lo tant és més certa: més aviat que nostres pares, amb manco seny que nostres pares, amb més rancor que nostres pares demanariem la sang del qui vengués a redimir-nos. Som una raça...Perdonau-me! perdonau-me, sé que us fas mal i he dubtat molt abans de parlar-vos així; però ha vençut el desitg d'allunyar-vos d'un camí que us duria...qui sap a on?. L'aire que us rodejaria ben segur que us secaria el cor. Perdonau-me i creis-me tractant-se d'aquesta qüestió pensau molt i sentiu poc. Vulla Déu que no us sia antipàtic lo meu modo **d'esser** en aquesta qüestió!. Bé sap ell lo que em dolria perdre, refredar l'amistat que ens lliga».

La preocupació de Tarongí

Amb aquesta carta en Picó, en tingué de sobres per no tornar a parlar d'aquell assumpte amb en Tomàs Forteza. Dins la nombrosíssima correspondència d'aquest amb Picó que s'allarga fins a l'any 1894 just hi he trobat dues petites

Una novetat important per als nostres infants: LLIBRETS DE LECTURA PROGRESSIVA "DE MICA EN MIÇA"

Text de Ramon Bassa. Dibuixos a tot color d'Aina Bonner

La col·lecció sencera constarà de vint llibrets, que van introduint diversos grups de lletres, seguint el metode de "Ansa per ansa".

Llibrets disponibles

1. Pus sopa (p, s)	7. Ses mosques (que-qui)
2. Ses ones (n, s, -p)	8. Sa rata Ruca (r-, -rr-)
3. En Toni i es patinet (t-m)	9. Ses caretes (-r-)
4. S'estel (l, i repàs de s-t-n)	10. A la mar (r, rr, -r)
5. En Daniel, s'indi (d)	11. Es padrí Biel (b)
6. En Puc, es ca (ca-co-cu)	12. Es nanet de s'estrella (ll)

Comandes a

EDITORIAL MOLL

Torre de l'Amor, 4

Telf. 22 41 76

Palma de Mallorca

CAIXA D'ESTALVIS
DE BALEARS

"SA NOSTRA"

Una col·laboració més a sa nostra cultura.

Mn. Josep Tarongí, canonge del Sacromonte

ressenyas amb motiu de la célebre discussió entre en Tarongí i en Maura. Com ja se sap aquesta polèmica sobre la preocupació xueta començà a Mallorca amb la publicació a les pàgines de l'**Almanaque Balear para 1877**, calendari annexe al **Museo Balear**, del qual pareix que en aquell moment en Tarongí n'era director, de l'article **Libros malos y cosas peores**, dedicat a l'Ecònom de la Parròquia de Sant Miquel de Palma. Aquest, que un principi no s'havia oposat que Tarongí predicàs a unes Quaranta hores a la seva església, després, segurament mogut per la comunitat parroquial, es va retreure «perquè a Sant Miquel no s'havia vist mai una cosa semblant».

Una carta de Tomàs Picó, datada el 2 de desembre de 1876, aclareix quelcom el perquè de la publicació de l'article: «Per comprendre l'actitud del **Museo** es necessari que sàpies que l'article fou publicat per indigna abús de confiança. Lo únic que em sap greu és que els únics mallorquins qui s'havien portat bé amb en Tarongí hagen hagut d'esser els ferits. Per altra part la Redacció del **Museo** ha demostrat en privat i (probablement) demostrarà en lo primer nombre la seua adhesió a la nostra causa pres-

cindint de la forma i modo de l'article. Amb mi s'han portat cavellerosament».

En Miquel Maura ja en aquesta data tenia escrit un article-contestació, que havien de repartir tots els diaris. En Tomàs Forteza havia vist una primera edició que fou retirada per ordre del bisbe «perquè hi havia un elogi del dit bisbe».

«Havia pensat, escriu candorosament Tomàs Forteza, que perquè el **Museo** donàs una prova clara de l'adhesió a la causa era convenient publicar la teua «Filla de l'argenter» i esperar lo teu permís més prest avui que demà.

El **Museo Balear** tot al revés es decantà completament d'aquell assumpte i guardà un silenci hermètic. L'any següent, 1877, ni al **Museo** ni manco als **Almanagues** d'aquest any ni dels altres publicaren cap adhesió ni tampoc cap escrit algun de Josep Tarongí.

No he pogut trobar enlloc la poesia de Picó, que jo crec que deu esser com una espècie d'himne defensiu de la raça maltractada. Pens que deu estar inèdita.

A l'altra carta, datada el 2 de febrer de 1877, Forteza envia a Picó el fullet de Tarongí replicant a En Maura, endemés d'altres fragments de diaris relacionats amb l'assumpte. «La qüestió, diu, segueix per mal camí i...ja veurem on pa-

rarà...Tampoc no et dic la meua opinió però aquelles **bravates** no eren merescudes dignes d'un home de lletres ni d'un capellà». Ja al final de la carta escriu: «no vull continuar parlant-te de majors mals que ens amenacen, fruits de l'orgull neci i de la vanitat que s'han possessionat de tots noltros per nostra desgràcia. La fatalitat o la Providència no alça la mà de damunt nostres espatlles. Prou, prou».

I ja no trobam res més sinó una brevíssima nota el 31 de desembre del 1889 en què li escriu: «En Josep Tarongí està en els ulls de Déu».

L'amargor de Jeroni Forteza

En Jeroni Forteza i Valenti, l'altre destinatari de la carta de Picó, de què havem parlat al principi, estava emparentat amb en Tomàs. Un germà d'aquest es casà amb una germana d'En Jeroni. L'amistat entre els dos Fortezes era molt antiga. Jeroni era vuit anys més jove i morí molt més tard, l'any 1923. La correspondència que tenim d'ell no es tan nombrosa com la del seu parent. Abraça des del 1872 fins al 1882, endemés d'unes poques que no duen data. Sembla que amb els anys es tornà perós per l'escriure cartes. En Tomàs en una carta a Picó diu que, quan ja en Jeroni es trobava exercint el càrrec e bibliotecari a la Biblioteca Provincial e València, ni tan sols a la família escrivia. Vegem ara com pensava en Jeroni Forteza sobre la «preocupació» xueta.

En una carta datada el 30 d'abril de 1872, poc temps després de l'agorara intervenció de Picó a Pollença, escriu: «No vaig dubtar gens en llegir a en Tomàs la carta que anava per nosaltres dos, puix que si les seues idees no tenen l'escalfor de les nostres, crec que en el fondo són les mateixes». Si no tan ardent com el de Picó, pero prou fogós es demostrarà l'apassionament d'En Jeroni per la causa, quan en Tarongí aixecarà la bandera contra les «preocupacions». Una carta datada el 24 d'agost de 1877 ens ho demostra ben clarament. No té desperdici. És una obra mestra:

«Què em dius, home, què em dius de la revolució que va moure nostros'n amic en Josep Tarongí dins aquesta copeta d'or plena de brutor i fems de porc; dins aquesta illa malaguanyada on hi té el diable la seua secretaria?. No trobes que ja era hora de que qualcú reben-tàs?. No trobes que en Tarongí és un home de cor valent, de gran intel·ligència, d'idees elevades i de sentiments nobles?. Ah, amic meu!. Però tu creuràs que dins la mateixa classe hi ha qui blasfema el seu pensament, qui renega del seu entusiasme, qui li escup verí damunt el cor, qui el trepitja i el maltracta negant-li fins el talent que tothom de **fora carrer**, amics i inimics, li reconeixen?. Axò no és indignat, una cruel baixesa?. Perquè s'han d'aturar tant en un o altre defecte de caràcter (que cada u té els seus) i no han de posar esment en la noblesa de la causa que defensa,

en la vilesa de los que fan parts i quarts, en la hipocresia infernal de l'autoritat eclesiàstica d'aquesta illa?. Quin dret hi ha per mossegar-lo?. Quin dret per fer befa d'ell davant los de **fora carrer** com ho fa en T. A. i lo capellà Bruno?. Jo no puc viure més dins aquestes misèries, amic Ramon. Jo prompte me n'aniré a València i d'allà no se aon, pot ser Iluny, per no presenciar aquestes escenes que repugnen, aquests actes de despotisme! i...tal vegada no torni mai més a Mallorca!. Bé ho dius tu en la darrera carta que escrigueres a en Tarongí!: «Aquesta illa ha mester que Déu alç el dit i l'enfons per donar-li una bugada». No basta, amic meu, no basta!. Si Déu l'enfonsa, perquè no ha de quedar per a sempre sepultada en la pregon de les aigües?. Quina falta fa al món aquesta taca del Mapa Mundi?. Quina falta fan a la Terra aquesta multitud de cors podrits, de consciències rossegades per fang de l'infern, aqueixes menades de feres que viuen de sang pura, de làgrimes innocents! que viuen de les nostres amargures?. Si vaig a missa i fitx los ulls a l'altar veig un enemic que ofereix l'Hòstia Santa!. Si entr en lo Temple de Déu per escoltar sa paraula, veig que surt de la boca d'un fariseu que en haver baixat de la trona, tal vegada, si pogués, em cremaria sense que jo li haja fet dany!. Si fas oració, me destorba la cara enemiga d'un ministre del Senyor!. I que és de trist veure com la imaginació m'aporta idees d'odi dementres el cor pugna per rompre los llaços de la

terra!. I que és de trist veure entre el fum sagrat de l'encenser, entre les boires del temple sant la imatge d'un botxí, d'un parent del P. Garau!. Me'n vaig, me'n vaig d'aquesta terra maleida!. Que no em parlin pus d'aquesta mala madastra!.

Gran fou le meua alegria quan en Tarongí em digué que participaves del seu entusiasme i de les seues idees. Jo deia ¿com és possible que en Picó no estigué al costat seu?. En Picó que tant ha sofrit per la mateixa causa?. Uniguem-nos, amic meu! i despreciem a los qui moguts per una falsa prudència, estan a favor del retraïment!. En Tarongí me llegei part de les teues cartes; jo et don l'enhonorabona pel teu modo de pensar.

En Tarongí havia enviat a Picó, entre altres escrits, un article de Forteza **Con todo eso ¿y qué?**, que alguns havien cregut que anava una mica contra En Tarongí, perquè el presentava com un il·lús. En Forteza es defensa dient que és tot el contrari. Aquell article era una sàtira, escrita al mode dels clàssics espanyols i dels satírics del seu temps. «jo crec, diu, que dins aquelles rialles meues, hi poren veure una mar de fel; jo crec que hi ha expressions que ragen sang i burles que no poren esser més fortes».

Jeroni Forteza deixà Mallorca i a València es calmà aquell fervor; va veure les coses de Mallorca de més lluny i el temps, que tot ho refreda, el canvià bastant. Això es lo que es desprèn d'una altra carta datada a la ciutat del Túria el

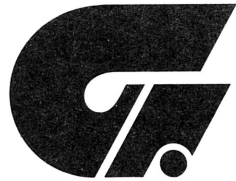
19 de febrer de 1882 dins la qual entre les quatre coses bones que ha fetes durant se seva vida hi posa aquesta: «Ma rompuda ab el Redemptor Tarongí (ja-mai ab la seva causa)».

Tarongí escriu a Picó

Josep Tarongí nasqué l'any 1847. Era un any més vell que En Picó i un més jove que En Jeroni Forteza. L'any 1872 va esser ordenat sacerdot i en 1878 un any i mesos després de començar la seva polèmica contra En Maura va obtenir per oposició una canongia a l'Església Magistral del Sacromonte de Granada.

Les cartes d'En Tarongí a Picó que es troben a la Biblioteca March van des del 1877 fins al 1888, dos anys abans de morir. Es refereixen, per tant, a uns anys molt interessants per estudiar la famosa polèmica xueta. La manera de pensa de Tarongí sobre la qüestió és completament distinta de la dels seus amics, de què ja n'hem parlat. Les cartes, les poques dirigides a Picó —ca torze en total—, demostren una eufòria, cada dia més en augment, perquè la justícia resplendesqui i s'imposi completament la reivindicació de la raça ultratjada: «la abolición de las preocupaciones».

El 22 de juny de 1877 li envia el seu llibre **Algo sobre el estado religioso y social de la isla de Mallorca**, amb una dedicatòria, exemplar que avui es troba a la Biblioteca March. Li conta que n'A-

TALLER GRÀFIC
RAMON

Una impremta
per a la nostra cultura

TIPOGRAFIA I OFFSET

Balmes, 39 Tel. 25 44 32 Palma

Librería Jovellanos

UN SEGLE AL SERVEI DEL LLIBRE
I DE LA CULTURA

Jovellanos, 1

Tel. 22 14 66

CIUTAT DE MALLORCA

lexandre Rosselló (1853-1923) ha publicat a **El Isleño** quatre articles a favor seu. Vol que la premsa de Barcelona parli del seu llibre, que ja ha enviat a **Diario de Barcelona**, **Crónica de Cataluña**, **Revista Popular**, **Gaceta de Barcelona**, **Renaxensa**, Joaquim Rubió i Ors, Eduardo M. Vilarrasa, Marian Aguiló i el bisbe de Barcelona. El llibre es ven a les llibreries de N'Oliveres i Verdaguer. Acaba animant En Picó a la lluita: «Era hora de sacudir el yugo; era hora de clamar públicamente contra el mal. Es necesario no ser tímidos ni cobardes. Si se malogra esta ocasión, no volverá a presentarse otra en mucho tiempo».

El 14 d'agost li manifesta que a Mallorca tots els diaris, exceptuant el **Diario de Palma** i la impremta Guasp, estan a favor seu. En aquesta impremta «sobre la cual ejercen decisiva influencia los elementos más aferrados a lo antiguo», s'imprimi com anònim. «Como autor se susurra que es Quadrado o D. Quint Zaforteza o un sacerdote de la Catedral; nada sé de positivo». Desitja que **La Renaixensa** publiqui quelcom relatiu al silenci que manté **El Museo**: «un suelto así, a lo chusco, que hiriese su susceptibilidad y que les hiciese comprender que no se han portado como exige el patriotismo ni el compañerismo». A diferents cartes repeteix que Picó procuri que tot el que es publiqui sia estrictament catòlic, perquè molts d'escrits es ressenten, com els articles de Rosselló, «de liberalismo absoluto».

El 28 d'agost, contestant a una de Picó en la qual li parlava d'un llibre contra els xuetes que hom volia publicar a Barcelona, li diu que pensa que es tracta de **Una preocupació justa en la Antigüedad y justa en la actualidad**, que un tal Serra i un vell advocat havien posat en mans de l'impressor Oliveres, que el jutjà «una sandez»; «o tal vez será un manuscrito que el imbécil Furió dejó con el título de **Anales judaicos de Mallorca**. Yo vi ese manuscrito hace al-

gún tiempo. Es una copia servil del P. Garau. Furió lo escribió para regalar los delicados oídos de un noble mallorquín.

Tarongi sap que la seva causa és justa. Ningú pot desmentir els fets que ha denunciats i es criteri per ell ha emprat no ha estat rebut per cap catòlic: «Cada vez que viene un artículo del continente favorable, les azota el rostro de modo que nadie, absolutamente nadie se atreve a defender la preocupación. Lo único que hacen los sostenedores del exclusivismo es procurar aislarme y criticar mi forma literaria. Si hubieran podido echarme en cara malas costumbres o ideas heterodoxas hubieran tenido un gozo satánico. Pero con la gracia de Dios no les ha sido dado tal cosa. Procure V., pues, que en esa se escriba y se escriba bien, haciéndose cargo de los escritos de la causa, de la intención y de nuestros propósitos; para eso, para que se conozca nuestra causa, sin las exageraciones liberales ni los odios carlistas creo de mi deber propagar mi libro cuanto sea posible». I acaba la carta amb aquestes paraules: «Es una lástima, amigo mio, que no tengamos más unión, más fe, más constancia; porque si esta vez no se aplasta la preocupación, no veo cuando será posible matarla».

A propòsit del «**Balas de mi fusil**» escrit per «Un Veterano», i que es continuació de **Notas y apuntes de campaña**, se demana En Tarongi: «Quién será el Veterano?. Las opiniones varían: Tomás Aguiló (??), José María Quadrado, José Quint Zaforteza. Me inclino a creer si será el segundo. Vileza como la de esconder la cara para zaherir impunemente yo no conozco mayor». L'autor del pamflet recorda que els seus companys «sus íntimos amigos, aquellos que comían con él de un mismo pan y bebían de un mismo cáliz, no conocen

al redentor que les ha nacido». Això es refereix als cinc capellans que escrivien una carta al bisbe dient que ells, xuetes, no combregaven amb les idees d'En Tarongi: «no estar conformes conmigo, no ser cómplices de mí. Esta carta la hicieron por sugerencias de Tomás Aguiló a instancias del canónigo Juliá, creyendo los benditos que con esta traición obtendrían algo sin duda».

Picó tengué una gran part en la carta que publicà **La Renaixensa** datada el 8 d'octubre de 1877, en la qual literats, artistes, científics i homes de negocis s'adhereixen a la causa Tarongi. Entre els literats recordem el nom de Mossèn Cinto Verdaguer. Dins les cartes de Tarongi es troba una de Picó a ell en què li dona compte de les gestions fetes per a aconseguir la famosa adhesió catalana, afegint-li una llista de noms amb el títol o professió del firmant, perquè a «Mallorca no faltin les males llengües que diguin que els firmants són quatre perularis». Però no sé perquè no sortiren els títols. Tarongi volia que firmassen també el document Milà, Rubió i Ors, Blai Briz, però no sabem per quines cinc-cents no ho feren. Picó treballà fortament perquè la carta dels catalans es conegués pertot arreu.

La carta de **La Renaixensa** va ésser una «tupada» per **El Museo**, segons En Tarongi. Una i altra vegada havia demanat a Picó que s'escrigués quelcom contra **El Museo**: «Piense V. en que **El Museo** calla, y **La Renaixensa** debería clavarle alguna banderilla siquiera para que viesen que en Barcelona se conoce su especial modo de obrar». A la fi **El Museo** contestà al nombre corresponent al 15 de setembre del 1877 a la secció «Miscelànea», responent a **La Reinaxensa**, que estranyava aquell silenci, adduint dues raons: primera perquè no volien entrar dins una qüestió plantejada i discutida sense serenor i duita ja des d'un principi al terreny polític i religiós, ambdós aliens a la direcció de la publicació; i segona perquè ni in-

El Drach

BIJUTERIA DE NOVETAT

OBJECTES TÍPICS DE MALLORCA

Sant Domingo, 11

CIUTAT

ÚLTIMA HORA

La veu del poble
i dels pobles

dividual ni col·lectivament participaven d'aquella qüestió, i que a més a més era necessari distingir entre la substància de la polèmica qüestió i la forma en què aquesta s'havia desenvolupat. Tarongi vol rebatre això afirmant que «el asunto se ha tratado con gran serenidad; siempre lo he tratado desde el punto de vista social católico no político, como afecta crear **El Museo**, y este terreno nunca ha sido ajeno a su redacción. Si ésta es despreocupada lo había de demostrar, porque no basta afirmar, es necesario probar; y ellos en lugar de ponerse a mi lado los primeros prescindiendo de formas porque éstas interesan poco en una cuestión tan grave; en lugar de ser los primeros en acudir al señor obispo en demanda de justicia; fueron los primeros que me abandonaron dando con ello una prueba de deslealtad y de falta de compañerismo».

El 27 de novembre escriu a Picó estranyant que **El Museo** no ha sortit a llum, després de passats dotze dies en què tocava haver-ho fet. Es publicava quinzenalment i encara sorti fins a finals d'aquell any. En una segona època tornà aparèixer durant els anys 1884 a 1888. Naturalment dins les seves pàgines no tornà escriure en Josep Tarongi. Al final de la primera època —Tarongi no esperava que revisqués— escriu a Picó: «El Museo ha muerto. No ha habido nadie que le haya cantado un responso, y pienso cantárselo en mi próximo folleto, ¿no lo haría V.?».

El «folleto» de què parla Tarongi en aquesta i altres cartes, i en el qual hi treballava afanyosament és **El juicio de la prensa española sobre la cuestión social mallorquina, y sobre el libro de polémica titulado Estado religioso y social de la Isla de Mallorca**, publicat a Palma per Bartomeu Rotger l'any 1878. El llibre degué sortir poc després del quinze de juny, ja que en una carta amb aquesta data escriu a Picó que dins pocs dies sortirà el llibre.

Aiximateix li diu que ha estat nomenat canonge del Sacromonte de Granada i catedràtic d'aquell Institut: «Esto ha llenado de alegría a los mallorquines de buena voluntad, a los que anhelaban un triunfo de la causa en el terreno de los hechos. Todos los periódicos de la Provincia me han felicitado y muchos individuos del clero. Nuestras divisiones intestinas de **adictos y no adictos** han desaparecido como por ensalmo; y he tenido el consuelo de recibir en mi casa a nuestros cinco curas **protestantes**, los que escribieron la carta célebre del 19 de marzo del 77...Vea V. como la Providencia sale, cuando menos se espera, a hacer triunfar las causas justas y nobles. No desmayar, pues, y por el camino del honor, sin apartarnos ni una jota, como desgraciadamente hacen algunos, de las enseñanzas de la Iglesia y del seguro criterio católico, continuemos nuestra obra de regeneración y de salud».

Mallorca, madastra

Quasi un any més tard, el 20 de març del 1879 escriu una llarga carta on li conta com li va la vida «por los cármes de Granada» i li demana noves de Catalunya i Mallorca. Per disposició de l'Arquebisbe està donant unes conferències de teologia: «Cuánta diferencia de esto a lo de Mallorca. Mi patria era para mi una madastra».

Solament un fet el torturà terriblement: «"El Siglo Futuro" me ha atacado violenta y brutalmente, estampando unos artículos de un Valbuena contra mí, contra mi modo de obrar y contra mi idea. Cosas tan extragantes, absurdas y mentirosas...». Antonio de Valbuena y Gutiérrez (1844-1929) era en aquell temps periodista d'aquell diari encarregat d'una secció que es titulava «Política menuda». Valbuena tenia un estil i una **vis còmica** terrible. «Son sales gordas, escriu Cejador, que despierten apetito de comerse vivas las carnes de escritores y personas de cuenta». Volgué respondre a totes aquelles injúries, però ni l'arquebisbe ni el capítol catedralici ho permeteren i li digueren que ho deixàs córrer. A Mallorca contestà un tal L. Cladera damunt les pàgines de **El Anunciador**. «Espero, escriu, que V. me diga su opinión sobre eso; porque yo continúo en mi empresa de rehabilitación de nuestras familias. Es una idea que nació conmigo, que he defendido siempre, y que he prometido a Dios no dejar las armas hasta verla triunfante en la conciencia de los mallorquines y en los hechos. Sigo, pues, mi camino. En Andalucía como en Mallorca trabajaré con perseverancia en la realización de mis propósitos. Mi bello ideal es llegar algún día a mi patria y matar la preocupación entre los eclesiásticos por mi mismo, por **mis disposiciones legales y administrativas**. ¿Me entiende V.? Eso parecerá una quimera, un bello imposible. ¡Quién sabe! La Providencia no abandona las causas justas y cuando ha sonado la hora de su triunfo definitivo, Ella misma orilla las dificultades, quebranta las resistencias y sugiere los medios oportunos. En la cuestión de los abusos de Mallorca, lo primero era denunciarlos. Esto está hecho. Lo segundo es trabajar con fe para quitarlos él mismo que los ha denunciado. Esto estoy haciendo y haré. ¿Aprueba V. mi plan?. ¿Le parezco cándido?. ¿Le parece a V. sobrado pretencioso?. Cosas más difíciles se han realizado. En marzo de 1876, hallándome en Barcelona, Mariano Aguiló me decía: «Si fuese posible que V. ganase una canongía en alguna catedral lejana como Cuba o Canarias, y luego se viniese al continente, acercándose paulatinamente (me repugna esta hipócrita y mauresca palabra) a Mallorca, tal vez con el tiempo lograríamos algo...Vea V. como esto está logrado, pero algo más,

porque del Sacro Monte salen los canónigos para ocupar sillas episcopales. Y sobre todo la polémica ha despertado conciencias dormidas, ha levantado el abatimiento los ánimos caídos y ha ennoblecido valientemente nuestras familias. Todas mis noticias confirman este aserto. Además nuestra cuestión es conocida en España y se ha conquistado grandes simpatías. ¡Esperanza en Dios, y avancemos de cada día más por medio de la ciencia, del trabajo constante y del esfuerzo animoso que busca el bien de todos en el amor!».

¿Qué debe pensar D. M. Aguiló de esta conducta y doctrina?. ¿Se me ha mostrado tan frío y reservado!. Y me irrita sólo pensar que él pueda estar con los **retraídos**, como T. A. o T. Forteza. Pregúntele V. sobre eso, y déle muchas memorias de mi parte. Estoy en que todos los mallorquines **desheredados** debemos unirnos estrechamente y trabajar. Yo continúo».

La cita es llarga, però crec que valia la pena. El pensament de Tarongi no pot ser més clar i llampant.

La darrera carta d'En Tarongi està datada el 16 de setembre de 1888. Recomanava a Picó el jove Jaume Pomar i Fuster (1868-1910) que va a Barcelona a estudiar Filosofia i Lletres. Es l'única de les cartes que està escrita en mallorquí.

Poc més d'un any després, el 4 de gener de 1890 moria en Josep Tarongi a Ciutat, on s'havia hagut de retirar no feia molt malalt del cor, a causa segurament dels molts sofriments rebuts per defensar una causa justa. Li faltaven només tres mesos per complir els 43 anys.

Tarongi, a diferència de Tomás Aguiló, Tomás Forteza, Marian Aguiló i tants altres xuetes, va defensar a cara descoberta la seva gent, la seva raça, una raça tan noble com una altra qualsevol. Com aquella Catalina Tarongi, potser avançada seva, que morí cremada de viu en viu per defensar la raça amenaçada de mort. Diferentment de Miquel Forteza, jo no crec que Catalina Tarongi fos catòlica; de nom, sí; però d'idees, era jueva fins a la rel. Per això va morir. «Sólo sabía, diu el P. Garau, a la **Fee triunfante**, que era judía y que lo quería ser». Tenia aleshores quaranta cinc anys, un o dos més que en Josep. Aquest era catòlic i un sacerdot molt piadós, però ambdós defensaven la mateixa idea: la identificació i reivindicació de la seva raça.

Gràcies a ells, al sacrifici d'aquelles dues ànimes excelses, avui, excepció feta de quatre retardats mentals, la **preocupació de classe** està superada completament dins Mallorca.

LLORENÇ PÉREZ I MARTÍNEZ

Carta als meus germans xuetes

per Josep Forteza-Rei

Estimats: Estona fa que tenia el pròpòsit d'escriure i publicar aquesta carta. Els meus quefers i ésser avi de nombrosos nèts em distreien el meu propòsit: ara emperò, al veure les pintades que embruten els carrers de Ciutat, ha fet que em decidís a aprofitar l'acolliment de la Revista **LLUC** aportant-hi la meua col·laboració.

L'objecte del present escrit, és de fer-vos perdre tot complex d'inferioritat, i que no baixeu mai el cap quan intentin insultar-vos per ésser descendents del Poble d'ISRAEL. El nostre poble és tan digne com qualsevol altre i un dels que més han contribuït a la civilització del món. El primer que en la religió marginava el paganisme i que implantava el monoteisme, amb el precepte de «Estimar el germà proïsme».

De temps immemorial, i de molt abans de Jesucrist, hem estat perseguïts i segurament ho serem, amb més o manco intensitat i amb períodes de calma o tolerància, fins a la fi dels dies. Es el nostre destí, com el de Jesús fou de morir a la Creu, per a redimir el món.

POBLE DEICIDA?

Ara refuaré la imputació que ens fan de Poble Deïcida. Aquest insult calum-

niós que sovint ens fan, el vaig sentir fa anys per ràdio, de boca del l'abat del «Valle de los Caidos», es deia no sé què d'Uzbel. Per cert que en les xerrades que periòdicament feia per ràdio, no s'hi reflectia un esperit gaire cristià.

Això de «Poble Deïcida» no es pot emetre sota cap aspecte i molt manco sota el punt de vista cristià.

L'Evangeli explica prou clar que quan Jesús corria per Palestina ensenyant la seva doctrina, feia molts adeptes i sim-

LLUC

**Bolleti
de
subscripció**

NOM

DIRECCIÓ

POBLACIÓ

es fa subscriptor de la revista **LLUC** per l'any 1981. Pagarà l'import (480 ptes.)

..... enviant gir postal o taló bancari barrat

..... contra reembossament (o al cobrador domiciliari si viu a Ciutat de Mallorca)

..... per un rebut domiciliat a Banc o Caixa

Marcau amb una X la forma de pagament que us interessi.

Retallau i enviau aquest bolletí de subscripció a **LLUC**, apartat de correus 619, Palma de Mallorca, i rebreu puntualment al vostre domicili la nostra publicació bimestral.

patitzants. Es lògic que també en deixàs de ressentits. Les idees que exposava, no podien agradar gaire als «enxufats», cacics i grans sacerdots, que veuriem en aquelles predicacions el perill de perdre els privilegis immerescuts que fruien. Aquests cacics i grans sacerdots foren els qui amb metàfores i calúrnies incitaren o instigaren el baix poble a demanar la crucifixió de Jesús.

A tots els pobles del món hi ha gent egoista i de baixa moral que són d'arrossegat a cometre qualsevol desbarat o vilesa. El mateix hauria passat onsevulla hagués anat Jesús a predicar la seva doctrina.

Els amics de Jesús dispersats per tot Palestina no podien evitar mai el desastre que ocorreria en el Gòlgota. I els que aleshores hi havia a Jerusalem, no podien lluitar contra aquella xusma endimoniada i recolzada pels soldats romans.

Jo pregunt ara. ¿Es que els mallorquins que érem amics del digníssim batle Emili Darder, teníem cap possibilitat de salvar-lo de l'assassinat oficial, l'any 1937? ¿Què ens hauria passat a qualsevol dels qui l'estimaven —i érem molts— si haguéssim aixecat la veu per a defensar-lo? ¿Creis que es pot dir que els mallorquins som els assassins de n'Emili Darder?.

¿Es que creis que es pot dir que els espanyols són els assassins d'en Calvo Sotelo, d'en Companys, d'en José Antonio, d'en Carrasco i Formiguera o del bisbe X? Uns espanyols pot ser, però els espanyols no!

Un altre raonament:

En aquell temps, no hi havia mitjans de comunicació, com ara: Telèfon, periòdics, ferrocarrils, etc: per tant molts, moltíssims de jueus ignoraren la crucifixió i mort de Jesús fins moltíssim de temps després d'ocorreguda. ¿Com es pot dir, doncs, que el poble jueu és poble deïcida?.

Un altre dels factors que ha contribuït a crear una animadversió contra nosaltres i el nostre poble, sobretot entre els catòlics fanàtics i irreflexius, és la mala redacció o mala traducció d'alguns evangells o passatges evangèlics. Posaré dos exemples.

Primer. Durant la Setmana Santa en la lectura de la Passió es diu que els jueus cridaven a Pilat: «Crucificau-lo, crucificau-lo». Quan hauria de dir «gent del poble cridava: "Crucificau-lo"». Hem de tenir en compte que també hi havia jueus que l'haurien volgut alliberar o salvar i no pogueren.

Segon. Un altre passatge evangèlic diu: «Jesús estava reunit amb els apòstols... estaven amb les portes tancades perquè tenien por del jueus». Aquesta redacció, és absurda, perquè tan jueus eren els qui estaven a dins, incloent-hi Jesús, com els de defora. Cosa lògica seria que es digués:... «Estaven amb les portes tancades per por dels seus enemics».

Tampoc es pot afirmar que el poble alemany sigui el responsable dels innumbrables crims i tortures que cometeren els nazis contra els jueus, quan tenim constància que molts alemanys sucumbiren per haver amagat jueus o haver-los ajudat a fugir.

AVARICIA I USURA

Entre altres acusacions es diu que som avars i que exercim o exerciem la usura. Llegiu tot seguit la meva resposta a aquestes acusacions.

Es ben sabut que durant molt de temps els xuetes no érem admesos a molts dels gremis professionals. Recordem també, com les cases dels nostres avantpassats eren assaltades i saquetjades. Això no succeïa només a Mallorca sinó a tot Europa exceptuant alguns pocs països nòrdics: així és que per so-

breviure es veien obligats a ésser estalviadors al màxim i a amagar si podien els diners guanyats, i molts exerciren la usura. No hi ha dubte que aquest comportament estava condicionat per l'ambient que els envoltava.

Un exemple farà comprendre la lògica d'aquesta actitud:

Després de la «Guerra Incivil Espanyola» escassetjà el pa, l'oli, el sucre, etc. En general no hi havia a cap casa que quedassin roegons, que es tudàs una gota d'oli, ni que es perdés un gra de sucre. Les circumstàncies obligaven a administrar i a estalviar aquests articles. Per altra part va sorgir l'«estraperlo», que no l'exercien precisament els xuetes. L'«estraperlo», representava sobre els aliments allò mateix que la usura sobre els diners, amb l'aggravant que l'«estraperlo» requeia més damunt la gent modesta i sense reserves.

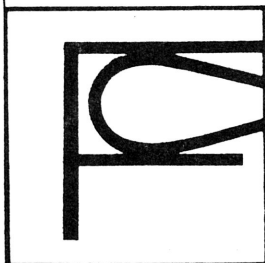
ANTISEMITISME

Permeteu-me ara que expressi la meua discrepància amb el bon amic J. Marcaró Pasarius, referent al que diu a la **Historia de Mallorca**. Tom V, pag. 609.

«Aunque para los mallorquines en general resulte del todo innecesario dejar bien claro que la cuestión de los descendientes de los judíos conversos de Mallorca, no tienen nada que ver con el judaísmo o sionismo internacionales, conviene que desde un principio quede claro y rotundamente establecido así, que el judaísmo tal como se entiende actualmente, como fenómeno de tipo universal y confesional, no guarda ninguna relación con el hecho o fenómeno mallorquín».

L'antixuetisme per a mi no és més que un aspecte o una forma d'antisemitisme, de les moltes que han existit i existeixen en el món. Per altra part crec que és ingenu pensar que els xuetes re-

Fotogravats A. Comas

- FOTOGRAVAT
- OFFSET
- DEPARTAMENT DE DIBUIX
- CREACIÓ GRÀFICA
- FOTOGRAFIA INDUSTRIAL
- ARXIU FOTOGRAFIC
- NYLOPRINT I
- FOTOCOMPOSICIÓ

C/. Emperatriu Eugènia - 1 - D - telèfons. 294650 - 54 - PALMA.

Diario de Mallorca

un diari

per a tots els mallorquins

negam dels nostres avanpassats. Mes encara. ¿Es que qualcú pot dubtar que la immensa majoria de nosaltres no tinguérem ó deixàrem de tenir una gran alegria quan es va fundar l'Estat d'Israel i fou reconegut per les Nacions Unides: com també que hem vist amb satisfacció com els israelians rebutjaven amb èxit els diversos atacs rebuts?

Es possible que hi hagi alguns xuetes renegats i fins traïdors al seu poble. Tots els pobles del món han tengut els seus traïdors. Recordem que durant la invasió napoleònica hi va haver espanyols que col·laboraren amb les tropes invasores i que durant la segona guerra mundial hi va haver francesos que col·laboraren amb el nazi.

L'antisemitisme d'avui té molt poc que veure amb el problema religiós. No podem creure que siguin molt religiosos aquests que fan pintades per les parets, que diuen «Judíos Asesinos», «Dimisión del Alcalde Judío», «Alcalde Judío», «pueblo nazi» i tants altres insults, pels voltants del carrer de l'Argenteria. Fa pocs anys amb motiu d'haver-se inaugurat un restaurant jueu, no gaire lluny del «Cine Rialto», aparegueren en aquell carrer dues pintades; una deia: «Fueron seis millones (volia dir de jueus morts, durant la guerra) la próxima vez serán muchos más». Una altra pintada deia: «Peligro a los 10 metros: judíos».

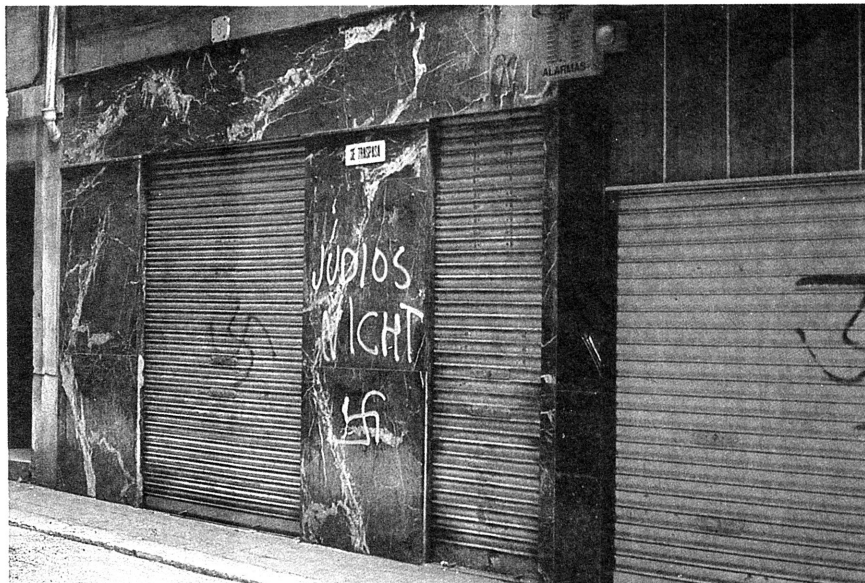
EL SIONISME

Es lamentable que molta gent desco­negui el que és i el que representa el Sionisme. Els enemics d'Israel o dels jueus en general volen fer creure a la gent que és una organització feixista o terrorista. Res més absurd!

El Sionisme és el desig de tornar a Sion, símbol de la pàtria ancestral. O sigui de recobrar la pàtria d'on foren expulsats. Aquest sentiment o aquest desig va néixer immediatament després de la diàspora però degut a les dificultats de comunicar-se entre si, els jueus dispersats per tot Europa, fins a finals del segle passat, el 1897, no s'aplegaven a Basilea en el primer congrés sionista, que tingué un reeiximent esclatant. S'anaren succeint el congressos recolzats pels jueus de tot el món, fins a tal punt que ja tengué força per a influir sobre alguns països europeus particularment sobre Anglaterra. Per cert que el sisè congrés (1903), rebutjà l'ofertament anglès d'un estat jueu a Uganda. Quin absurd! Es inconcebible que coneixent la història del Poble d'Israel, es fes tal oferta.

Des de darreries del segle passat, famílies jueves anaven a Palestina, compraven terres ermes, que molts segles abans els havien robat i amb el dur treball les transformaven en terres de conreu (Kibutz). El Sionisme i el Fons Nacional Jueu patrocinava aquest recobrament pacífic de la pàtria, que es feia sense saquejar ni robar res a ningú.

Vegeu ara el que diu Mn. Pere Voltas C.M.F. en el seu llibre «El Sionisme o la

Una mostra encara recent d'antisemitisme

qüestió nacional hebraica» 1928; de la Biblioteca de «La Paraula Cristiana».

«Afirmem, però, amb plena consciència, que el poble jueu no és aquell poble vulgarment materialista que molts suposen, ans al contrari, és un dels pobles més cultes i idealistes que coneixem. Una de les proves més clares i convincentes n'és el Sionisme».

Això no vol dir que dins aquesta ideologia, com sol passar en totes les ideologies, no hi hagués i encara ara hi hagi sectors més extremistes i d'altres més moderats. Ara bé: Encara que el Sionisme abriga diversos aspectes, social, polític, religiós, etc. el que predomina sempre i el caracteritza és el nacionalisme.

LES SEGREGACIONS

Que els xuetes no érem admesos a molts llocs i institucions, és cosa ben sabuda. No fa encara 50 anys que a cert col·legi de monges de Ciutat, les nines de llinatge xueta no eren admeses, i anys més enrera, als convents de frares i monges no ens admietien.

Ara reproduïrem un fragment de l'obra d'en Miquel Forteza «Els descendents dels Jueus Conversos de Mallorca». Diu: «No crec que faci més de vint anys que va passar una cosa semblant amb una al·lota un poc parenta meva, que volia ser monja del Convent de les Tereses de la Rambla, d'aquesta Ciutat, i que no fou admesa a causa dels seus llinatges. Jo vaig anar personalment a parlar de l'assumpte amb l'Arquebisbe-Bisbe Miralles, que va fer tot lo possible perquè l'al·lota fos admesa. Inclús va dir després que havia anat personalment a aquell Convent a queixar-se a la Superiora. Però així i tot les monges no transigien. L'excusa que donaven era que les Constitucions del Convent no permetien l'entrada de

monges de llinatges infames, com creien que eren els nostres. Déu va voler que pocs anys després es descobris que santa Teresa tenia un avi jueu convers».

Discriminacions més o manco violentes n'hi havia per tot Europa, recordem sinó el cas Dreyfus ocorregut al país de la «Liberté, Egalité i Fraternité» de 1894 a 1906.

Malgrat aquestes discriminacions i l'opressió que hem sofert, en tot temps hem lluitat per a reeixir i la lluita no ha estat en va. Per altra part el poble jueu no ha estat mai un poble bèl·lic: les lluites que tingué foren per a defensar el seu territori o per allunyar els enemics. En tota la llarga història del Poble d'Israel no se li coneixen expedicions de conquesta, com les feien els fenicis, els cartaginesos, els romans, els musulmans, etc. I l'hebreu, llengua antiga com el llatí o el grec clàssic, no ha desaparegut encara que s'hagi simplificat amb una nova normativa.

Si haguéssim de fer una llista de tota la gent de la nostra raça que des de Moisès a Einstein han fet notables aportacions al progrés del món i la civilització, no s'acabaria mai. Prova d'això, és el gran nombre de premis Nòbel que els jueus han guanyat.

També a Mallorca tenim un gran estol de xuetes il·lustres i honorables des dels cartògrafs Jafuda i Abraham Cresques fins a En Gonçal Aguiló, metge cirurgià, mort encara no fa un any i que va treballar incansablement i desinteressadament fins al precís moment de la seva mort.

Tampoc podem oblidar la gran i valiosa aportació dels nostres a favor de la renaixença de la nostra llengua, el capdeventer dels quals era en Marian Aguiló, patriarca de les nostres lletres.

Ara vull retre un homenatge entusiasta a en Rafel Valls, a na Catalina Ta-

rongi i a son germà, que moriren cremats al «fogó del jueus» al Terreno, a finals del segle XVII, per no renunciar a la seva fe. Per a mi aquests tres personatges són tan sants com Santa Apol·lònia, que també morí a la foguera per no renegar de la pròpia fe.

Germans:

Després d'aquestes reflexions que hem fet crec que no hi ha motiu per a baixar el cap quan ens vulguin insultar recordant-nos que som descendents del Poble d'Israel, sens dubte un gran poble.

Però tampoc ens ha d'envair la supèrbia i hem de tenir en compte que dins els nostres també hi ha gent corrompuda i que el nostre Poble, com tots els pobles del món, també ha comès errors.

En diverses èpoques hem sofert persecucions, fixau-vos però que tots els nostres perseguidors han sucumbit. On són els babilonis, els assiris, els romans, la Inquisició, els nazis, etc.? En canvi el nostre poble es manté més viu que mai i pesa molt dins el concert de les nacions.

No facem massa cas dels nostres perseguidors o discriminadors, ni els odiam tampoc. Són uns mesquins carregats de complexos que no poden ésser mai feliços.

Nosaltres hem de treballar honestament i el millor possible, en profit nostre i del poble, i els desgraciats antisemites que vagin cantant.

El racisme és un sentiment antihumà, vagi contra el jueus, contra els negres o contra qualsevol altra raça.

Afectuosament

Josep Forteza-Rei i Forteza

P.D.

Llibres que vos recomanam perquè pugueu conèixer i valorar millor la Història del nostre Poble.

«El Sionisme o la qüestió Nacional Hebraica» (llibre mal de trobar) de Pere Voltas C.M.F. Biblioteca, «La Paraula Cristiana» Barcelona, 1928.

«Els Jueus a Catalunya» de Carles Rahola. Col·lecció «La sageta». Publicacions «ARNAU DE VILANOVA» Dipòsit Llibreria Catalonia. BARCELONA 1928.

«Els Jueus i nosaltres» de Lluís Marcó Dachs. Editorial Pòrtic. BARCELONA 1977.

«A la veritat por el error» «Palestina» de Chaim Weizmann (primer president d'Israel). Santiago Rueda. Editor BUE-NOS AIRES 1949.

«Els descendents dels jueus conversos de Mallorca» d'en Miquel Forteza. La primera edició de 1966 Exhaurida. La segona Col·lecció Raixa Edit Moll.

«Lluites Antixuetes en el Segle XVIII» de Frc. Riera Monserrat. Editorial Moll, 1973.

«La força d'estimar», de Martí Luter King. Edicions «Proa». Col·lecció «La Mirada».

Fajas **Reina** CORSETERIA
J. Masdeu
Josep Tous Ferrer, 1 - Tel. 216033 - Palma de Mallorca

*al servei
de la dona
jove i elegant*

dona
corseteria
J. Masdeu
COLON, 62 - Tel. 216558
Palma de Mallorca

Ca'n Juan
de S'aigo

Casa fundada l'any 1700

Xocolata amb ensaimades calentes
Gelats i quemullars
Obert tot lo dia

C/. Sans, 10

Tel. 211653

Ciutat

Gabriel Janer Manila

Les cançons de l'escarni

No és fàcil indagar les causes per les quals els xuetes han estat perseguits i vilependiats molt sovint per la resta dels mallorquins. Diversos historiadors i antropòlegs ho han fet en repetides ocasions i molts dels seus arguments són ben coneguts. De fet, encara ara avui hom utilitza la paraula «xueta» despectivament i amb menyspreu. Una prova més de l'hostilitat contra els xuetes en són les cançons d'escarni que he pogut recollir a diversos indrets de la nostra illa. Són cançons de befa amb les quals els descendents dels jueus conversos i els seus fills han estat injuriats durant segles, cançons de burla i de vilipendi que han arribat als nostres dies com relíquies d'un temps que voldríem que hagués passat per sempre; emperò que observem quotidianament que no ha passat, car altre temps era la glosa, l'instrument de la injúria, avui pot ésser encara la pintada en una façana del carrer de S'Argentina, en una porta de la botiga d'un argenter o en una cantonada, molt a prop de les cases consistorials de Ciutat.

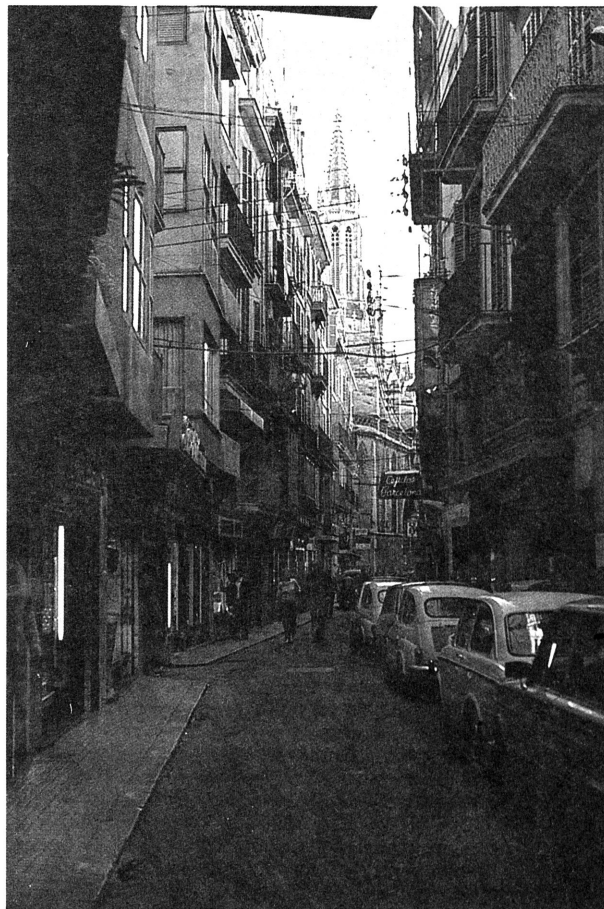
Potser és temptador, el tema, alhora d'abordar l'estudi les relacions que han configurat la societat illenca, la funció de la befa en una col·lectivitat tancada. M'atreveria a parlar del simulacre de l'insult. ¿Quin mecanisme desencadena la necessitat de la injúria? ¿Per què hom s'ha servit, se serveix encara ara, de l'insult als descendents dels conversos per amagar rera aquesta vexació les vertaderes raons de la provocació i de la befa? ¿Es podria parlar de l'escarni als xuetes com d'una simulació compensatòria?

Podrien plantejar-se altres interrogants. Però la meva pretensió no és la de trobar explicacions a la qüestió, sinó aportar alguns materials recollits del folklore que poden ésser utilitzats a l'hora d'afrontar l'estudi del fenomen xueta, inscrit en la dinàmica que ha regulat les relacions dels homes d'aquesta terra.

Els mecanismes de la injúria condueixen sempre a la vexació. Hom se sent injuriat i ferit, perquè es veu reduït al contingut de la injúria, desvaloritzat de les seves qualitats humanes i marginat: ¿Quins han estat, doncs, els elements bàsics sobre els quals hom ha centrat l'escarni i la vexació? El cançoner ens pot conduir a una sèrie de temes que mereixen una anàlisi profunda amb la finalitat de comprendre aquells mecanismes, les raons obscures de la befa, les manipulacions de l'escarni. En definitiva, el simulacre del perjudici i de l'ofensa.

Aquest aplec de cançons, breu i incomplet, ha estat recollit a diversos pobles de Mallorca durant els últims deu anys. He d'advertir que ha constituït un tema molt secundari en les meves recerques de materials populars, dirigides cap a unes altres qüestions. Vull dir amb això que el tema segueix inexplorat, cap el qual els estudiosos de la cultura popular no han dirigit gaire els seus afanys. En el Cançoner del Pare Rafel Ginard he pogut trobar-hi, aplegades en temes diversos algunes poques cançons sobre els xuetes, com per exemple aquesta que el nostre eminent folklorista recollí a la vila de Campos.

*Amor mia, som pobreta;
amigo, jo, ¿què hi puc fer?
No som borda ni xueta
ni fia de carnisser (1).*

Carrer de l'Argenteria de Ciutat

O aquestes, aplegades a Manacor i Santanyí:

*¿Som xueta? Bella basca!
Però som un bon fadri:
los teus, que vàreu traïr
Cristo a l'Hort de Getsemani,
i tu vens d'aquella casta (2).*

*Xuetes de Manacor,
xuetes de Felanitx;
tot són xuetes p'enmig,
tot xuetes fora jo (3).*

L'actriu Cristina Valls, durant les llargues converses que mantinguérem el temps que jo escrivia la seva bibliografia i a través d'ella una aproximació al que va ésser el «teatre regional», me'n va donar relació de la dinàmica de l'escarni amb què la gent del barri de S'Argenteria era sovint injuriada. I vaig transcriure les seves paraules: «Els al·lots anaven a S'Argenteria a in-

sultar la gent d'aquells carrers. Els deien: «Xuetó, xuetonarro!». La resposta: «Bord, més que bord!». «Hi havia un sentiment estrany de culpa entre la gent d'aquells carrers, però la meua mare ens deia sempre que, en passar la mar, tot això ja s'havia acabat (4).

I en recordava algunes, d'aquelles cançons:

*A ca-meua fan bosses de plata
i qualque anellet.
Som cadafet.
Jo visc a S'Argenteria
a un cap de cantó.
Som xuetó.
Cuando de repente
es llum s'apaga,
i tot eren nassos que veien ballar.
Cuando de repente
es llum s'encengué,
tot era canalla de fora carrer (5).*

I aquesta altra:

*Timbo-tambo referit,
nas de lloro xuetó,
posa es cap dins es fogó.
No, no i no! (6).*

Hom ha centrat la injúria en aquests set punts sobre els quals conflueixen les cançons que he pogut aplegar:

a) Cançons que acusen els xuetes de la seva participació en la condemna i la mort de Crist.

*Si jo venc brut per aquí
la causa és de sa pobresa,
i a tu te ve sa riquesa
de quan es teus feren presa
dins l'Hort de Getsemani.
(Selva)*

*El senyor Toni Aguiló
amb sos infants i sa mare
escupien a sa cara
de Cristo Nostre Senyor.
(Sa Pobla)*

*¿Voleu escoltar, germà,
una paraula secreta?
¿Què no sou aquell xueta
que tocava sa corneta
quan duien Cristo a enclavar?
(Sa Pobla)*

*Me desdic de lo que he dit,
Mestre Antoni no és xueta;
però ve d'aquella raça tan neta
que tocava sa corneta
per enclavar Jesucrist.
(Llubí)*

*¿Voleu que no en parlem pus
los vostres parents qui eren?
Els judios rebeteren
els claus an el Bonjesús.
(Algaida)*

b) Cançons que retreuen un defecte físic.

*Va néixer per Son Fortesa
i l'enterraren a Valls.
De petit era Bonnín
i més tard se féu Fuster.
Era un jove molt Cortès
que sempre bevia Pinya.
En es joc, era Miró.
Duia sempre a sa salapa
un brotet de Tarongí.
De nom era Valenti.
I quan se va emmalaltir
varen cridar N'Aguiló.
Sa mort va esser tan Segura
que va morir de Picó.
(Sa Pobla)*

*En Picó picava.
En Miró mirava.
En Valls duia sa bandera
i en Tarongí es penó.
I tots es xuetons darrera
que feien sa processó.
(Manacor)*

d) Cançons que els atribueixen el menyspreu o la injúria als símbols i als signes dels cristians.

*A Porreres són xuetes
ja no ho han de demanar,
perquè varen baratar
un sant Cristo amb figues seques.
(Sencelles)*

*Tota la Setmana Santa
duen la turba els jueus.
No la duren parents meus
perquè no en venim de casta.
(Llubí)*

e) Cançons amb la intenció de presentar-los com un grup humà degradat.

Ilegiu

mallorca

socialista

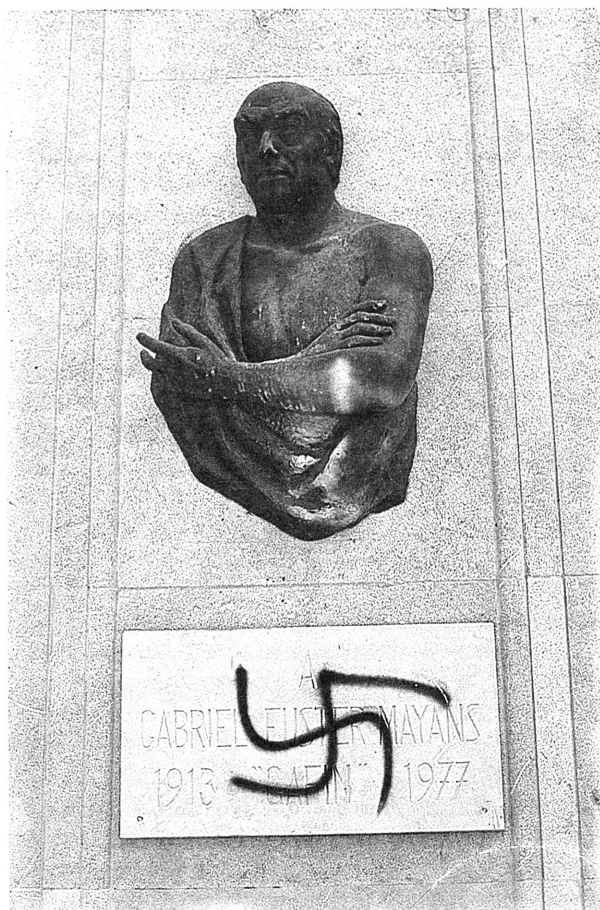
la revista

de l'esquerra

mallorquina

PSM

Partit Socialista de Mallorca
carrer Temple, 7 Ciutat

¿Per qué aquest insult ?

*Som com aquella llanxeta
que va anar Jerusalem.
Que m'enganyaria ferm,
que tu no fossis xueta.*

(Binissalem)

*Vaig néixer dins un corral
davall una figuereta
d'un conco meu que és xueta
i dins una senaïeta
em varen dur a l'hospital.
Podeu pensar cada qual
quina dona m'ha d'admetre,
en no esser borda o xueta
o ferida d'algun mal.*

(Selva)

*Oh portal d'aqueixa casa,
que està de ben adornat.
Hi veig Judes i Pilats
Satanàs i el Mal lladre.*

(Sa Pobla)

*Garabanzos són ciurons
i judias són mongetes.
Aqui hi ha un esbart de xuetes
que vénen sense calçons.*

(Porreres)

*Xuetes no van a guerra,
perquè sa xuia fa fum;
però Cristo digué ensum (8)
i tots caigueren en terra.*

(Sa Pobla)

*Matrimoni ha tractat
na Pomara amb en Miró:
ja tenim, senyor rector,
tot es xuetim mesclat.*
(Artà)

*Matrimoni ha tractat
n'Aguilona amb en Miró:
ja tenim, senyor rector,
tot es xuetim casat.*
(Artà)

*Dia deu de juliol
sant Cristófol festa fa:
es xuetes van a mar
a rentar-se es posterol.*
(Campos)

f) Cançons que els relacionen amb la matança del porc.

*Matancera na Clotilde,
matancera na Barons,
Jo vaig a matances
a cas xuetons.*
(Sa Pobla)

g) Cançons que acusen els xuetes d'avars i d'especialment hàbils per fer negocis.

*Es xuetes estan grassos,
perquè tenen es doblers:
se passetgen per carrers:
teniu papers o pedaços?*
(Petra)

La idea que els xuetes són bons comerciants és present al cançoner i en el relat oral de coverbos antics que he sentit explicar encara ara en el nostre temps. «Un xueta en no res se fa ric», em digueren a Artà. I afegien: «Només n'hi ha de dues castes: de vius i de re-vius». Emperò aquests atributs que en principi haurien d'esser una qualitat considerada en sentit positiu es capgiren a l'hora d'aplicar-los als descendents dels jueus conversos, fins a convertir-los en un element de befa.

Ahuc es podria esbossar un intent de classificació de la injúria. I reduir-la a un esquema:

- 1.— La degradació racial.
- 2.— La traïció al Crist.
- 3.— La falta de respecte als cristians.
- 4.— L'acumulació de riquesa i l'avarícia.

Sobre aquests motius hom ha recolzat durant se-gles la vexació i el menyspreu vers els xuetes. Una ignominia que han suportat sense remei, només amb el conhort de pensar i creure que «en passar la mar, tot això ja s'havia acabat».

GABRIEL JANER MANILA

Ciutat de Mallorca, novembre de 1980.

NOTES

- (1) GINARD BAUÇA, Rafel. *Cançoner popular de Mallorca*. Tom I. Edit. Moll. Ciutat de Mallorca, 1966. (Pàg. 154).
- (2) *Ibidem*. Tom II. (Pàg. 391).
- (3) *Ibidem*. Tom II. (Pàg. 394).
- (4) Veg. JANER MANILA, Gabriel. *Implicació social i humana del teatre. (Biografia apassionada de Cristina Valls)*. Do-pesa. Barcelona, 1975. (Pàg. 19)
- (5) *Ibidem*. (Pàg. 18)
- (6) *Ibidem*. (Pàg. 19)
- (7) Cal advertir com és utilitzada la versificació al servei de la codificació d'allò que se'n vol servir puntual memòria.
- (8) A altres llocs he pogut recollir el tercer vers d'aquesta cançó sota una forma més correcta: «Cristo va dir: "Ego sum"».

L'Església nostra i els xuetes

Era l'estiu de 1972. Els esposos argentins Laub havien acudit a ca nostra, feia mesos, per demanar-me que els orientés en l'estudi que estaven fent sobre la situació dels xuetes a Mallorca, en l'actualitat. Ens veírem sovint i m'anaven contant resultats i anècdotes de la seva enquesta, algunes ben saboroses per cert, indicadores de com encara persistia, sobretot entre la gent major, la suspicàcia i la discriminació. L'any 1966 havia aparegut el llibre de D. Miquel Forteza i Pinya, vesí meu aleshores, que visitava amb certa freqüència. Em regalà i em dedicà el llibre com a prova d'amistat: «Diagnòstic d'una malaltia mallorquina», escriví en la dedicatòria. També les nostres converses eren sobre el problema xueta i la postura de l'Església, vacil·lant i poc cristiana de vegades en aqueix aspecte.

Per aquelles saons era vicari de Sant Nicolau, la parròquia que juntament amb Santa Eulària comparteix l'antic call menor, on més persistí la «preocupació»: des del carrer de l'argenteria al carrer de St. Bartomeu, on vivia D. Miquel Forteza.

En el diumenge denovè del cicle A del nou Leccionari, ens tocava llegir el cap. 9, 1-5 de la carta de St. Pau als romans. Jo havia de celebrar una missa vespertina del dissabte i vaig dir als esposos Laub que pensava predicar sobre el problema xueta, a partir del text apostòlic: *Tant de bo fos jo proscrit del Crist, en lloc dels meus germans, el poble del meu llinatge. Com a israelites, és d'ells la gràcia de fills, la glòria de la presència de Déu, les aliances, la Llei, el culte i les promeses; són d'ells també els patriarques, i finalment, com a home, ha sortit d'ells, el Crist, que és Déu per damunt de tot.*

És que considerava que a la parròquia de St. Nicolau particularment (juntament, repetesc, amb Sta. Eulària), hi covava encara el caliu de la discriminació. Quan des de l'ambó vaig ençatar el tema, podien tallar el silenci dins l'església. No vaig dir grans coses. Moltes d'elles, en aquest número de LLUC, les trobareu exposades. Vaig dir que qualsevol discriminació no era cristiana, que els cristians que no ens teníem per xuetes havíem fet patir injustament aquells que creïem jueus de raça, però que eren tan cristians com nosaltres; que històricament la cosa estava molt embullada i que ningú podia tirar cap pedra. Vaig al·ludir al Concili Vaticà II i vaig inculcar que ningú podia ultratjar, per qualsevol motiu, el poble del qual havia nascut, segons la carn, el Fill de Déu. Vaig lamentar també actituds passades de l'Església oficial mallorquina, que havien atiat sovint o almanco no havien apagat el foc d'una nafra històrica del nostre poble: la discriminació enfront dels descendents dels jueus conversos.

Hi hagué comentaris, però sense cap contradicció manifesta ni cap avalot. No sé si vaig convertir ningú (!?).

Aquest mal endèmic, com un tabú, ha enverinat les generacions passades, i la nostra gent major. Hi ha hagut qualque actitud valent de l'Església però tampoc aquesta té les mans netes, ni prou fer-hi! Una ridícula i infantil tossuderia, encara en el nostre temps, ha exclòs xuetes del capítol de canonges, de la Sapiència, d'algun convent de monges tancades (i ben tancades!) de Ciutat.

Es ver que no tot han estat motius religiosos, els de la segregació. També hi ha hagut els socials i els culturals. En els estudis mitjans sobre història (sovint tan alienadors des del 36) ¿per què als batxillers no se'ls havia d'explicar l'origen del problema, les vicissituds, les incerteses i ambigüitats, la vergonya que su-

posava per a Mallorca una nafra secular i singular en el cos social?

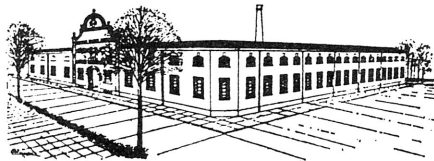
Es clar que els bisbes forasters, des de Díaz de la Guerra fins a Enciso, i els eclesiàstics il·lustrats com el Cardenal Despuig i el bisbe Nadal, han estat part damunt d'aquest problema.

L'Església nostra té un llarg camí a recórrer, encara, especialment allà on hi pugui haver discriminació, en les persones majors, en la gent poc il·lustrada. Començant pels mateixos col·legis de l'Església amb l'explicació correcta del fet i amb el judici cristià sobre una discriminació, històricament i socialment injusta, sense cap justificació possible.

També amb el reconeixement de les pròpies faltes: des del manteniment de la Inquisició i la nefanda publicació del P. Garau: *La Fee triunfante* (1691), fins a les discriminacions esmentades en el si de comunitats religioses, del Seminari (temps enrera), i a l'encobert antisemitisme que ha traspuat en la predicació sobre la Passió de Crist, especialment, i que el poble recollí en les seves gloses.

Esperem que la nostra Església ajudi, des de la fe, a la definitiva reconciliació entre tots els llinatges —cap d'ells és infamant!— que porten els membres d'un mateix poble, molts dels quals porten també amb dignitat conscient el nom i la veritat de ser fills de Déu i germans de Crist, nascut, com a home, del llinatge de David.

PERE LLABRÉS I MARTORELL

FÀBRICA D'ARTICLES DE PELL

guants

bosses

peces de vestit

i marroquineria en general

Gran Via de Colón - Telèfon 50 19 00

I N C A

Mallorca canta i balla

CULTURÀLIA 1980, que agombola una sèrie de manifestacions amb un ampli programa, de l'OBRA CULTURAL DE «LA CAIXA», ha acabat aquest any amb una festa, verament popular, que se celebrà dia 17 de desembre a l'Auditori de la ciutat de Mallorca, a les 22 h.

L'espectacle tingué una assistència de públic extraordinària: l'Auditori era ple de gent que havia acudit delitosa de presenciar no solament l'expressió d'un tresor de l'antigor, que no es pot deixar perdre, sinó la recuperació viva i actual de quelcom que palesa encara l'ànima del nostre poble.

MALLORCA CANTA I BALLA reuní a l'Auditori del passeig marítim els següents grups de balls populars mallorquins:

Aires de muntanya de Selva, agrupació nascuda el 1930, formada fonamentalment per selvatgins, inquers i balladors de la rodalia. És composta de nou músics, una dotzena de dansadors i deu balladores. Introdueix en el ball, també cançons del camp: tøndre, sa figuerelera, es segar. Copeos, boleres, mateixes, jotes, així com balls ben característics de Selva formen el seu repertori: bolero de s'hort d'en Boira, revetla i parado de Selva, ball dels nevaters, etc.

Card en Festa de Sant Llorenç, que des del 1974 presenten balls i cançons del Llevant de Mallorca amb l'afany de no deixar perdre les festes de temps enrera de la nostra pagesia.

S'acompanyen de guiterres, guitarró i violí. Un ball ben propi seu és el dels salers, típic de la festa dels «quintos». Recullen també cançons de St. Antoni i cançó del camp.

Biel Caragol i Grup de Sineu: presenten el ball del pla de Mallorca. Començaren fa una vintena d'anys. Són acompanyats de la música de xeremies, fobiol, pandero, ximbomba, ossos i xorrac.

Característiques seves són la varietat dels balls i la naturalitat de fer festa.

Com a mostra de la dansa tradicional mallorquina, es presentaren *Els Cossiers d'Algaida*. Aquesta dansa d'origen immemorial es va recuperar, després d'uns anys difícils, el 1973, i juntament amb els cossiers de Montuiri, ofereixen al nostre poble aquesta mostra del nostre antiquíssim folklore. Sis cossiers defensen la dama (que representa la bondat), mentre el dimoni intenta rompre el cercle: a la fi el dimoni balla una dansa frenètica amb la dama, però aquesta el venç amb l'esclafit del goig popular. L'acompanyament és de fobiol i tamborí, propi de la tocada de l'oferta de la missa. Onze són els balls, un exclusiu per a l'església i els altres són del carrer. Els vius colors de la vestimenta donen un aire de festa impressionant, mentre la dama va sempre vestida de blanc.

A continuació transcrivim la presentació que de *MALLORCA CANTA I DANSA*, va fer en Sebastià Serra al programa:

Aquesta mostra de cançó, ball, dansa i música popular i tradicional mallorquina que ara us presentam es fa a un moment on la revitalització de la cultura popular mallorquina és un fet inqüestionable. Síntomes positius que podem detectar en la recuperació d'aquests trets culturals són els següents:

— *Gran afluència i participació que hi ha a tots els llocs on s'ensenyen.*

— *Participació cada vegada més nombrosa i espontània en els balls de les festes populars.*

— *El ressorgiment de les festes de carrer com els darrers dies, sa rua, revetles, passacarrers... També han estat i són molt importants aquelles trobades per a la revitalització de la cançó de camp i cançó de*

festa fetes a Llubí, Montüiri, Algaida, Campanet... i més recents les trobades de balls mallorquins fetes a Felanitx, Pollença, Sóller i Sant Llorenç.

La característica fonamental és que balls i cançons són manifestacions de la manera d'esser del nostre poble, on s'hi escolen el desig de vida i alegria; es tracta de fer festa, com moltes vegades s'ha dit, de fer festa d'un no res. Per això, cal recordar que el ball popular es manifestava fonamentalment després de les feines tradicionals del camp, festes majors, darrers dies, festes familiars, o senzillament reunions i vetllades...

Avui, després de la desfeta de molts d'anys d'aquest sentit habitual de la festa, no podem pensar amb un renaixement que tenguí les mateixes característiques que abans, sinó que hem de tenir en compte un nou marc, unes formes noves, uns aspectes culturals nous; en definitiva, saber veure que el temps ha canviat.

Respecte a la tradició l'hem de tenir ben present a l'hora de comprendre tots els matisos que enrevolten la cultura popular car no hi ha cap ball, ni cançó, ni instrument musical que fos concebut per esser admirat amb cert fervor patri des de sota un escenari com un artefacte estrany i gairebé exòtic, sinó que formava part viva d'una mentalitat, d'una manera de viure de la societat que la forní i que ara pels esdeveniments històrics: la Mallorca turística i les seves ressonàncies a nivell de l'economia illenca, mecanització del camp, engrandiment dels nuclis turístics, despersonalització dels pobles... fa que hi hagi greus dificultats per a la recuperació del que ha de ser la cultura popular i que la seva conservació es faci d'una manera un tant «artificial».

Els perills són molts, ara bé, entès aquest aspecte de cultura popular com a participació viva, espontaneïtat i al mateix temps englobada dins la recuperació i normalització de la nostra cultura en el camí de la reivindicació nacional del nostre poble, és quan pot adquirir la seva vertadera dimensió, no només com la recreació d'uns plaers estètics, sinó congriant un vast camp de suggerències.

Per aquesta primera mostra hem pensat que ens presentassin una mostra del seu quefer tres grups de balls i cançons populars i un grup de dansa tradicional mallorquina.

La varietat que existeix entre les comarques a l'hora de concebre la cançó, el ball i la música ha condicionat que avui us presentem l'actuació d'un grup de la Serra, un grup del Pla i un grup del Llevant. Pel que fa a la dansa tradicional mallorquina estarà representada pel grup de Cossiers d'Algaida; dansa antiquíssima la dels cossiers i que després de molts de perills de perdre's es manté amb tota la vitalitat. La diferència fonamental entre la dansa i els balls populars és que la dansa requereix un aprenentatge superior, els seus balls són nombrosos i cap es balla igual, un és exclusiu per ballar-se dins l'església i altres per anar caminant pels carrers, ballant per la plaça aconseguint que ens suggeresquin moltes coses.

Tots els grups de ball popular s'acompanyen amb cantadors generalment de cançó de camp. Tant l'origen dels balls populars com de les danses vénen de molt antic i una de les seves característiques fonamentals és el seu caràcter mediterrani.

Els cossiers, potser, tenguin un origen a la cultura cretense. El ball de bot ja el trobam de fet poc després de la conquesta de Jaume I.

Els balls que ens oferiran són jotes, boleros, boleres, mateixes, copeos, revetles, parados, d'acord amb les característiques de cada comarca. El ritme és fonamentalment ternari i les varietats són molt diverses; en aquest sentit l'espontaneïtat és un fet que no cal desvirtuar. Els instruments populars mallorquins que escoltarem seran el tamborí, fobiol, xeremies, ximbomba, castanyetes, xerrac, canyís o ossets, guitarra, guiterró, violí, bandúrria, ferreguins...

Una de les tasques empreses ja fa anys i que ara donen uns fruits ja madurs és la recerca, l'estudi de la història de la nostra música, cançó, ball i dansa tradicional; des d'aquí cal animar a que dita tasca d'investigació es continui fent i que sia paral·lela a la recuperació i revitalització amb totes les suggerències actuals que es puguin donar i amb tota l'espontaneïtat dels nostres balls.

Us presentam, doncs, aquesta mostra amb el desig de contribuir a l'aprenentatge i recuperació d'un aspecte molt important de la cultura del nostre poble.

SEBASTIÀ SERRA BUSQUETS

ÍNDIX de LLUC 1980

AGUILÓ, Cosme			
Rondalles inèdites	104		
ALOMAR I CANYELLES, Guillem			
Distribució del garballó a Mallorca	17		
AMENGUAL I BATLE, Josep			
Versió catalana de la carta-encíclica del bisbe Server (s.V.)	196		
ARTIGUES, Toni			
Sa Pobla: dia 16 de gener	115		
BENNÀSSER I VICENS, Bartomeu			
Perpectives cristianes sobre ecologia	6		
El divorci: entre la fe i la llei civil	186		
Bibliografia sobre la Institució Mallorquina d'ensenyament	184		
BOVER, Jaume			
La Dragonera, juliol 1977	15		
CASTELLÓ I GUASCH, Joan			
Santuaris i devoció mariana a Eivissa	89		
CATANY ESCANDELL, Miquel			
L'ecologisme i l'escola	14		
CENTRE D'INVESTIGACIÓ I OBSERVACIÓ DE MARGINALS			
El delicte i la marginació juvenil	39		
CIEMEN			
Programa de les V Jornades	127		
Conclusions de les V Jornades	191		
COLOM I CANYELLES, Antoni J.			
La història de l'Educació i la Cultura als Països Catalans	57		
Un cas d'influència institucionista a Mallorca: els inicis de l'activisme escolar	181		
COLOM I PALMER, Mateu			
Inquisició i competències jurisdiccionals: l'exemple menorquí de 1689	202		
CONTRERAS I MAS, Antoni			
Un aspecte social dels metges jueus medievals a Mallorca	205		
CORBERA I POU, Jaume			
El renaixement de la llengua aragonesa	27		
El meu amic Joan Ballester	189		
DELEGACIÓ DIOCESANA D'ACCIÓ SOCIAL			
L'Església de Mallorca davant la delinqüència juvenil	49		
DIAZ DE CASTRO, Francesc J.			
Alexandre Rosselló i la «Institució mallorquina de enseñanza»	168		
DURAN, Damia			
El ritual del vimer	108		
EDITORIALS			
Ecologisme a Mallorca	2		
L'autonomia, encara	34		
La nostra cultura popular	66		
Cada estiu cremen els boscs	131		
100 anys de la Institució Mallorquina d'Ensenyament	163		
Els fonaments del nostre poble	194		
ENSENYAT, Bartomeu			
El pastor	119		
EQUIP EDUCACIÓ ESPECIAL (Universitat de Palma de Mallorca)			
El delicte infantil i juvenil a les Illes: anàlisi i perspectives	35		
FERRÀ-PONÇ, Biel			
Una tasca: conèixer millor els nostres avis i la seva vertadera circumstància	113		
FORTEZA-REI I FORTEZA, Josep			
Carta als meus germans xuetes	217		
FULLANA, Pere			
L'educador especialitzat	45		
FUNDACIÓ JAUME BOFILL			
Convocatòria de premis per a monografies sobre els Països Catalans (1938-75)	162		
GALMÉS I RIERA, Antoni			
Jocs de matances	99		
GELABERT, Miquel			
Mallorca, Barcelona i l'amor a la comèdia	157		
GILI FERRER, Antoni			
Puntualitzacions a un article sobre el P. Rafel Ginard (correu)	130		
GINARD, Rafel			
Com tornen verament populars les cançons	87		
Es drac des racó (rondalla)	88		
GOMEZ, Pep			
Amunt i avall amb les Teresetes	156		
Mallorca, Barcelona i l'amor a la comèdia	157		
GRUP ESCURSIONISTA DE MALLORCA			
Excursionisme i conservació de la naturalesa	12		
JANER MANILA, Gabriel			
Cultura popular i dinàmica educativa	78		
Els putxinell-lis d'Antoni Faidella	155		
La Institució mallorquina d'ensenyament	164		
Les cançons de l'escarni	211		
LLABRES, Joan			
El pebre bord	116		
LLABRES I MARTORELL, Pere			
Un congrés extraordinari	125		
¿Què vol dir casar-se per l'Església?	150		
L'Església nostra i els xuetes	214		
LLABRÉS, Sebastià			
Algunes característiques de la narrativa curta mallorquina dels anys 70: l'experiència del fracàs	141		
LLADÓ, Rafel			
Mallorca, Barcelona i l'amor a la comèdia	157		
LLINARES I MARTORELL, Josep			
Els xuetes i l'educació a Mallorca (1750-1800)	207		
LLOMPART, Gabriel			
Vint anys de folklore religiós	92		
LLOMPART, Josep Maria			
Un ciutadà dels Països Catalans	188		
MARCH I CERDÀ, Martí X.			
Elements per a una nova concepció de la reeducació	43		
MARÍ, Isidor			
Per un concepte viu i combatiu de la cultura popular	70		
MATAS, Vicenç			
Cinema i cultura popular	107		
MAYOL I SERRA, Joan			
Urbanitzacions i patrimoni natural	4		
El parc natural, una alternativa per a la nostra Serra	132		
MIRALLES I MCNTSERRAT, Joan			
Entorn de la classificació dels jocs tradicionals	94		
Bibliografia poètica i folklòrica del P. Francesc Bonafé (1929-59)	122		
MIRAVET HOMBRADOS, Miquel			
Delinqüència juvenil i minoria d'edat penal en el futur Codi penal espanyol	47		

MOLL BLANES, Isabel Algunes observacions sobre la història i la cultura popular	67	SASTRE MORRO, Antoni Mallorquins i catalans: assaig de psicologia popular	81
MOLL I CASASNOVAS, Francesc de B. Una versió mallorquina inèdita del romanç de «El Conde de Alarcos»	84	SEGUI I LLOBERA, Aina Aproximació a la didàctica institucionista	178
L'hora dels adéus a Joan Ballester i Canals	153	SERRA BUSQUETS, Sebastià Mallorca canta i balla	215
MUDOY, Françóise Un estudi sobre els jocs tradicionals a Sencelles	97	SERRA DE GAYETA, Francesc La deixa del Magnífic Pere Joan Bosch, senyor de Son Grua, i les desavinences entre la parròquia i el convent de dominics de Pollença (s. XVII i XVIII)	61
MULET, Bartomeu La casa mallorquina	111	SERVEIS DE CULTURA PEL POBLE Premi per a estudis sobre cooperatives a Mallorca	127
MUNAR, Gaspar Sant Benet i el monestir de La Real	23	SEVER, bisbe de Menorca Carta-encíclica (s. V) (Versió catalana)	196
MUNTANER, Leonard La carta-encíclica del bisbe Sever de Menorca	195	SUREDA, Bernat La polèmica periodística a propòsit de la «Escuela Mercantil»	172
NICOLAU, Gaspar Folklore i educació infantil en la Institució	176	TORTELLA, Joan Cinema i violència	51
NICOLAU, Josep Una ambaixada de la poesia mallorquina a València	29	VALLESPÍR, Jordi El Pare Rafel Ginard	86
OBRA CULTURAL DE «LA CAIXA» Trescant i descobrint l'illa	13	VALRIU, Catalina Biniamar: inici d'estudi a un poble petit	109
La integració del nin sord en l'escola i la societat	22	VENY, Joan Dialectologia i cultura popular	76
L'Obra Cultural de «La Caixa» ret homenatge a L. Villalonga	56	VERD CRESPI, Josep Entre la investigació pura i la planificació territorial	3
III Trobada de Corals infantils de Mallorca	60	VIVES MASCARÓ, Miquel Els goigs dels quintos	105
IV Curs de Música coral i pedagogia musical	126		
X Serenates d'estiu	128		
Culturàlia	154		
IV setmana de cinema històric	160		
Dinamització cultural a les biblioteques i cases de cultura de «La Caixa»	185		
Diades Culturals	190		
Mallorca canta i balla	215		
PARPAL, Margalida Un estudi sobre els jocs tradicionals a Sencelles	97		
PASTOR I GRÀCIA, Xavier La plaga dels ports esportius	9		
PEREZ I MARTINEZ, Llorenç Espigolant dins l'epistolari de R. Picó i Campanar. Judici sobre la causa xueta de Tomàs i Jeroni Forteza i de Josep Tarongí	211		
PONS I CLAR, Pere Consideracions prèvies a la confecció d'un llibre de text en llenguatge català	25		
PONS I MASCARÓ, Joan Lluc: finestral obert (correu)	162		
PONS, Miquel La història del segle XIX en cantars populars	101		
PONS POL, Joan Els goigs dels quintos	105		
PONS, Ponç Menorca: per a no perdre el sentit de la follia	148		
PRATS I CANALS, Llorenç La cultura popular com a objecte d'estudi	73		
QUINTANA, Antoni Paper de les publicacions per aconseguir el bilingüisme a Mallorca (1917-1936)	135		
RAYÓ FERRER, Miquel La migració dels aucells en el cançoner i les rondalles	20		
REUS, Margalida Un estudi sobre els jocs tradicionals a Sencelles	97		
RIERA I MONTSERRAT, Francesc Gabriel Alomar i la qüestió xueta	209		
ROIG, Jaume L'educador especialitzat	45		
ROSSELLÓ CERDÀ, Ramon Mallorquins i catalans: assaig de psicologia popular	81		
SANTANDREU, Jaume La crostera som de les vostres nafres (poema)	42		

VERJO

s'oli gustós d'abans
encara es fa avui

**"la Caixa"
Cada dia
més
a prop.**

**Més de 600
oficines unides
per teleprocés
al vostre servei.**

CAIXA DE PENSIONS

"la Caixa"

OBRA CULTURAL BALEAR

**Sempre més i millor
per promoure
la nostra vertadera cultura**

¿ENCARA NO EN SOU SOCI?

C/. Impremta, 1

Tel. 22 32 99

Ciutat de Mallorca